

รายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชนกับการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

วิริยะ สว่างโชติ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ ปีงบประมาณ 2543

(ก)

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยการสนับสนุนจากบุคคลหลายๆท่าน แรกเลยผู้วิจัยขอขอบคุณกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ร่วมกันจัดทำรายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชน AM 891KHz กลุ่มน้อยๆในขบวนการตาสับปะรดและน้องๆอีกหลายคนที่ยื่นผ่านเข้ามาาร่วมกันทำกิจกรรมเยาวชน ผู้วิจัยหวังว่าร่างกายและแรงใจที่น้องๆได้ทุ่มเทกันคงจะไม่สูญเปล่า และความมุ่งมั่นหวังที่จะมีรายการวิทยุของตัวเองในอนาคตจะเป็นไปได้ดังที่หวัง

ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณฉัตรชัย เชื้อรามัญ คุณขวัญชาติ อาสา คุณเกษนทร์ เงินสด ที่ให้ข้อมูลและคอยสอบถามถึงความก้าวหน้าของงานวิจัย ขอขอบคุณ คุณสิริพร สมบูรณ์บุรณะเพื่อนที่เป็นแรงใจตลอดช่วงเวลาของการทำวิจัย

ท้ายนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่ได้ให้โอกาสให้ผู้วิจัยได้ทำวิจัยในเรื่องนี้ และแม้ว่างานวิจัยฉบับนี้จะเสร็จสมบูรณ์ลงเป็นเล่มดังที่ได้เห็นกัน แต่การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของระบบวิทยุกระจายเสียงของไทยยังเพียงอยู่ในช่วงเริ่มต้น ผู้วิจัยก็ได้แต่หวังว่าการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จะเป็นไปได้ในทิศทางที่เป็นประโยชน์กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และที่สำคัญเด็กและเยาวชนจะได้รับผลประโยชน์นั้นอย่างเสมอภาคกับทุกฝ่าย

(๗)

บทคัดย่อ

รายงานวิจัยฉบับนี้ได้จะวิเคราะห์ถึงรายการวิทยุเด็กและเยาวชน AM 891KHz ซึ่งจัดทำรายการขึ้นมาในช่วงที่เกิดมีแนวทางของการปฏิรูปสื่อ ตามแนวความคิดในมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 ที่เกี่ยวกับ “เข้าถึงสื่อ” และ “การมีส่วนร่วม” ของประชาชน ผู้วิจัยเห็นว่าในระยะแรกนี้ รายการวิทยุเด็กและเยาวชน AM 891KHz เน้นที่เรื่องสิทธิของเด็กเป็นประเด็นสำคัญ ซึ่งประเด็นดังกล่าวช่วยให้รายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชนเกิดขึ้นและดำเนินรายการได้ พร้อมทั้งกันนั้นก็ยังมีปัจจัยช่วยจากการที่รัฐในส่วนของกรมประชาสัมพันธ์ปรับแผนงานด้านนโยบายสื่อ และอีกด้านหนึ่งจากการรณรงค์ในเรื่องสื่อและสิทธิเด็กตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กของรัฐบาลไทย สำหรับในด้านของกลุ่มเยาวชนอาสาสมัครที่เข้าร่วมผลิตรายการนั้นก็มีความหลากหลาย ทั้งการวิจัย การศึกษา ฐานะทางครอบครัว และก็หมุนเวียนเข้ามาร่วมทำงานที่อาจเรียกว่าเป็นกิจกรรมของกลุ่มกันอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามแม้กลุ่มเด็กและเยาวชนจะได้เข้าไปผลิตรายการทำงาน แต่ความแน่นอนของการผลิตรายการก็ไม่มี รายการวิทยุเด็กและเยาวชนถูกปรับย้ายทั้งเวลาและคลื่นตลอด 3 ปีของการดำเนินรายการ

นอกจากนี้งานวิจัยยังได้วิเคราะห์ถึงโครงสร้างของความสัมพันธ์ของปริมณฑลสาธารณะที่หลากหลาย และพยายามที่จะชี้ให้เห็นถึงรายการวิทยุเด็กและเยาวชนที่เป็นกรณีศึกษานี้สัมพันธ์กับปริมณฑลสาธารณะแบบไหนบ้าง โดยเฉพาะกับรูปแบบของรายการและผู้ประกอบการวิทยุกระจายเสียงรายอื่นๆ ซึ่งเราจะเห็นว่าภายใต้ระบบการสื่อกระจายเสียงเดียว สนามการต่อสู้ทางพื้นที่สื่อสาธารณะนี้กินขอบเขตทั้งในส่วนของ รัฐ ปึงเจกชน ชุมชน องค์กรประชาชน และ ตลาดในรูปแบบต่างๆ ที่เกิดจากทั้งแนวทางแบบเสรีนิยมและกระแสปฏิรูปการเมือง

(ค)
สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กิติกรรมประกาศ	(ก)
บทคัดย่อ	(ข)
บทที่ 1 ความเป็นมาของการศึกษา	1
บทที่ 2 สื่อวิทยุกระจายเสียงกับประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม	9
บทที่ 3 จากสื่อเพื่อสิทธิเด็กกับเด็กเข้าถึงสื่อ	26
บทที่ 4 สื่อวิทยุกระจายเสียงบนความหลากหลายของการเปลี่ยนแปลง	48
บทที่ 5 สรุป	61
บรรณานุกรม	68
ภาคผนวก ก	73
ภาคผนวก ข	89
ภาคผนวก ค	91

บทที่ 1

ความเป็นมาของการศึกษา

ระบบวิทยุกระจายเสียงเข้ามาสู่ประเทศไทยนับถึงปีนี้ มีอายุครบ 72 ปี หากเป็นบุคคลก็เรียกได้ว่าเป็นวัยซนที่มีประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านร้อนผ่านหนาวมาอย่างโชกโชน แต่ระบบวิทยุกระจายเสียงของไทยกลับไม่ได้เป็นเช่นนั้น เพราะตลอดระยะเวลากว่า 70 ปีที่ผ่านมา “ระบบ” ของมันไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเลย มีเพียงแต่ “เทคโนโลยี” ของการกระจายเสียงเท่านั้นที่มีพัฒนาไปตามยุคสมัยของนวัตกรรมใหม่ๆ พร้อมกับวัฒนธรรมและรูปแบบของการจัดรายการที่แปรเปลี่ยนไปตามด้วย(ธรรมเกียรติ 2541:129-135)

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ในช่วงก่อนการทำวิจัยผู้วิจัยมักตั้งคำถามเล่นๆกับหลายคนที่มีโอกาสพบปะพูดคุยกันว่า “ถ้าเราเอ่ยถึง ‘วิทยุ’ สิ่งที่คุณมักจะนึกถึงเป็นอย่างแรก คืออะไร?” คำตอบที่ได้มาเป็นอันดับต้นๆเลย ก็คือ ชื่อของนักจัดรายการวิทยุหรือที่รู้จักกันว่าดี เจ. (DJ) ซึ่งชื่อที่ได้ยินมาส่วนใหญ่ก็ค่อนข้างเป็นชื่อ ดี เจ ที่คุ้นหูกัน เช่น ดี เจ. สมพล, ดี เจ. โจอี้ ฯ สำหรับคำตอบที่รองลงไปมักเป็นชื่อของรายการวิทยุ เช่น กรีนเวฟ (Green Wave), แฟท เรดิโอ (Fat Radio) ฯ และมืออยู่ข้างที่พูดถึง ยี่ห้อเครื่องรับฟัง เช่น โซนี่ (Sony), ซันซุย (Sun Sui) ฯ ผู้วิจัยไม่เคยได้รับคำตอบแบบชนิดที่ให้ความหมายถึงวิทยุในเชิงที่เป็น “โครงสร้าง” หรือ “ระบบ” ของการสื่อสารเลย ซึ่งเป็นคำตอบที่ผู้วิจัยอยากได้ แต่หากมีผู้ตอบเช่นนี้จริงๆผู้วิจัยก็คิดว่าคงจะประหลาดใจเป็นอย่างมากเช่นกัน

สิ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นสำคัญก็คือจาก 3 คำตอบข้างต้น เราจะเห็นว่า เป็นการกล่าวถึงเป็นสื่อวิทยุในลักษณะรูปแบบทางวัฒนธรรม(cultural form)ของมัน ในขณะที่คำตอบที่ไม่มีใครตอบนั้น ถ้าจะมีคนตอบก็จะเป็นการให้ความหมายของวิทยุในเชิง “เครื่องมือ”(instrumental)ไม่ว่าจะเป็นทางเทคโนโลยีหรือทางสังคมก็ตาม สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยได้จากคำตอบและที่ไม่ได้จากคำตอบเหล่านี้ ทำให้เกิดการข้อนามองกระบวนการปฏิรูปสื่อกระจายเสียงในเมืองไทยของเราในขณะนี้ ซึ่งข้อเรียกร้องทั้งที่ปรากฏในมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 และจากการเคลื่อนไหวนักวิชาการ (ดูงานของ อุบลรัตน์ 2542, บุญรักษ์ 2542 และของ เอื้อจิต ไม่มีปีพิมพ์) กลุ่มประชาชน(วาระประชาชนเพื่อความ เป็นไทย:ว่าด้วยสื่อภาคประชาชน, 2543) องค์กรเอกชน(คณะติดตามมาตรา40, ไม่มีปีพิมพ์)กลุ่มนักวิชาชีพสื่อเพื่อประชาสังคม(เขาวรงค์ 2542)และ กลุ่มนักจัดรายการวิทยุ(ดี เจ)(the Nation September 6,2000) องค์กรธุรกิจเอกชน(the Nation August 11,2000) ล้วนสะท้อนให้เห็น

ถึงให้ความหมายของสื่อวิทยุที่ไม่แตกต่างกัน คือล้วนแล้วแต่ให้ความสำคัญวิทยุในแง่ของการเป็น “เครื่องมือ” เหมือนกัน แต่หากเราติดตามข่าวสารบ้านเมืองมาตลอดช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา เราก็จะ ความเห็นกลุ่มต่างที่กล่าวมานี้แสดงออกถึงข้อขัดแย้งกันในเรื่อง “การปฏิรูปสื่อกระจายเสียง”

สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาข้างแถมของการเปลี่ยนแปลงของระบบวิทยุกระจายเสียง (ซึ่งอยู่ในระหว่างการปฏิรูปทั้งตามกฎหมายและการปฏิบัติเชิงนโยบาย) ผ่านทางรายการวิทยุเพื่อ เด็กและเยาวชน AM891KHz ซึ่งเป็นกรณีศึกษาที่ผู้วิจัยเห็นว่าทำให้ “จะเราเห็นถึง การปฏิบัติของ ความหมายที่เกิดจากการให้ความหมายของสื่อวิทยุในเชิง ‘เครื่องมือ’ นั้นได้หรือเปล่า? (ดังที่ผู้วิจัย ได้กล่าวไว้แล้วว่าเป็นคำตอบที่ต้องการ)

ในการวิจัยสื่อที่ให้ความหมายในเชิงเครื่องมือมันดูเป็นไปไม่ได้เลย ที่เราจะละเลยถึงการพิจารณา เรื่องการถือครองกรรมสิทธิ์ของสื่อ(Freenberg 1999:169-171) และ หากเราพิจารณาถึงรูปแบบของ การถือครองกรรมสิทธิ์ของระบบสื่อกระจายวิทยุและโทรทัศน์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เราก็ จะเห็นว่า อยู่ในรูปของสื่อที่รัฐเป็นเจ้าของทั้งหมด(state monopoly) โดยรัฐในความหมายของ ความเป็นรัฐบาลในแต่ละยุคสมัยจะเป็นผู้จัดสรรคลื่นผ่านองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ทั้งในรูปที่ รัฐเป็นผู้ดำเนินงานเองในแบบของรัฐวิสาหกิจ(state enterprise) และให้เอกชนเข้ามาสัมปทานคลื่น ไปดำเนินงานในรูปแบบของสถานีการค้า(commercial station) การจัดสรรให้มีการดำเนินการใน รูปแบบนี้ได้นำมาสู่การที่ธุรกิจเอกชนเข้ามาบทบาทต่อการผูกขาดสื่อกระจายเสียงมากขึ้น รูปแบบ ของระบบวิทยุกระจายเสียงของเมืองไทยจึงเป็นการให้บริการของรัฐที่ไม่ใช่หรือเป็นของธุรกิจก็ไม่ เชิง (บุญรักษ์ 2542:155) โดยเฉพาะในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมา แม้จะมีการออกระเบียบที่ลดการควบ คุมสื่อ(deregulation)ในสมัยของอานันท์ ปันยารชุนเป็นนายกรัฐมนตรี แต่การดำเนินการดังกล่าวก็ เป็นเพียงให้สื่อที่ดำเนินการอยู่แล้วสามารถดำเนินงานได้สะดวกขึ้น(อุบลรัตน์ 2542) ในขณะที่มี การเปิดให้มีระบบโทรทัศน์ใหม่เช่น ไอทีวี ก็เป็นเพียงการสร้าง “ช่องทาง”การสื่อสารให้มีระบบที่ มากขึ้นเท่านั้น (บุญรักษ์ 2537) และต่อมาในช่วงที่นายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นนายกรัฐมนตรีก็ได้ มีแนวโน้มที่จะให้สัมปทานใหม่และมีนโยบายแปรรูปสื่อสาธารณะให้เอกชนเข้ามาดำเนินงาน ซึ่ง เป็นเพียงการกระจายผลประโยชน์ต่อกลุ่มทุนเท่านั้น (อุบลรัตน์ 2538/2541: น.41)

จุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเกิดขึ้นในช่วงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬปี 35 ที่สื่อกระจายเสียงทั้งในส่วนของ รัฐและเอกชนได้แสดงหน้าที่สื่อที่นำเสนอความจริงอย่างไม่เป็นกลาง โดยทั้งนี้สื่อในสองส่วนนี้ยัง บิดเบือนและไม่เผยแพร่ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะชนในช่วงนั้นอีกด้วย หลังจากเหตุ การณ์ดังกล่าวข้อเรียกร้องต่อการ “ปฏิรูปสื่อ”ที่มุ่งหวังให้สื่อแสดงบทบาทอันค้ำถ่วงต่อสิทธิและเสรี ภาพของประชาชนต่อการรับรู้ข่าวสาร(the right to know)ก็เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ซึ่งสอดคล้องต่อ

กระแเสรีกรรื่องให้มีการปฏิรูปการเมืองที่มุ่งให้มีการรับรองสิทธิในการแสดงความคิดเห็น (freedom of express) อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นพลเมืองในสังคม ที่รัฐธรรมนูญใหม่ปี 2540 ให้ความสำคัญ ซึ่งในช่วงแรกก็ทำให้บทบาทของสื่อมวลชนต้องตื่นตัวและปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำงานของตนเองตามไปด้วย(บุญรักษ์ 2542:141)

ในช่วงเวลาดังกล่าวได้มีข้อเสนอสำคัญของนักวิชาการด้านสื่อสาร ที่ให้มีการปรับแนวคิดที่ว่าสื่อกระจายเสียงผูกขาดโดยรัฐ(state monopoly)มาเป็น “ให้คลื่นวิทยุและโทรทัศน์เป็นทรัพยากรสาธารณะ(public resource) และให้เป็นสมบัติส่วน รวมทั้งต้องจัดสรรให้แก่คนทุกกลุ่มในสังคมอย่างเป็นธรรม” ดังนั้น จากหลักการนี้รัฐจะไม่มีอำนาจสิทธิขาดแต่ผู้เดียวในการควบคุมและจัดสรรคลื่นอีกต่อไป ตามนิยามนี้แล้ว ภาคประชาชน ภาครัฐ และภาคธุรกิจจะถือว่าสิทธิเสมอภาคกันในอันที่เข้าไปมีส่วนในการครอบครองหรือใช้ประโยชน์จากสื่อกระจายเสียงนี้(อุบลรัตน์ และคณะ 2539/2541 : น.35)

และหลังจากที่มีสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาร่างรัฐธรรมนูญตามกระแสความต้องการปฏิรูปการเมืองในปี พ.ศ.2538 สมาชิกในสภาร่างรัฐธรรมนูญได้มีความเห็นเป็นเอกฉันท์ที่จะให้มีการบัญญัติให้ประชาชนเป็นเจ้าของคลื่นความถี่ในการกระจายเสียงในนาม “รัฐ”และให้มีการทำ “ประโยชน์สาธารณะ”(public interest)ของคลื่นความถี่นี้ต่อประชาชนชนอย่างสูงสุด โดยบทบัญญัติที่ว่าด้วยการจัดสรรคลื่นตามเจตนารมณ์นี้ได้เขียนไว้ในมาตราที่ 40 ของรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2540 ที่กำหนดไว้ในวรรคหนึ่งว่า

*“ คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทร?ศฯและวิทยุ
โทรคมนาคม เป็นทรัพยากร สื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์
สาธารณะ”*

โดยทั้งนี้ในวรรคสองของมาตรานี้ ยังได้กำหนดให้มืองค์กรอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม โดยคณะกรรมการนี้จะเกิดตามการตกกฎหมายอนวัติของตามบทบัญญัติของมาตรา 40 ซึ่งจะต้องไม่เกิน 3 ปีหลังรัฐธรรมนูญประกาศใช้ (ไม่เกิน 11 ตุลาคม พ.ศ.2543)

อย่างไรก็ตามแม้จะยังไม่มีการจัดสรรคลื่นตามมาตรา 40 ในขณะนี้ แต่เจตนารมณ์ของการจัดสรรคลื่นเพื่อประโยชน์สูงสุดได้มีการแบ่งประเด็นพิจารณาไว้ 3 ประเด็นหลักในเบื้องต้น คือ(สมเกียรติ 2541 : น.207-208) คือ

1. พื้นที่ให้บริการและประชากร ซึ่งจะแยกเป็นเครือข่าย ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น
2. เนื้อหาข่าวสารที่เป็นประโยชน์ จะให้ความสำคัญกับ เรื่องการศึกษาและวัฒนธรรมเป็นอันดับแรก ตองลงไปคือเรื่องของความมั่นคง และประโยชน์สาธารณะอื่นๆ
3. ให้มีการแข่งขันในการดำเนินงานอย่างเสรีและเป็นธรรม

โดยในประเด็นแรกนั้น การจัดสรรคลื่นมุ่งที่จะให้ประชาชนในกลุ่มต่างๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมสมตามที่กำหนดให้คลื่นเป็น ‘ทรัพยากรสาธารณะ’ ส่วนในประเด็นที่สองนั้นเพื่อให้รายการวิทยุมีรายการที่ให้สาระกับประชาชนอย่างแท้จริง ไม่ใช่ในลักษณะของการถูกกำหนดจากตลาดหรือผู้ดำเนินรายการที่มีลักษณะด้วยรายการบันเทิงคนตรีเสียส่วนใหญ่ ส่วนในประเด็นหลังสุดเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมสำหรับผู้ประกอบการและไม่ให้เกิดการผูกขาด

เราจะเห็นว่าแบบแผนการปฏิรูปสื่อจะมีการกำหนดให้ไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา 40 และในกฎหมายอนุวัตรที่จะออกตามมาเกี่ยวกับองค์การอิสระในการจัดสรรคลื่น แม้ยังไม่มียผลในทางปฏิบัติตามกฎหมาย อีกทั้งรูปแบบขององค์ประกอบที่ชัดเจนขององค์การอิสระในการจัดสรรคลื่น หรือคณะกรรมการการสื่อสารวิทยุและโทรทัศน์แห่งชาติ(กสช.) ยังไม่ได้จัดสรรและก่อตั้งเป็นองค์กร และยังคงมีการเรียกร้องจากกลุ่มองค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มนักวิชาชีพสื่อถึงความไม่ชัดเจนในเรื่องสัดส่วนของการจัดสรรคลื่นของพระราชบัญญัติผู้ประกอบการการสื่อสารกระจายเสียงวิทยุและโทรทัศน์ ที่จะจัดสรร ออกเป็น 3 ประเภทคือ บริการสาธารณะ, บริการชุมชน, บริการธุรกิจ ได้เช่นไร(หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ 4/07/43 หน้า 17)

อย่างไรก็ตาม ระหว่างที่อยู่ในขั้นตอนของการดำเนินการปฏิรูปสื่อ นั้น ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาล สมัยนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีการปรับแผนแม่บทของกิจการวิทยุแห่งประเทศไทย ในส่วนของกรมประชาสัมพันธ์ได้จัดแบ่งเป็น 3 เครือข่าย คือ เครือข่ายข้อมูลข่าวสารระดับชาติที่ใช้ระบบวิทยุ เอฟ. เอ็ม. เป็นหลัก เครือข่ายข่าวสารระดับชาติและท้องถิ่นซึ่งใช้ระบบ เอฟ. เอ็ม และ เอ. เอ็ม. และเครือข่ายภาษาต่างประเทศ (หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ 15/02/45 หน้า 4) เราจะเห็นว่าอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านของการปฏิรูประบบวิทยุและโทรทัศน์รัฐเองก็มีการปรับตัว และมีการดำเนินการบางส่วนของรัฐที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ได้เริ่มไปก่อนแล้ว เช่น “โครงการนำร่องวิทยุชุมชน”ของสถานีวิทยุกรมประชาสัมพันธ์ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่เริ่มมาตั้งแต่เดือนตุลาคมปี 2541 ด้วยการมุ่งที่จะให้เกิดการกระจายการสื่อสารให้แก่พลเมืองทุกหมู่เหล่า ก่อนที่

จะมีการจัดระเบียบสื่อกระจายใหม่ แต่ทั้งนี้การดำเนินงานที่ว่ามีมาซึ่งถือว่าเป็นเพียงการหา “แนวทาง” ให้กับการวิทยุชุมชน ข้อถกเถียงที่ว่าอะไรจะเป็น “ชุมชน” ระหว่าง ‘เขตพื้นที่’ กับ ‘กลุ่มคน’ หรืออาสาสมัครทำงานวิทยุจะมีค่าใช้จ่ายหรือค่าตอบแทนจากที่ไหน? ทุนในการดำเนินงานของสถานีจะมีหน่วยงานหรือองค์กรใดสนับสนุนบ้าง? ยังไม่มีแนวทางที่ชัดเจน ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้อาจมองได้ในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนต่อการผลิตสื่อวิทยุ ซึ่งประชาชนอยู่ในส่วนที่เป็นผู้ฟัง (audience) มากกว่า (เอกสารการสัมมนาเกี่ยวกับประชาสังคม 2542) ในอีกด้านหนึ่งปัญหานี้ก็สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดของที่มาทางโครงสร้างของการปฏิรูปสื่อที่มุ่งไปที่จัดระบบของทรพยากรใหม่ (re-regulation) ที่ยังไม่สามารถเอื้อประโยชน์ต่อประชาชนได้อย่างแท้จริง อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันในทุกๆท้องถิ่นหรือทุกกลุ่มคน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ประเด็นนี้ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นหัวข้อสำคัญที่จะทำการศึกษาวิจัย คือ การที่กลุ่มเยาวชนร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนจัดรายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชนที่คลื่น ได้อนุญาตจากกรมประชาสัมพันธ์ ให้เข้าไปผลิตรายการวิทยุและออกอากาศที่คลื่น AM 891 KHz กทม. ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ.2542 ถึงปัจจุบัน นั้น ได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับปริมณฑลสาธารณะในลักษณะใดบ้าง ทั้งนี้เพื่อที่จะนำไปสู่รูปแบบการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของไทยที่มองโดยผ่านมิติของการสื่อสารสำหรับวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้ คือ

1. ศึกษาถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครเยาวชนในการผลิตสื่อวิทยุชุมชน
2. ศึกษาถึงรูปแบบอันเหมาะสมขององค์กรเยาวชนชุมชนในการผลิตสื่อวิทยุ
3. ศึกษาถึงสำนักสาธารณะของเยาวชนในการผลิตสื่อ
4. ศึกษาถึงสิทธิในการสื่อสารของของเยาวชน

ขอบเขตของการศึกษา

จากการที่ผู้วิจัยได้มีส่วนร่วมเป็นกรรมการในการจัดตั้งโครงการวิทยุเยาวชนนี้ ได้เห็นถึงกระบวนการของการทำงานของทั้ง องค์กรสาธารณะประโยชน์ กลุ่มเยาวชน อาสาสมัคร นักวิชาชีพ ตลอดจนความช่วยเหลือของหน่วยงานราชการและบริษัทเอกชน ที่เข้าร่วมในโครงการนี้ ได้ร่วมกันทำให้โครงการวิทยุเยาวชนเกิดขึ้น และได้ดำเนินการกระจายเสียงในนาม รายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชน โดยออกอากาศเมื่อ 16 สิงหาคม 2542 ณ ช่วงคลื่น AM 918 Khz และย้ายมาเป็น AM918 Khz เมื่อกรกฎาคม 2543 ณ สถานีของกรมประชาสัมพันธ์แห่งประเทศไทย การดำเนินของรายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชนนี้จึงอยู่ในรูปแบบของการไม่มีรายได้ที่มาจากการค้ากำไร และการดำเนินงานทางกลุ่มเยาวชนยังได้รับความช่วยเหลือจาก ในด้านการใช้อุปกรณ์ห้องส่งและบันทึกเสียงจาก

กรมประชาสัมพันธ์ ได้รับเงินทุนสนับสนุนในการทำกิจกรรมอบรมเยาวชนในเรื่องสื่อกับสิทธิเด็ก จากองค์กรกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ(UNICEF) ซึ่งมีนโยบายในการส่งเสริมกิจกรรมนี้ใน แผนงาน 5 ปี(2542-256)ของทางกองทุนฯ

จากที่กล่าวมาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิทยุเยาวชนนี้ เราจะเห็นว่าจากการที่เริ่มโครงการเมื่อ ต้นปี 2542 จนการดำเนินการออกอากาศในปัจจุบัน รายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชนนี้ มีลักษณะ สำคัญที่สอดคล้องกับหลักการของระบบวิทยุชุมชน(community radio)ที่เป็นที่มีหลักการสำคัญ (จุมพล 2542) ดังนี้คือ

1. การดำเนินทั้งหมดอยู่บนหลักการที่ต้องการให้วิทยุเกิดจากการมีส่วนร่วม (participant)ของประชาชน(ในที่นี้ คือเด็กและเยาวชน)
2. มีเป้าหมายให้รูปแบบของการกระจายเสียงทางวิทยุนี้แสดงให้เห็นถึงสิทธิใน การสื่อสาร (communication right)
2. ดำเนินงานด้วยหลักของการ ไม่ค้ากำไร(non-profit program)

แต่อย่างไรก็ดีการดำเนินการที่ผ่านมาซึ่งคงอยู่ภายใต้ข้อจำกัดทั้งทางด้านนโยบายของรัฐที่อยู่ใน ระหว่างการปฏิรูปสื่อ รวมทั้งข้อจำกัดของกลุ่มอาสาสมัครซึ่งไม่มีความรู้ในด้านการสื่อสารทั้งใน ส่วนของเทคโนโลยีสื่อและหลักการของวิชาชีพ ซึ่งสิ่งที่ได้กล่าวมานี้ทำให้การเข้าถึงสื่อของ ประชาชนในกรณีนี้ยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐ และในส่วนของประชาชนเองยังไม่มีรูปแบบขององค์กรในการเข้าไปจัดการได้ด้วยตัวเอง และจากเหตุปัจจัยนี้ได้ทำให้รายการวิทยุเพื่อเด็ก และเยาวชนจะถูก โยกย้ายเวลาทั้งสถานีและเวลาการออกอากาศจากคลื่น AM 981 KHz มาเป็น AM 891 KHz. (จะมีผลในเดือนกรกฎาคม2543) อย่างไรก็ตามกรมประชาสัมพันธ์ได้ยืนยันในเบื้องต้น ว่าเป็นการย้ายเพื่อปรับเปลี่ยนผังรายการของทางสถานี และยืนยันว่ายังคงจะให้การสนับสนุนทั้ง เวลาสถานีและอุปกรณ์ในการกระจายเสียงกับรายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชนต่อไป โดยจะให้ เวลาที่เหมาะสมในสถานีวิทยุ FM ให้กับทางรายการฯ ความไม่แน่นอนที่เกิดจากการปรับเปลี่ยน แผนงานของกรมประชาสัมพันธ์ ทำให้ถึงความสัมพันธ์ของรัฐกับองค์กรประชาชนในด้านของ การปฏิรูปสื่อกระจายเสียง

สำหรับในส่วนของอาสาสมัครเยาวชนซึ่งเป็นส่วนสำคัญต่อการจัดรายการวิทยุ เป็นอีกประเด็น หนึ่งที่ผู้วิจัยทำการศึกษา เนื่องจากระบบวิทยุชุมชนที่เกิดขึ้นในที่ต่างๆจะใช้อาสาสมัครเป็นผู้ ดำเนินรายการ ซึ่งจากประสบการณ์ของประเทศออสเตรเลียที่มีระบบวิทยุชุมชนมากกว่า 30 ปี พบว่า ปัจจัยขององค์กรชุมชนด้านอาสาสมัครมีความสำคัญมากกว่าปัจจัยด้านทุนที่ได้รับการ

สนับสนุน เพราะด้วยอายุการทำงานที่สั้นของอาสาสมัครชุมชนทำให้การดำเนินการของการจัดรายการต้องปรับเปลี่ยนตลอดเวลา(van Vuuren1998: 4-5) สำหรับที่รายการวิทยุเยาวชนในกรณีศึกษาของผู้วิจัยนี้อาสาสมัครเยาวชนส่วนแล้วแต่กำลังศึกษาอยู่ ซึ่งทำให้มีทั้งข้อดีและข้อจำกัดหลายๆประการต่อการเข้าร่วมผลิตรายการ

ระเบียบวิธีในการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีในการวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งในรูปแบบการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (participant observation) และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ(informal interview) ทั้งนี้เพื่อให้ได้ศึกษากระบวนการของการการมีส่วนร่วมของเยาวชนที่อาสาสมัครมาร่วมกันจัดรายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชน การเก็บข้อมูลกลุ่ม เยาวชนที่เป็นอาสาสมัครนี้จะดำเนินงานด้วยใน 2 ระยะ คือ

1. การเก็บข้อมูลในช่วงที่อาสาสมัครเตรียมตัวที่จะเป็นผู้จัดรายการ โดยทั้งนี้เยาวชนอาสาสมัครจำเป็นต้องผ่านการอบรมการผลิตสื่อวิทยุ จากองค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาชีพสื่อ นักวิชาการด้านการสื่อสาร ซึ่งจะมีเป้าหมายเพื่อให้เยาวชนเข้าใจถึงกระบวนการสื่อสาร เกิดสำนึกต่อชุมชนและสังคม การอบรมจะทำเป็นรุ่นๆ โดยในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยทั้งสองมีบทบาทเป็นผู้ร่วมทำอบรมอยู่ด้วย
2. การเก็บข้อมูลในขั้นตอนการผลิตรายการ ซึ่งมีทั้งส่วน งานหาข่าว งานบันทึกเสียงและออกอากาศสด โดยในขั้นตอนนี้จะทำให้เห็นกระบวนการการทำงานในแบบการมีส่วนร่วม การแสดงออกถึงสิทธิของการสื่อสารและทำให้เห็นลักษณะขององค์กรที่ทำงานร่วมกับรัฐ เอกชนหรือหน่วยงานอื่นๆได้

พื้นที่ของการวิจัย

ผู้วิจัยเห็นว่าในประเทศไทย เนื่องจากอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านของการปฏิรูปสื่อ การเก็บข้อมูลของรายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชนด้วยวิธีการเก็บทั้ง 2 แบบดังที่กล่าวจะทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลนำไปสู่ข้อสรุปเชิงนโยบายได้อย่างดี สำหรับการเก็บข้อมูลนั้นใช้พื้นที่ของการศึกษา ณ สถานีวิทยุกรมประชาสัมพันธ์ AM 891 KHz(เปลี่ยนมาจาก 918 KHz) ซึ่งกลุ่มเยาวชนได้ไปร่วมกันจัดรายการที่นั่น พร้อมกันนี้การเก็บข้อมูลยังทำ ณ พื้นที่ที่เยาวชนกลุ่มนี้เดินทางไปจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับรายการวิทยุที่ต่างๆ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้

1. ทำให้ทราบถึงผลของการปฏิรูปสื่ออันสืบเนื่องจากการกำหนดให้สื่อเป็นทรัพยากรของชาติ ตามมาตรา 40 ในรัฐธรรมนูญ ปี 2540

2. ทำให้ทราบถึงกระบวนการการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการผลิตสื่อทั้งช่วงก่อนและหลังการมีการจัดสรรคลื่นกระจายเสียงขึ้นใหม่
3. ทำให้ทราบถึงรูปแบบและองค์กรชุมชนที่เหมาะสมต่อการจัดการและบริหารสถานีวิทยุชุมชน
4. ทำให้ทราบถึงรูปแบบและองค์กรชุมชนที่เหมาะสมต่อการจัดการและบริหารสถานีวิทยุชุมชน
5. เพื่อนำผลงานวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาวิทยุชุมชนในรูปแบบอันเหมาะสมกับกลุ่มคนที่มีอยู่หลากหลาย หรือให้เหมาะกับชุมชนที่มีเอกลักษณ์ต่าง ๆ กัน

บทที่ 2

สื่อวิทยุกระจายเสียงกับประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

สำหรับในบทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงแนวความคิดเรื่องประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นพื้นฐานของแนวความคิดแบบเสรีนิยม ที่ถือว่าหากสังคมเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้มากเท่าไร สังคมก็จะมีความเท่าเทียม (social equality) ของกันมากขึ้นเท่านั้น อย่างไรก็ตามในสังคมอาจจะมีแนวคิดอื่นที่แย้งกับหลักการดังกล่าว แต่เราก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่ารูปแบบของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory-democratic form) นี้เป็นวาทกรรมหลักของสังคมไทยในปัจจุบัน เนื้อหาในบทนี้ต้องการให้เห็นถึงความสำคัญของสื่อวิทยุกระจายเสียงกับหลักการของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม โดยพิจารณาผ่านปริณทลสาธารณะ (public sphere)

หลักการของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

ในสังคมแบบเสรีประชาธิปไตยนั้นถือจะเอาหลักการของการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก การณ์สำคัญที่แสดงว่าสังคมนั้นๆมีพัฒนาการของความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นแค่ไหน ดังนั้นเราก็จะพบว่าว่าเรื่องของการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนก็เป็นเป็นปัญหาสำคัญของสังคมแบบนี้เช่นกัน การขาดการมีส่วนร่วมทางการเมืองในแบบเสรีประชาธิปไตยนั้น มักจะนำไปสู่การให้ความสำคัญกับปริณทลสาธารณะสามารถจะเข้ามามีบทบาทเช่นไร? และมันจะก่อให้เกิดบรรยากาศของการถกเถียงที่จะก่อให้เกิดฉันทานุมัติ (consensus) ที่กลุ่มคนต่างๆในสังคมยอมรับได้หรือไม่?

แนวความคิดเรื่องประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory democracy) มักเป็นคำใช้ในที่ที่มีความหมายร่วมกับการมีส่วนร่วมของสาธารณะชน (public participation) โดยในสังคมตะวันตกแล้วคำๆนี้ถูกใช้ในนิยามของปฏิบัติการทางการเมืองที่ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนต่อกระบวนการตัดสินใจทางนโยบายของรัฐ ด้วยความสำคัญของการคำนึงอธิปไตยของประชาชน (popular sovereignty) และคุณภาพของอำนาจทางการเมือง (political equality) ซึ่งแม้ว่าระบบการเมืองในลักษณะของเสรีนิยมประชาธิปไตยตะวันตก จะใช้ระบบตัวแทนที่มาจากการเลือกตั้งที่มีประสบการณ์มายาวนาน แต่การมีส่วนร่วมของสาธารณะก็อาจมีขึ้นได้ ไม่ว่าจะมาจากการกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมต่างๆ (social movements) การทำประชามติ (public hearing) (Webler & Renn 1995:17) ความสำคัญของการที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านกระบวนการที่กล่าวมานี้ นักปรัชญาทางการเมืองอย่าง Rousseau และ John Stuart Mill เชื่อว่าทำให้ประชาชนได้เรียนรู้ถึงอำนาจอธิปไตยด้วยตัวเอง ซึ่งจะทำให้พวกเขาตระหนักถึงความสัมพันธ์ของผลประโยชน์ส่วนตนและ

สาธารณะ(private and public interest)ว่าเป็นสิ่งเดียวกัน (Webler & Renn1995:22) ดังนั้น หากเขาต้องการที่จะปกป้องผลประโยชน์ส่วนตน พวกเขาก็ต้องคำนึงถึงบทบาทหรือผลกระทบที่จะมีต่อสาธารณะด้วย ในขณะที่เดียวกันการที่พวกเขาพร้อมกันปกป้องผลประโยชน์สาธารณะก็เท่ากับผลประโยชน์ส่วนตนของพวกเขาได้รับความคุ้มครองไปด้วย

สำหรับประเด็นต่างๆที่ประชาชนเรียกร้องเข้าไปมีส่วนร่วมต่อกระบวนการตัดสินใจของรัฐในสังคมประชาธิปไตยตะวันตกนี้ เริ่มมีมาตั้งแต่ช่วงปี 1920's โดยเริ่มจากประเด็นปัญหาทางสังคมในเรื่องสวัสดิการ การศึกษา ที่พักอาศัย สิทธิมนุษยชน แต่ที่มามีบทบาทชัดเจนจริงๆโดยเฉพาะที่มาจากกรณีเคลื่อนไหวของกลุ่มทางสังคม คือในช่วงปี 1970's ซึ่งเป็นช่วงที่ปัญหาเรื่องผลกระทบด้านนิเวศน์ที่เกิดจากการทำลายสิ่งแวดล้อมของการพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นปัญหาสำคัญต่อสังคมและคุณภาพชีวิต อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของสาธารณะชนในรูปแบบของการทำประชามติในระยะหลัง ก็กลายเป็นเครื่องมือที่รัฐใช้ในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งที่ไม่ได้เปิดให้มีการถกเถียงในวงกว้างและมีข้อสรุปถึงที่สุด โดยรัฐเพียงอ้างถึงความชอบธรรมของวิธีการดังกล่าวเพื่อแสดงให้เห็นว่าสังคมมีลักษณะของความเป็นพหุสังคม(plural society)ที่เปิดโอกาสให้กลุ่มคนต่างๆได้มีส่วนร่วม

สำหรับในระยะหลัง แนวคิดแบบเสรีนิยมประชาธิปไตยให้ความหมายของ “ปริมณฑลสาธารณะ” โดยถูกอธิบายว่าเป็นส่วนหนึ่งของการวางฐานให้กับ “ประชาสังคม” ที่กำลังฟื้นตัวขึ้นมา หลังจากที่มีการขาดการมีส่วนร่วมเป็นผลที่มาจากสังคมมีแนวคิดแบบปัจเจกนิยมสุดโต่ง โดยแนวคิดนี้หันไปให้ความสนใจกับเรื่องที่ไม่เคยเป็นส่วนของการเมือง หรือเรื่องที่มาความสัมพันธ์เชิงการเมือง คือ เรื่องครอบครัว เศรษฐกิจและการใช้ชีวิตประจำวัน ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการปฏิรูปโครงสร้างการเมือง ระบบกฎหมาย การศึกษา การพัฒนา สิทธิพลเมือง ล้วนแล้วแต่ถูกอธิบายนำมาในเชิงที่ “เป็นเหตุเป็นผล”(rationality) ผ่านการถกเถียงทางสาธารณะจากกลุ่มประชาคมต่างๆ ว่าเป็นหลักการที่เพียงพอของการมีส่วนร่วมทางการเมือง แม้แนวคิดแบบเสรีนิยมจะยอมรับเรื่องความหลากหลาย(diversity) แต่ก็ยังคงเห็นว่ามี่ปริมณฑลสาธารณะเพียงแบบเดียว ซึ่งก็จะเป็นหลักประกันให้กับก่อรูปของอุดมการณ์ร่วมของสังคมที่ชัดเจนให้สังคมเป็นสังคมที่เข้มแข็ง และสามารถนำไปสู่การกำหนดนโยบายสาธารณะที่สำคัญๆของรัฐได้โดยที่ไม่เกิดปัญหาความชอบธรรม (legitimation crisis) โดยเฉพาะวาทกรรมเรื่อง “ความโปร่งใส”, “การปฏิรูป” และ “การเข้าถึง” ซึ่งเป็นวาทกรรมที่ถูกใช้บริบทที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นเรื่องระบบข้าราชการ การศึกษา หรือแม้กระทั่งเรื่องของสื่อ

สำหรับในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญต่อกับกระบวนการของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม โดยได้ให้ความสำคัญกับการปฏิรูปสื่อตาม มาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญ ฉบับ 2540 ซึ่งถือว่าเป็นการปฏิรูประบบการสื่อสารสาธารณะ(public communication) Nicolas Garnham นักวิชาการด้านการสื่อสารชาวอังกฤษเห็นว่าระบบการสื่อสารสาธารณะนี้คือหัวใจของกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย(the heart of the democracy process) อีกทั้งเป็นระบบที่ตอบสนองต่อความต้องการของพลเมืองได้ ด้วยการสร้างความเท่าเทียมกันของการเข้าถึงทรัพยากรด้านข้อมูลข่าวสาร และให้โอกาสที่เท่าเทียมกันของประชาชนในเข้าถึงสื่อ(Garnham 1992:105) ความเป็น“สาธารณะ”(public)ของการสื่อสารที่ Garnham ให้สำคัญคือการก้าวข้ามแนวความคิดของนักปรัชญาการเมืองแบบเสรีนิยมเดิมที่เห็นถึงลักษณะของ “สาธารณะ”(public)คือส่วนที่อยู่ตรงกลางระหว่างขั้วที่ขัดกันของรัฐแบบเฮเกล(Hegelian State)และประชาสังคม(civil society) และก็ความสำคัญความเป็นอิสระในส่วนของสาธารณะนี้กับตลาดที่อิงกับหลักการของการถือครองทรัพย์สินส่วนบุคคล(private property) โดยการสื่อสารสาธารณะตามแนวคิดนี้เห็นว่าสถาบันสื่อจะมีความเป็นกลางที่มีอิสระ(free press) และการที่สถาบันสื่อนี้อิงกับระบบตลาดก็จะเป็นการสร้างหลักประกันต่อความเป็นอิสระที่รัฐไม่อาจเข้ามามีควบคุมได้ Garnham เองเห็นว่าแนวความคิดเช่นนี้ไม่สามารถเข้าใจถึงระบบของการสื่อสารในปัจจุบันได้ ดังนั้น เขาจึงเห็นว่าสิ่งที่เข้าใจถึงลักษณะของการสื่อสารสาธารณะในปัจจุบันได้ เราจำเป็นต้องกลับไปพิจารณาถึงความ เป็นสาธารณะในแง่ของความเป็น “ปริมาตรสาธารณะ”(public sphere)(Garnham 1992:106)ซึ่งมีที่มาจากทฤษฎีจากงานเขียนของ Jurgen Habermas นักปรัชญาชาวเยอรมัน

ปริมาตรสาธารณะ:แนวคิดทางทฤษฎีและข้อวิจารณ์

ประเด็นเรื่อง“ปริมาตรสาธารณะ”(public sphere)เริ่มมีการกล่าวถึงอย่างจริงจังในช่วงตอนปลายของปี 1980's กล่าวคือในทางทฤษฎีงานชิ้นสำคัญที่ชื่อว่า“ The Structural Transformation of Public Sphere ”(1989)ของ Jurgen Habermas นักปรัชญาร่วมสมัยชาวเยอรมันได้รับการแปลและตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษเป็นครั้งแรก หลังจากที่เคยถูกตีพิมพ์ในภาษาเยอรมันก่อนหน้านี้นี้เมื่อปี ค.ศ. 1962 ในเนื้อหาของหนังสือที่อ่านยากของหนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วย 7 บทและมีทั้งหมด 25 หัวเรื่อง¹ Habermas ได้ใช้เนื้อหาของบทที่ 1 – 3 กล่าวถึงการกำเนิดขึ้นของ Bourgeois Public Sphere โดยยกเอาตัวอย่างประวัติศาสตร์ของบทบาทของ Bourgeois ในอังกฤษ ฝรั่งเศสเยอรมันช่วง ค.ศ.17 มาอธิบาย ถึงการพัฒนาประชาธิปไตยในส่วนของประชาสังคม(civil society)ที่มีบทบาทชัดเจนในช่วงนั้นและ Habermas ยังถกเถียงถึงความคิดที่แตกต่างกันในเรื่องปริมาตรกับนักคิด ในสกุลเสรี

¹ คงเป็นการยากที่จะกล่าวถึงเนื้อหาของแต่ละบทของหนังสือเล่มนี้ ผู้ที่สนใจควรศึกษาเพิ่มเติมจากงานเล่มนี้ และชื่อเขียนของ Habermas ในหัวเรื่อง 'Further Reflection on the Public Sphere' ที่มา จากงานสัมมนาที่จัดขึ้นในวาระของการตีพิมพ์หนังสือเล่มนี้เป็นฉบับภาษาอังกฤษ เมื่อปี 1989 ใน Habermas and the Public Sphere. (1992) Craig Calhoun (ed.)

นิยม อย่างไรก็ตามก็ตีเนื้อหาในบทที่ 4-7 ซึ่งกินเนื้อที่ส่วนใหญ่ของหนังสือ Habermas กลับใช้วิพากษ์ต่อ บทบาทของรัฐสวัสดิการ ตลาดการและสื่อ ที่ทำให้ปริวิตถลสาธารณะถูกกดคดลงบางส่วน (partial degeneration) หรือเปลี่ยนเป็นเพียงเรื่องของประชามติ (public opinion) ที่ไม่ได้เป็นการก่อให้เกิดถกเถียงด้วยความเป็นเหตุเป็นผลเช่นเดิม ประกอบการที่รัฐสวัสดิการที่อยู่บนระบบทุนนิยม รวมศูนย์ (organized capitalism) ในเยอรมันช่วงก่อนปี ที่ Habermas เขียนงานนั้น ได้หมกอำนาจอจล ข้อวิพากษ์วิจารณ์ในส่วนหลังของหนังสือเล่มนี้ Habermas จึงเหมือนเป็นการประเมิน โอกาสของ การพัฒนาประชาธิปไตย (to assess the chances of democracy) ในเยอรมันช่วงนั้น (Hohendahl 1992:99)

หลังจากที่หนังสือเล่มนี้ตีพิมพ์ได้มีข้อถกเถียงตามมากมายในช่วงต้นปี 1990's มีคำถามที่สำคัญ เป็นคำถามแรกสำหรับทุกคนที่ได้อ่านหนังสือเล่มนี้ก็คือ “อะไรคือปริวิตถลสาธารณะ?”, “ปริวิตถลสาธารณะแตกต่างกับประชาสังคมอย่างไร?” หรือ “ประชาสังคมกับปริวิตถลสาธารณะ อะไรมีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย?” สำหรับข้อถกเถียงที่มีขึ้นในระยะแรกๆ นั้น ประเด็นเรื่อง “อะไรคือปริวิตถลสาธารณะ?” เป็นเรื่องที่มีการถกถว้ถึงกันมาก โดยเฉพาะนักวิชาการ ในสายทฤษฎีวิพากษ์ ประเด็นสำคัญในเรื่องนี้ก็คือ ไม่ใช่เฉพาะ Bourgeois Public Sphere เท่านั้นที่มีบทบาทต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ยังคงมีปริวิตถลสาธารณะได้ใน “รูปแบบอื่น” นอก เหนือจากไปจากที่ Habermas ได้ศึกษาไว้ อย่างเช่นในส่วนของผู้ใช้แรงงาน (working-class public sphere) (Negt อ้างใน Calhoun 1992) หรือส่วนที่ถูกครอบงำในปริวิตถลสาธารณะ ก็คือ “ผู้หญิง” เพราะในงานของ Habermas ก็ไม่ได้ถูกพูดถึง และคั้งนั้น ปริวิตถลสาธารณะของผู้หญิง (women public sphere) นั้นต้องการวิเคราะห์ถึงการปลดปล่อยการครอบงำ มากกว่าหลักการของการถก เถียงที่มีความเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งเป็นหลักการสำคัญสำคัญของปริวิตถลสาธารณะของ Habermas เท่านั้น (Fraser 1990) อย่างไรก็ตามคำถามเรื่องรูปแบบของปริวิตถลสาธารณะอื่นๆของ Negt และ Fraser นี้สะท้อนให้เห็นทั้งคู่เห็นว่าปริวิตถลสาธารณะนั้นมีอยู่จริง สำหรับในนักคิดในสกุล อื่นๆที่วิพากษ์เรื่องนี้ ก็มีอย่างเช่น สกุล Postmodern ไม่ได้สนใจเรื่องปริวิตถลสาธารณะ ได้ตั้งคำถามเรื่องปริวิตถลสาธารณะไปในอีกแบบหนึ่ง คือไม่ได้สนใจว่ามีรูปแบบปริวิตถลสาธารณะ อื่นๆ หากแต่สนใจว่าปริวิตถลสาธารณะนำไปสู่การตั้งคำถามอื่นๆอย่างไรมากกว่า เช่น หรือ ปริวิตถลสาธารณะต่างจากพื้นที่สาธารณะอย่างไร? และคำถามมุ่งไปสนใจเรื่อง “พื้นที่” (space) ใน ศึกษาแง่มุมทางอำนาจและวัฒนธรรมมากกว่าประเด็นเรื่องสังคมและการเมืองเช่นของ Habermas (Carroll 1993:158-162) ในขณะที่นักวิชาการในสายการศึกษาทางวัฒนธรรม (cultural studies) ไม่ได้สนใจมี “ปริวิตถลสาธารณะ” แต่ให้ความสนใจต่อการบริโศคของผู้บริโศคใน domestic space ที่สร้างความหมายที่ได้แย้งต่อโครงสร้างทางอำนาจได้ คั้งนั้น เรื่องที่เป็นส่วนตัวหรือเรื่อง ที่เกี่ยวข้อง

ข้องกับชีวิตประจำวัน(everyday life) ก็มีความสำคัญไม่น้อยกว่าการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างหรือสถาบันทางการเมือง(Moores 1997: 214 -215)

อย่างไรก็ตามแม้จะมีข้อถกเถียงต่องาน Habermas อย่างมากมาย แต่ Habermas เองกลับไม่ได้ทำการศึกษาเรื่องราวหรือพัฒนาแนวคิดนี้เพิ่มเติม² งาน The Structural Transformation of Public Sphere ของเขาเล่มนี้มุ่งที่จะอธิบายถึง กำเนิดและจุดตกต่ำของปริณิณทสาธาธารณะมากกว่าเป็นการเสนอแนวทางของวิเคราะห์³ แต่สำหรับความสนใจต่อเนื่องของงานตามที่พิมพ์ในช่วงปลายปี 80 's Habermas เห็นว่าสนใจในส่วนของบทที่ 4-7 และนำไปวิพากษ์สังคมที่เปรียบเสมือนเป็นยุคของ “rediscovery of civil society” (Habermas 1992:442) ซึ่งจากความสนใจในงานของ Habermas ในช่วงหลังนี้เกิดขึ้นพร้อมๆกับการล่มสลายของระบบอำนาจนิยมคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออก ทำให้งานของกลายเป็นทฤษฎีทางสังคมที่ว่าด้วยการฟื้นฟูของการพัฒนาระบบประชาธิปไตย (Habermas 1992:453) และโดยเฉพาะเรื่องปริณิณทสาธาธารณะนั้นก็มักถูกอธิบายว่าเป็นส่วนหนึ่งของ “ประชาสังคม”(civil society)ที่ก่อตัวขึ้นมา “คาน”กับอำนาจในเชิงโครงสร้างของรัฐ ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องการปฏิรูปโครงสร้างการเมือง ระบบกฎหมาย สิทธิพลเมือง ล้วนแล้วแต่ถูกอธิบายในเชิงส่วนที่กลไกของสถาบันทางสังคม(institutional mechanism)(Fraser 1992:112)

โดยเฉพาะเรื่องสื่อมวลชนที่มักถูกวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมากว่าถูกครอบงำจากระบบตลาดและทุน และไม่ได้มีความเป็นอิสระจริงๆ ข้อวิจารณ์เหล่านี้มีใน 2 ประเด็นหลัก ประเด็นแรก คือสถาบันสื่อมวลชนกับการครอบงำปริณิณทสาธาธารณะในสังคม ยุโรปและอเมริกา และในประเด็นที่ 2 วิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงและเติบโตของภาคประชาชน สื่อ และองค์กรต่างๆที่ไม่เกี่ยวกับรัฐที่ล้วนแล้วแต่มีบทบาทในต่างๆที่ก่อให้เกิด การถกเถียง การเจรจา การตรวจสอบ ที่อยู่บนพื้นฐานของหลักการของเหตุผล ซึ่งในทั้ง 2 ประเด็นนี้ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวใน 2 ลักษณะคือ เป็นที่มาของการเรียกร้องการปฏิรูปสื่อ โดยเฉพาะสื่อกระจายเสียง(Curran 1991:1-2) ซึ่งแสดงออกถึงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นของปริณิณทสาธาธารณะอื่นๆ ซึ่งทำให้เกิดแนวคิดเรื่องกระแสการเคลื่อนไหวของสื่อทางเลือก(alternative media)หรือสื่อชุมชน(community media)ขึ้นมา (Downing 1992: 260-264)

² Calhoun อ้างว่า Habermas ไม่ได้พอใจกับงานนี้เท่าไร โดย Habermas ตระหนักถึงข้อจำกัดเรื่องข้อมูลที่เรามีในช่วงเขียนงาน จึงทำให้เข้าต้องการที่จะปรับปรุงมัน และนี่เป็นเหตุผลส่วนหนึ่งที่ทำให้งานฉบับภาษาอังกฤษระลอกแรกแปลและตีพิมพ์ (Calhoun 1992:5)

³ ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมในบทที่ 4 -7

แต่อย่างไรก็ตามจากความสนใจตลอดจนข้อวิจารณ์แนวคิดเรื่องสื่อในงานของ Habermas นี้ ได้ถูกนำไปใช้อธิบายร่วมกับความคิดเรื่อง “ประชาสังคม”(civil society) ทั้งในสังคมประชาธิปไตยและสังคมที่กำลังมีการพัฒนาประชาธิปไตยนั้น มีประเด็นที่น่าสนใจก็คือ Habermas เองยอมรับว่างานเขียนของเขาไม่ได้มีข้อมูลของการศึกษาวิจัยเรื่องสื่อนี้มากนัก รวมทั้งในช่วงของการเขียนงานในยุคนี้นั้นงานสำคัญด้านสังคมวิทยาการสื่อสารก็มีเพียงงานของ Paul Lazarsfeld ที่เป็นเพียงวิจารณ์แนวคิดเรื่องการพฤติกรรมกรับสื่อ ดังนั้น แม้ว่าจะมีการนำแนวคิดเรื่องสื่อกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างปริมณฑลสาธารณะไปใช้วิเคราะห์ แต่ Habermas เองกลับไม่มีข้อคิดเห็นในเรื่องนี้ได้มากนัก รวมทั้งเขาก็ยอมรับว่าไม่ได้ให้ความสนใจในเรื่องนี้เท่าไร (Habermas 1992:439) ซึ่งหากเราย้อนไปพิจารณาตามความคิดในหนังสือเล่มดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าการของ Habermas ที่วิเคราะห์ถึงการก่อรูปของ Bourgeois Public Sphere ได้วิเคราะห์สื่อไว้ใน 2 ลักษณะคือ ลักษณะแรก เห็นว่าสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีบทบาทต่อการเริ่มต้นของพัฒนาสังคมประชาธิปไตยช่วงศ.17 และลักษณะที่สองเป็นการวิพากษ์บทบาทของสื่อในยุคนี้นี้ 1950's

โดยในประเด็นแรกนั้น เขาวิเคราะห์ถึงประเด็นเรื่องสื่อและสินค้าที่มีความสัมพันธ์กัน โดย Habermas กล่าวถึงสื่อสิ่งพิมพ์(print media)ที่ใช้ในการสื่อสารของระบบการค้ายุค Mercantile ก่อนข้างมาก ไม่ว่าจะเป็นไม่ว่าจะเป็นในลักษณะของ ข่าว(news), จดหมาย (letter) จดหมายข่าว (newsletter) ซึ่ง Habermas เห็นคือความสัมพันธ์ระหว่างสินค้าและข่าวนี้ คือโครงสร้างทางอำนาจที่อยู่บนระบบการค้าที่เป็นปัจจัยสำคัญของการเกิดของ ปริมณฑลสาธารณะ ที่สามารถจะมีเส้นทางการเชื่อมโยงการสื่อสารของมัน ไปตามเส้นทางเดียวระบบการค้าทางไกล ที่สินค้าที่จะไปตามเมืองทำตามที่แตกต่างกันทั่วโลก ดังนั้น เมืองท่าใหญ่ๆที่มีอยู่ทั่วโลกก็จะเป็นเส้นทางเชื่อมโยงของระบบการสื่อสารไปด้วย หรือที่เรียกว่า “mail route” ส่วนที่เป็นองค์ประกอบที่เกิดตามเส้นทางต่างๆนี้ก็คือสำนักงานไปรษณีย์, ตลาดค้าหุ้น, สาขาของสำนักข่าว ซึ่งบทบาทของตลาดและสื่อประเภทนี้แม้จำกัดการนำเสนอเรื่องที่เฉพาะเรื่องหรือเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้อง ไม่มีส่วนต่อสาธารณะเท่าไร (มีจดหมายข่าวเท่านั้นที่มีส่วนต่อสาธารณะมากขึ้นมาหน่อย แต่ผู้ผลิตมันซึ่งเป็นเจ้าของกิจการการค้าก็ยังคงใช้นำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกิจการค้า) แต่หากพิจารณาแล้วสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าสื่อสิ่งพิมพ์ที่เป็นหนังสือพิมพ์ที่นำผ่าน “published word” เสนอเรื่องราวของ “ประชาสังคม” (Habermas 1989/1992 :14 -19)

⁴ จากประโยคที่ว่า “I cannot even begin to comment on the diversified literature in the sociology of political behavior, since I have paid only sporadic attention to it. Just as relevant to the topic of the structural transformation of the public sphere is the research on the media, especially in the investigations in the sociology of communication concerned with the social effects of television”. (Habermas 1992 :439)

สำหรับประเด็นที่ 2 เขาได้วิพากษ์สื่อ โดย Habermas ได้กล่าวไว้ในตอนหลังว่าเขากล่าวถึงก็คือบทบาทของสื่อ โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ค่อบริบทของ”ประชาสังคม”(civil society) ที่เขาเห็นว่ามีส่วนสำคัญต่อการสร้างปริมณฑลสาธารณะ โดยเขาเห็นว่าปริมณฑลสาธารณะที่เกิดขึ้นมาในช่วงศตวรรษที่ 18 นั้นคือการสร้างมตร่วมกันของประชาชน โดยที่บทบาทที่ชัดเจนของหนังสือพิมพ์หรือสื่อสิ่งพิมพ์นั้นคือการสร้างให้ข้อเสนอ เรียกร้อง ข้อวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ ได้นำสู่สาธารณะชนได้ ด้วยความเป็นเหตุเป็นผล หรือเป็น “public communication” โดยสื่อหนังสือพิมพ์ที่ Habermas วิเคราะห์ในแรกนี้ จะเห็นเขาเห็นมันมีความเป็นกลาง ก่อนที่ต่อมามีการเป็นส่วนของอุตสาหกรรมหรือการสร้างตัวตนเหมือนเป็นผู้ใช้อำนาจเสียเอง หรือที่เขาใช้คำว่า “Feudalization” ในประเด็นหลังนี้เราจะเห็นว่า Habermas เห็นว่าสื่อมีการเปลี่ยนแปลงในตัวเองจากที่ทำหน้าที่เป็นปริมณฑลสาธารณะไปสู่การใช้อำนาจที่สื่อสถาปนาตัวเองเป็นผู้สร้างความเป็นสาธารณะด้วยหลักการของประชามติ(public opinion) ดังนั้น “ปริมณฑล” ที่เกิดขึ้นนี้จากบทบาทของสื่อหนังสือพิมพ์นี้ Habermas เห็นว่ามีความเป็น “สาธารณะ”จริงๆ ก่อนที่จะเปลี่ยนไปในช่วงหลัง

สำหรับข้อวิจารณ์ต่อแนวคิดเรื่องปริมณฑลสาธารณะของ Habermas ในประเด็นแรกนั้น งานศึกษาเชิงประวัติศาสตร์เรื่อง *The Print Revolution in Early Modern Europe* (1983/1993) ของ Elizabeth Eisenstien ได้ให้ข้อมูลที่ชี้ให้เห็นว่างานสิ่งพิมพ์(print media) ในยุคเริ่มต้นนั้น ไม่ได้มีความสัมพันธ์กับการค้ามากนัก งานส่วนใหญ่ที่ถูกตีพิมพ์ในยุคเริ่มแรกที่มีการปฏิวัตรระบบการพิมพ์ ก็เป็นการนำงานต้นฉบับเอกสารของงานที่เคยลอกกันด้วยมือ(script)มาพิมพ์ใหม่ และเป็นงานของคริสต์จักรที่ถูกเผยแพร่ในวงจำกัด เครื่องพิมพ์หรือระบบการเรียงพิมพ์เองก็ถูกครอบครองและพัฒนาโดยคริสต์จักรในยุโรป และที่สำคัญวัฒนธรรมการอ่านออกเขียนได้(literary culture) ยังไม่ได้แพร่หลายไปยังบุคคลทั่วไป นอกจากกลุ่มชนชั้นสูงและกลุ่มข้าราชการ ดังนั้น สิ่งพิมพ์จึงไม่ได้มีบทบาทสำคัญ สำหรับในประเด็นหลังนี้ Habermas ถูกวิจารณ์จาก John Hartley (1996) ว่าละเลยที่จะกล่าวถึงหนังสือพิมพ์ในแง่ที่เป็นผู้สร้าง “ภาพตัวแทน”(representation) ในเรื่องราวต่างๆ ของสังคม ไม่ว่าจะสื่อมันจะอยู่ในรูปแบบไหนหรือในยุคสมัยใด โดยเฉพาะสื่อหนังสือพิมพ์ที่เป็นสื่อของกรรมพืมาตั้งแต่ต้นและมีบทบาทสำคัญแต่ตั้งยุค ศ. 17 ซึ่งเป็นช่วงที่ Habermas วิเคราะห์ไว้ถึงบทบาทสำคัญของหนังสือพิมพ์กับปริมณฑลสาธารณะ แต่ Hartley กลับเห็นว่าสื่อหนังสือพิมพ์ยุคนั้นไม่ได้มีบทบาทต่อ “ปริมณฑลสาธารณะ” ในลักษณะที่เป็นจริงเช่นที่ Habermas ได้กล่าวเอาไว้เลย (Hartley 1996 :83-84)

ผู้วิจัยเห็นว่าข้อวิจารณ์ทั้งของ Eisenstien และ Hartley มีความสำคัญในเชิงการอธิบายปรากฏการณ์และในเชิงทฤษฎี เพราะเราจะเห็นว่าทั้งคู่ไม่ได้เห็นว่าสื่อ (media) มีบทบาทต่อและ/หรือใน “ปริมณฑลสาธารณะ” เช่นเดียวกับ Habermas กล่าวถึงไว้ในหนังสือทั้งในส่วนของบริษัทที่ 2 และบท

ที่ 4-7 โดย Eisenstien ไม่เห็นว่าสื่อสิ่งพิมพ์มีส่วนต่อการเกิด Bourgeois Public Sphere(ในบทที่ 2) ในขณะที่ Hartley เห็นว่าสื่อใน Bourgeois Public Sphere คือสื่อที่ไม่อาจกล่าวได้ว่านำเสนอเรื่องราวที่เป็นจริงและอยู่บนหลักการที่ที่เป็นเหตุเป็นผล(ในบทที่ 4-7) ส่วนข้อวิจารณ์ของทั้ง 2 ในเชิงทฤษฎีนั้น เราอาจกล่าวได้หากจะมีปริวิตกสาธารณะในแบบของ Habermas กล่าวถึงจริง ก็ไม่จำเป็นต้องเป็นตัวกลาง(medium)ที่เป็นสื่อ(media)เสมอไป ทั้งนี้เพราะสื่อทั้งหมดนี้เป็นเรื่องของอำนาจที่อยู่ในส่วนของสัมพันธ์กับสินค้า(commodity)และสังคมการเมือง(political society) หรือ อาจจะกล่าวได้ในอีกนัยยะหนึ่งก็คือ พื้นที่ของสื่อกับความเป็นสาธารณะที่อยู่ตรงกลางรัฐและตลาด จึงไม่ได้มีอยู่จริง เพียงแต่สิ่งนี้เป็นแนวคิดเชิงยูโทเปียของ bourgeois public sphere (Fraser 1992:113)

ดังนั้น สื่อกับการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างที่เห็นว่า มีระบบของความเป็นเหตุเป็นผลที่อยู่ในปริวิตกสาธารณะที่สามารถนำไปสู่การคัดค้านต่ออำนาจได้ จึงไม่ใช่เรื่องสำคัญหากพิจารณาในแง่ของภาคปฏิบัติ(practice) และหากพิจารณาในทางทฤษฎีงานเขียนของ Habermas เล่มนี้ก็ถือได้ว่าไม่มีทฤษฎีที่ว่าด้วยสื่อศึกษา(media studies)กับปริวิตกสาธารณะ Habermas เลย และการที่มีการนำเอาเรื่องสื่อไปอธิบายถึงเรื่องการฟื้นฟูประชาสังคมของในที่ต่าง ๆ นั้น ก็เป็นการมองสื่อในแง่ของการเป็น “เครื่องมือ” ในปริวิตกสาธารณะที่นิยามว่ามีอยู่จริง มากกว่าที่จะใช้เป็น “นโมทัศน์ของการวิเคราะห์”(analytical categories)ทางวิชาการ(Dahlgren 1993:2) ซึ่งผู้วิจัยจะอภิปรายประเด็นนี้ในส่วนของบทที่ 5 ของงานวิจัย

สำหรับในต่อไปวิจัยผู้เขียนจะกล่าวถึงปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวกับพัฒนาการของสื่อกระจายเสียงในสังคมไทย ที่จะเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมของการให้ความสำคัญเรื่องสื่อไปในเรื่องการพัฒนาความเป็นประชาสังคม และความสัมพันธ์กับการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

พัฒนาการด้านเทคโนโลยีของระบบการกระจายเสียง

หากพิจารณาในด้านเทคโนโลยีแล้วพัฒนาการของวิทยุคือความต่อเนื่องของเทคโนโลยีด้านการสื่อสารช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ถึงต้นศตวรรษที่ 20 คือ หลังจากที่มีการส่งรหัสสัญญาณโทรเลขในแบบที่ไร้สาย(wireless)ข้าม มหาสมุทรแอตแลนติกสำเร็จจากการทดลองของมาร์โคนี ความคิดที่ว่า การส่งสัญญาณเป็นได้แค่เพียงจากที่แห่งหนึ่ง ไปยังที่แห่งหนึ่งได้กลายมาเป็นการคิดถึงสภาวะแวดล้อมสื่อ(media environment)ที่เปลี่ยนไปและมีขอบเขตที่กว้างขวางขึ้น การคิดถึงในเรื่องนี้นำไปสู่การพัฒนาาระบบที่มีประสิทธิภาพที่ทั้งสามารถส่งข้อมูลได้จำนวนมากและเข้าถึงกลุ่มมวลชนโดยทั่วไปได้อีกด้วย “ระบบวิทยุการกระจายเสียง”(radio broadcasting)จึงเกิดขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการในด้านนี้ (Lury ,1993:121-122)

สำหรับด้านสังคมในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 เป็นช่วงที่โลกตะวันตกมีการเปลี่ยนแปลงของสภาพทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ที่ค่อนข้างเหิงเป็นอย่างมาก สภาพดังกล่าวกลายเป็นสภาพที่ถูกเรียกว่าเป็น “ปัญหาของประชาธิปไตย”(problem of democracy) คือทำอย่างไรที่จะรักษาความชอบธรรมให้กับระบบได้ บทบาทของสื่อเริ่มถูกที่ใช้มากในช่วงนี้ (Hall 1995:27-28) ที่สำคัญคือเวลาที่มีเทคโนโลยีใหม่ๆ รัฐมักเป็นผู้อ้างความชอบธรรมในการใช้มันเสมอ บทบาทของเทคโนโลยีด้านสื่อกระจายเสียงก็เช่นกัน เช่นวิทยุนี้จึงถูกใช้ด้วยคุณสมบัติที่มันสามารถแพร่กระจายข่าวสารไปสู่มวลชนได้(mass) และยังช่วยสร้างความชอบธรรมของรัฐในฐานะเป็นผู้ให้บริการต่อสาธารณะ และในด้านของเศรษฐกิจการพัฒนาด้านเทคโนโลยีก็ส่งผลให้เกิดการลงทุนของกลุ่มอุตสาหกรรมใหญ่ๆ ตามมา(William 1974 : 9-10)

อย่างไรก็ตามหากพิจารณากันจริงๆแล้ว เราจะเห็นว่าระบบของการกระจายเสียงในชุดแรกๆนี้ไม่ได้กระจายเสียงสู่มวลชนได้อย่างที่คาดไว้ ทั้งนี้แม้ระบบเทคโนโลยีในการกระจายเสียงจะมีการลงทุนที่ไม่สูง แต่เครื่องรับวิทยุกลับมีราคาแพงและก็ผู้ที่มีกำลังซื้อส่วนใหญ่ก็เป็นชนชั้นกลางในเมืองใหญ่ ประกอบการก่อสร้างเครือข่ายของสถานีก็ยังไม่ได้กระจายอย่างทั่วถึง ฉะนั้นผู้คนส่วนใหญ่ที่ให้บริการจากการกระจายเสียงจึงเป็นคนบางกลุ่มกับส่วนที่รัฐใช้ไปเพื่อความมั่นคง คนส่วนใหญ่ในสังคมกลับกลายเป็นผู้ที่ไม่อาจมีโอกาสเข้าถึงสื่อประเภทนี้(Lury 1993:123)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าสื่อกระจายเสียง โดยเฉพาะวิทยุนี้ถูกนิยามว่าเป็นเทคโนโลยีในบริบทของสังคมทุนนิยม แต่หากเทียบกับสื่อสิ่งพิมพ์(printing)ประเภทหนังสือพิมพ์แล้ว เราจะเห็นว่าหนังสือพิมพ์แสดงบทบาทของ “ตัวแทน”(agent)ของแนวคิดเรื่องเสรีภาพและการวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งก่อให้เกิดระบอบประชาธิปไตยแบบนายทุนในสังคมตะวันตกตั้งแต่สมัยศตวรรษที่ 18 อย่างชัดเจน (Habermas 1989) แต่สื่อวิทยุกลับถูกมองว่า “เครื่องมือ”(instrument)ในการสร้างความชอบธรรมให้กับระบบมากกว่า โดยความชอบธรรมนี้มองได้ 2 ด้านคือด้านของรัฐทุนนิยมและระบบข้าราชการที่ไร้มันเป็นเครื่องมือในการ “ครอบงำ”(domination) ในขณะที่ประชาชนและ/หรือพลเรือนต้องการเครื่องมือนี้เพื่อ “ปลดปล่อย”(emancipation)และเป็นการช่วยย้าสิทธิของความเป็นพลเมือง(Dahlgren 1993:introduction)และสิทธิทางวัฒนธรรม(cultural right)ในระบอบประชาธิปไตย (Lury 1993 : 152) ฉะนั้น เราจะเห็นว่าสื่อกระจายเสียงจึงมักมีการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปรูปแบบรายการหรือเรียกร้องให้มีการจัดสรร โครงสร้างการใช้คลื่นตลอดมา

อย่างไรก็ตาม รูปแบบของการมีส่วนร่วมสาธารณะนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะทางโครงสร้างของระบบสื่อกระจายของแต่ละประเทศ สำหรับในโลกตะวันตกแล้ว ระบบการกระจายเสียงได้มีกำหนดให้มีรูป

แบบที่แตกต่างกันไป ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพทางสังคม การเมืองและวัฒนธรรม หากแบ่งตามรูปแบบทางโครงสร้างด้านการจัดสรรคลื่นและการครอบครองโดยทั่วไปของการสื่อสารด้านวิทยุของโลกเสรีแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ วิทยุแบบการค้า(commercial radio) วิทยุแบบสาธารณะ(public radio) และวิทยุชุมชน(community radio) โดยการจัด โครงสร้างนี้หมายถึงรูปแบบของการให้บริการองค์กรผู้ผลิต และพื้นที่ของการกระจายเสียง อย่างไรก็ตามภายใต้การควบคุม(regulation)ระบบการสื่อสารที่ประเทศต่างๆใช้ต่างกัมนั้น ทำให้รูปแบบการจัด โครงสร้างด้านการใช้สื่อวิทยุนี้มีความแตกต่างกันไปด้วย(Lewis & Jerry Booth 1990: 5-9)

อย่างเช่น ในอเมริกาใช้รูปแบบของการสื่อสารสาธารณะ(public communication) แต่รูปแบบของการกระจายเสียงทั้งโทรทัศน์และวิทยุเปิดโอกาสอย่างเสรี โดยที่รัฐเพียงใช้องค์กรอิสระที่เรียกว่า FCC (Federal Communication Commission)เป็นผู้ดูแลการประกอบกิจการให้ เป็นไป ด้วยหลักการค้าเสรี เป็นธรรม และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้บริโภคอย่างสูงสุด สำหรับในด้านวิทยุ นั้นมีลักษณะของวิทยุแบบการค้าที่เปิดโอกาสให้กลุ่มธุรกิจเข้าใช้คลื่นได้ในลักษณะของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ แต่ก็มี การสร้างเครือข่ายที่เชื่อมโยงเอาวิทยุชุมชนที่กระจายอยู่ในท้องถิ่นเข้าไปเป็น ‘Networking’ (Lewis & Jerry Booth 1990: 41-42) สำหรับในอังกฤษแม้จะมีองค์กรของรัฐอย่าง BBC (British Broadcasting Corporation) เป็นผู้ดำเนินงานด้านการกระจายเสียงในลักษณะของการบริการสังคม แต่การที่เน้นให้องค์กรนี้ถูกผลักดันให้เป็นสถาบันทางวัฒนธรรม(cultural institution)ทำให้การบริการสาธารณะเปลี่ยนไปกำหนดทิศทางหรือให้การศึกษากับผู้ฟังมากกว่าที่จะเป็นสื่อที่สะท้อนสภาพความเป็นจริงในสังคม (Lury , 1994:129-131) สำหรับในออสเตรเลียนั้นต่างออกไป คือมีระบบวิทยุทั้ง 3 ระบบคือ ระบบวิทยุสาธารณะ วิทยุการค้าและวิทยุชุมชน โดยวิทยุชุมชน (community radio)เกิดจาก กระแสของการตื่นตัวที่ให้มีการปฏิรูปสื่อใน ช่วงต้นปี 70’s ซึ่งมีการกระจายเสียงแบบวิทยุที่ไม่มีใบอนุญาตเกิดขึ้น(pirate radio)อันเป็นผลให้มีการจัดสรรคลื่นให้กับสถานีวิทยุชุมชน ต่อมากระแสการเรียกร้องสิทธิของกลุ่มพื้นเมืองอะบอริจินในช่วงปี 80’s – 90’s ที่ต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในใช้สิทธิของการเป็นพลเมืองอย่างเท่าเทียมกับคนออสเตรเลียผิวขาว และยังสามารถดำรงเอกลักษณ์ของตนเองไว้ได้ การใช้สื่อกระจายเสียงเพื่อการผลิตรายการวิทยุที่ให้บริการวิทยุชุมชนต่างๆจึงเกิดขึ้นมา โดยในออสเตรเลียเองระบบวิทยุชุมชนมีเครือข่ายวิทยุที่ใหญ่ และกระจายเสียงอยู่ในเขตเมือง และมีการใช้ระบบควมเทียมในการเชื่อมต่อการกระจายเสียงไปทั่วทวีป ระบบของวิทยุชุมชนที่เข้มแข็งของออสเตรเลียนี้ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนของรัฐ (van Vuuren 2000:2-3)

อย่างไรก็ตามแม้จะมีการจัดรูปแบบของวิทยุเพื่อกระจายการใช้ทรัพยากรคลื่น แต่การเรียกร้องต่อการให้มีการจัดระเบียบใหม่(re-regulation)โดยยกเลิกระเบียบการจัดแบบเดิมก็มีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

และมีบางประเทศที่กลุ่มวิทยุอิสระเห็นว่า ไม่มีโอกาสต่อการยื่นขอคลื่นก็หันไปทำวิทยุบน อินเทอร์เน็ต หรือ Net.Radio เช่น ในอังกฤษ(Tacchi 2000: 292)หรือมีการค้นคว้าระบบกระจาย ใหม่ที่ระบบเดิมไม่มีอำนาจในการจัดระเบียบได้เช่น Microradio ในอเมริกา(Howley 2000: 257) ดังนั้น แนวความคิดต่อการปฏิรูปสื่อกระจายเสียงที่เน้นไปในหลักการการจัดสรรคลื่นและเน้นที่ การมีส่วนร่วมของประชาชนที่เกิดขึ้นในเมืองไทยช่วงนี้ จึงไม่ใช่เป็นแนวทางเดียวที่เป็นทางออก ของการเปลี่ยนแปลงในระบบสื่อกระจายเสียง ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาถึงที่มาของแนวคิดเรื่องการ ปฏิรูปสื่อจะทำให้เราเห็นมิติการเคลื่อนไหวและเรียกร้องไหวในเรื่องได้ดีขึ้น

ที่มาทางแนวคิดของการปฏิรูประบบสื่อกระจายเสียง

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงแนวความคิดในเรื่อง “การเข้าถึงสื่อ” (access to media) และ “การมีส่วนร่วม”(participation) ซึ่งเป็นคำที่มีการกล่าวถึงกันมากในสังคมไทย ทั้งช่วงก่อนและหลังการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปในมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญใหม่ ในโลกสังคมตะวันตกซึ่งมีระบบการสื่อกระจายเสียงที่แตกต่างไปจากไทยนั้น ได้มีการกล่าวถึงประเด็นเหล่านี้มาตั้งแต่ในยุคปี 60's ถึง 70's โดยการถกเถียงเรื่อง “การเข้าถึง” และ “การมีส่วนร่วม” มีหัวข้อเรื่องสำคัญที่กลุ่มสื่อศึกษาแบบเสรีนิยมถกเถียงกันใน 3 ประเด็นหลัก (Negrine ,1994:52)

1. เป็นการเปิดกว้างในส่วนของสถาบันสำหรับการมีส่วนร่วมของสาธารณะนี้ เป็นสิ่งจำเป็นขั้นมูลฐานในประเทศที่เปิดหรือสังคมที่มีความกระตือรือร้น
2. ทั้งการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมในปัจจัยของการสื่อสาร ไม่เพียงแต่มีประโยชน์ในตัวของมันเองเท่านั้น แต่ยังช่วยให้หรือนำไปสู่กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยแบบเต็มรูปแบบ
3. การเข้าถึงสื่อและการมีส่วนร่วมในปัจจัยของการสื่อสาร ไม่เพียงแต่จะช่วยสร้างระบบการสื่อสารแบบ 2 ทางแต่ยังช่วยเปิดทางให้ผู้ที่ไม่มีโอกาสในการสื่อสาร ได้มีช่องทางในการสื่อสาร

John Corner เห็นว่า ความหมายของ “การเข้าถึงสื่อ” (access to media) มีนัยยะของการเห็นว่า รูปแบบของการสื่อสารขาดดุลยภาพ(a form of asymmetry)อันเนื่องมาจากกลไกด้านสังคมไม่สามารถตรวจสอบสื่อได้ โดยสื่อเองถูกควบคุมด้วยการเมืองและถูกใช้ไปเป็นกลไกเพื่อประโยชน์ในทิศทางใดทิศทางหนึ่งเท่านั้น โดยไม่รับรู้หรือสนใจที่จะนำเสนอข่าวสารด้านอื่นๆอย่างทั่วถึง ดังนั้นสื่อในระบบทุนนิยมจึงมักขาดมิติความหลากหลายของข่าวสารที่ไหลเวียน การเรียกร้องให้มีการปฏิรูปสื่อ(media reform)บนความหลากหลายของกลุ่มคนที่สามารถใช้สิทธิใน “การสื่อสารย้อนกลับ”(Right to reply)จึงได้เกิดขึ้น ซึ่งได้กลายมาเป็นประเด็นที่มีการเรียกร้องทางการเมืองจากกลุ่มคนต่างๆ เช่นกลุ่มเด็ก กลุ่มคนงาน กลุ่มชาติพันธุ์ ฯลฯ อย่างไรก็ตามประเด็นนี้เน้นถึงการให้สิทธิของ “กลุ่มคนชายขอบ” ซึ่งถูกมองว่านอกจากคือโอกาสทางสังคมแล้ว ยังขาดการนำเสนอภาพที่

แท้จริงต่อสังคม ดังนั้นแม้จะมีการให้ช่องทางการสื่อสารที่มากขึ้นกับคนกลุ่มนี้ แต่การนำเสนอส่วนใหญ่กลับยังเป็นการเข้าถึงสภาพค้อยโอกาสของพวกเขาเสียมากกว่า(Corner ,1994 :22-23)

เรื่อง “การเข้าถึง”และ “การมีส่วนร่วม” นี้กลายเป็นเรื่องสำคัญของแนวคิดเสรีนิยม ซึ่งขยายขอบเขตของการนิยามความหมายไปสู่รูปแบบของการมีส่วนร่วมสาธารณะ(public-participation format) มีคำถามมากมายในเรื่องเหล่านี้ เช่นเรื่องขอบ “ขอบเขตที่เป็นสาธารณะ”(public domain) และ “ขอบเขตส่วนตัว”(private domain)จะแบ่งแยกกันอย่างไร ชุมชนเรา(our community)และชุมชนอื่นๆ(other communities)ใช้อะไรเป็นเกณฑ์ที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์ของสังคม ชาติพันธุ์ เชื้อชาติ หรือชนชั้น(Harley, 1999:27-28) ประเด็นเหล่านี้ยังสะท้อนให้ถึงความสัมพันธ์ระดับ โครงสร้างการสื่อสารของประเทศ(nation) ภูมิภาค(regional) และนานาชาติ(international) ซึ่งแม้จะมีการเรียกร้องในการปฏิรูป แต่มักจะพบเสมอว่าการตัดสินใจในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างจะอยู่ในระดับนโยบายของรัฐ ซึ่งเป็นผู้รวมศูนย์อำนาจการสื่อสารอยู่ในมือ และมักจะประเมินคุณค่าการใช้สื่อในชุมชนหรือท้องถิ่นเล็กๆว่า “ไม่คุ้ม”ในทั้งด้านของการปฏิบัติงาน การจัดองค์กร และการเงิน(Negrine 1994:61)

สำหรับในแนวคิดของสาย radical democracy นั้น เห็นต่าง ไปจากแนวคิดของกลุ่มเสรีนิยม โดยเห็นว่าสื่อคือสนามรบของกลุ่มอำนาจต่างๆในสังคม(the media are a battleground between contending force) การต่อสู้กันหรือประเด็นความขัดแย้ง เรื่องความยุติธรรม การตรวจสอบรัฐ เรื่องต่างๆเหล่านี้ ถูกนำเสนอหรือถูกให้ความสนจากสื่ออย่างน้อยแค่ไหน? และรวมทั้งประเด็นเหล่านี้ให้อะไรกับสังคม ดังนั้น สื่อในแนวคิดของ radical democracy จึงเหมือนเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดประเด็นการถกเถียงต่างๆในสังคม และสร้างให้สาธารณะหันมาสนใจเรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้น ในสังคม ซึ่งท้ายที่สุดหากเรื่องราวที่กล่าวมาเป็น “ส่วนสาธารณะ”(public domain)แล้ว ผลประโยชน์ก็เท่ากับกระจายกลับไปสู่สังคม ซึ่งทำให้เกิดกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยที่แท้จริง แนวคิดนี้เห็นว่าการปฏิรูปสื่อเป็นเพียงแนวทางสร้างระบบสื่อสารสาธารณะ(public communication)ซึ่งรัฐจำเป็นต้องสนับสนุน ซึ่งทำให้รัฐมีอำนาจในส่วนของสื่อมากขึ้นไปด้วย ในขณะที่การเปลี่ยนย้ายกรรมสิทธิ์ตามแนวทางสังคมนิยมก็ทำให้สื่อเป็นของรัฐ ไม่มีระบบการตรวจสอบ หรือสร้างสนามของการถกเถียงได้ ในแนวคิด radical democracy นี้เห็นว่า การเกิดสื่อที่หลากหลายไม่ว่า สื่อชุมชน(community media) สื่อทางเลือก(alternative media) คือทางออกที่น่าเป็นไปได้ของการ(Curran 1993:29-30)

จากที่กล่าวมาแล้ว หากนำประเด็นของทั้ง 2 มากล่าวถึงแนวคิดเรื่องการปฏิรูปสื่อหรือการปรับโครงสร้างสื่อแล้ว แนวความคิดสื่อแบบเสรีนิยมยังคงเห็นว่าระบบตลาดเสรี(free market) ที่ปล่อยให้

การแข่งขันกันคือระบบที่ช่วยเสริมสร้างให้สื่อมีความเป็นอิสระจากรัฐ ฉะนั้นหลักประกันที่จะทำสื่อมีความเป็นธรรมในการแข่งขันคือสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ในขณะที่ในแนวคิดของ radical democracy แล้ว เห็นว่าหากใช้ระบบตลาดเสรีแล้ว สื่อที่มีผลประโยชน์ร่วมกับชนชั้นนำและทุนเท่านั้นที่สามารถจะอยู่ได้ สื่อจะทำหน้าที่เพียงปกป้องต่อผลประโยชน์ของอุดมการณ์หลัก(dominant ideology)ของสังคมเท่านั้น

ดังนั้น ความจำเป็นต่อการปฏิรูปสื่อ(media reform)ที่ให้ความสำคัญกับการจัดระเบียบสื่อ(media regulation)และการจัดสรรทรัพยากร(the allocation of resource)ที่อิงหลักการมีส่วนร่วมแบบเสรีนิยมและ radical democracy จึงไม่น่าเป็นแนวคิดที่ให้หลักประกันต่อการเปลี่ยนแปลงจริงๆได้ ทั้งนี้เพราะแนวคิดทั้ง 2 แนวดังกล่าวล้วนแล้วแต่มองสื่อในแง่ที่เป็นเครื่องมือเช่นเดียวกัน (Curran 1993:35) จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์ผ่านบริบทของสังคมไทยในส่วนที่จะกล่าวถึงต่อไป

วิทยุกระจายเสียงในบริบทสังคมไทย : อดีตถึงปัจจุบัน

สำหรับในประเทศไทย วิทยุกระจายเสียงเป็นระบบที่เป็นกิจการของรัฐ(state enterprise) โดยมีขึ้นจากความสนพระทัยส่วนพระองค์ของพลเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ในช่วงที่ดำรงตำแหน่งเสนาบดีคณมาคม โดยได้ทดลองการส่งกระจายเสียงครั้งแรกที่กองช่างวิทยุ กรมไปรษณีย์โทรเลข เมื่อ ปี พ.ศ.2470 (อัมพร 2541:2) ต่อมาในปี พ.ศ. 2471 ได้มีการตั้งสถานีเพื่อทำการออกอากาศเป็นประจำ ณ ที่ทำการไปรษณีย์ปากคลองโออ่าง ตำบลราชบูรณะ วิทยุในฐานะที่เป็นเพียงของสมัคร-เล่นเชิงเทคนิคของเจ้านายเปลี่ยนมาเป็นเครื่องมือของรัฐ เมื่อรัฐบาลสมัยสมบูรณาสิทธิราชได้ประกาศกฎหมายวิทยุโทรเลขในปี พ.ศ.2472 ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถมีเครื่องรับวิทยุได้ ต่อมาในปี พ.ศ.2473 ก็ได้มีการจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงขึ้นที่วังพญาไท ใช้ชื่อเรียกว่า สถานีวิทยุพญาไท หรือ Radio Bangkok at Phayathai โดยออกอากาศเป็นทางการวันแรกตรงกับวันฉัตรมงคลในรัชสมัยรัชกาลที่ 7 คือ วันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2473 รายการที่ออกอากาศในวันนั้นเป็นการถ่ายทอดกระแสพระราชดำรัส ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ไปออกอากาศ ณ สถานีวิทยุพญาไท รัชกาลที่ 7 ได้ทรงพระราชทานกระแสพระราชดำรัสเกี่ยวกับกิจการวิทยุกระจายเสียงไว้ว่า

“...การวิทยุกระจายเสียงที่ได้มีการจัดขึ้นและทำการทดลองตลอดมานั้น ก็ด้วยความมุ่งหมายว่าจะส่งเสริมการศึกษา การค้าขาย และการบันเทิงแก่พสกนิกรประชาชน”

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี 2475 ได้มีการย้ายเปลี่ยนเป็นสถานีวิทยุกรุงเทพฯที่ศาลาแดงและปรับปรุงเครื่องส่งกำลังให้สูงขึ้น และเปลี่ยนขนาดคลื่นใหม่ ในปี 2476 มีการจัดตั้งกรมโฆษณาการ ซึ่งต่อมาได้ยกฐานะเป็นสำนักโฆษณาการและเปลี่ยนเป็นกรมประชาสัมพันธ์ในภายหลัง นอกจากนี้ในปี 2481 ยังได้มีการโอนกิจการด้านช่างและทะเบียนวิทยุจากรมไปรษณีย์โทรเลขมาขึ้นกับสำนักโฆษณาการ ตามด้วยกิจการวิทยุกระจายเสียงในปี 2482 สำหรับในระยะแรกนั้น การกระจายเสียงยังคงใช้เครื่องความถี่ระยะปานกลาง คลื่นสั้น และมีกำลังส่งค่อนข้างต่ำ ประชาชนเองก็ยังเป็นเจ้าของเครื่องรับไม่มากนัก แต่การกระจายเสียงของกรมประชาสัมพันธ์ก็ได้รับความสนใจติดตามจากผู้ฟัง ในฐานะที่เป็นแหล่งข่าวสารทางราชการและความบันเทิง(อัมพร 2541:2)

บทบาทของวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยโดดเด่นอย่างมากในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งขณะนั้นกำลังก่อตัวขึ้นในยุโรป รัฐบาลไทยโดย จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้ใช้วิทยุกล่าวปราศรัยให้ประชาชนตระหนักถึงภัยสงครามที่กำลังเกิดขึ้น ในอีกซีกโลกหนึ่งในช่วงนั้นการกระจายเสียงของวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย มีการออกอากาศเป็นภาษาต่างๆ ถึง 6 ภาษา คือ อังกฤษ ฝรั่งเศส พม่า ฮินดี ญี่ปุ่น มาเลย์ ต่อมาได้ออกอากาศภาษาต่างๆเพิ่มอีกเป็น 12 ภาษา(อัมพร 2541:3)

ในด้านเทคนิคนั้นสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย โดยกรมประชาสัมพันธ์ได้มีการปรับปรุงสถานที่โดยดัดแปลงห้องส่งกระจายเสียงวิทยุบริเวณอาคารถนนราชดำเนินเป็นห้องออกอากาศวิทยุโทรทัศน์ เมื่อปี 2495 และมีการออกพระราชบัญญัติจัดตั้งบริษัทไทยโทรทัศน์ จำกัด ขึ้นเป็นรัฐวิสาหกิจในกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นผู้ถือหุ้น 55 เปอร์เซ็นต์ และให้ดำเนินการบริการการกระจายเสียงเพื่อการค้าในนามวิทยุ ททท. เป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 31 มกราคม 2497 และให้บริการด้านโทรทัศน์ในวันที่ 24 มิถุนายน 2498 และในปี 2498 นี้ กรมประชาสัมพันธ์ยังได้เริ่มบริการวิทยุกระจายเสียงในต่างจังหวัดเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีในภาคใต้ และต่อมาในปี 2502 คณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบให้กรมประชาสัมพันธ์จัดตั้งสถานีวิทยุและโทรทัศน์ในภูมิภาคต่างๆ โดยจัดตั้งเป็นศูนย์ประชาสัมพันธ์เขตขึ้น ที่จังหวัดขอนแก่น ลำปาง สงขลา ในช่วงนี้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลเผด็จการในยุคนี้ได้ทำการควบคุมสื่อการใช้สื่อวิทยุและโทรทัศน์ทั้งของกองทัพและกรมประชาสัมพันธ์ โดยการขยายพื้นที่การกระจายออกไปยังต่างจังหวัดนี้ มีเป้าหมายเพื่อสร้างความเป็นชาติไทยและประชาธิปไตยแบบไทยๆ ให้ไปสู่มวลชนในชนบทมากที่สุด สื่อวิทยุและโทรทัศน์จึงไปพร้อมกับการโฆษณาเรื่องการพัฒนาชนบทเพื่อความอยู่ดีกินดี พร้อมๆกับเป็นเครื่องมือทางอุดมการณ์ที่ปลูกเร้าให้ประชาชนต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ ซึ่งเท่ากับว่ารัฐบาลได้ใช้สื่อเพื่อสร้างภาพลักษณ์ทางการเมืองให้กับอำนาจเผด็จการของตนเอง

(อุบลรัตน์ 2542:158-159) และหลังจากรัฐบาลสฤกษ์ หมคอำนาจไป รัฐบาลเผด็จการของจอมพล ถนอมก็ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่อการใช้สื่อกระจายเสียงเพื่อสร้างความชอบธรรมให้รัฐ ตลอดระยะเวลาที่รัฐบาลถนอมปกครองประเทศจนถึงปี พ.ศ.2516 กิจการวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ ขยายตัวอย่างมากด้วยความช่วยเหลือด้านอุปกรณ์ตามนโยบายรับความช่วยเหลือทางทหารจาก สหรัฐอเมริกา พร้อมๆกันนั้นก็มีการขยายด้านเศรษฐกิจ โดยให้สัมปทานเป็นเวลา 30 ปี แก่ บริษัท กรุงเทพโทรทัศน์และวิทยุ จำกัด ในการก่อตั้งสถานีโทรทัศน์สีเป็นแห่งแรก โดยเริ่มออกอากาศเมื่อ ปี 2510 และยังสามารถให้สัมปทานกับบริษัท บางกอกเอ็นเตอร์เทนเมนต์ จำกัด ในรูปบริษัทร่วมทุนเพื่อ จัดตั้งสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสี ช่อง 3 ที่เริ่มออกอากาศในปี 2513 (อุบลรัตน์ 2542 :161)

สำหรับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของระบบวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ในเมืองไทย มาเริ่มมีหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ และรัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ ดำเนินการออกระเบียบวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ.2517 และระเบียบวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ.2518 โดยให้ยกเลิกระเบียบที่ให้สถานีออกบทความและรายการที่ต่อต้านภัย คอมมิวนิสต์ และในระเบียบฯ ปี 2518 ได้กำหนดให้มีการควบคุมในเรื่องเวลาโฆษณาทางรายการ วิทยุได้ไม่เกิน ชั่วโมงละ 8 นาที และยังกำหนดให้ “สถานีจะฝึกฝนหรือกระทำการเป็นฝ่ายหนึ่งฝ่าย ใดทางการเมืองมิได้”(อุบลรัตน์ 2542:168)ต่อมามีคณะปฏิรูปการปกครองในปี 2519 รัฐบาลก็ได้ เข้าควบคุมการใช้สื่อกระจายวิทยุและโทรทัศน์อย่างเข้มงวดอีก โดยให้นำเสนอรายการที่ “ส่งเสริม ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์... ไม่เป็นการส่งเสริมให้เกิดความนิยมในลัทธิคอมมิวนิสต์ทั้ง ทางตรงและทางอ้อม” นอกจากนี้รัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ยังได้มีมติให้ยุบบริษัทไทย โทรทัศน์ จำกัด และให้อินกิจการของสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 และสถานีวิทยุ ททท. ทั้ง 6 คลื่นใน กรุงเทพมหานคร ให้แก่องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย(อสมท.) ซึ่งเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้น ใหม่ในปี พ.ศ.2520 อุบลรัตน์ ศิริชูศักดิ์ ได้กล่าวว่า ช่วงปี 2516-2519 นี้ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลง ทางการเมืองที่ก่อให้เกิดเสรีภาพที่มากขึ้น โดยพลังของนักศึกษาและประชาชน แต่สื่อวิทยุกระจาย เสียงและโทรทัศน์กลับไม่ได้มีส่วนร่วมในด้านการพัฒนาประชาธิปไตย รัฐบาลชุดต่างๆยังคงใช้สื่อ ดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับกลุ่มผู้นำ และขยายฐาน ไปสู่ การเติบโตทางธุรกิจของสื่อโทรทัศน์และวิทยุ(อุบลรัตน์ 2542:171)

อย่างไรก็ตามช่วงหลังปี พ.ศ.2520 นี้ การเปลี่ยนแปลงในช่วงนี้มีลักษณะของการพยายามจัดระบบ การสื่อสารสาธารณะ(public communication) โดยมีการตั้งสถานีโทรทัศน์ช่อง 11ของกรมประชาสัมพันธ์ ที่ออกอากาศเพื่อการศึกษาและแพร่ภาพโดยไม่มีโฆษณา ยังให้มีสถานีโทรทัศน์ในส่วนภูมิภาคและวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยโดยทั้งหมดขึ้นกับกรมประชาสัมพันธ์ โดยรายการโทรทัศน์ในส่วนภูมิภาค ได้เริ่มส่งสัญญาณภาพเมื่อ 2525 เป็นต้นมา

ในช่วงการขยายตัวของเศรษฐกิจ ระหว่าง พ.ศ.2529-2532 กระแสโลกาภิวัตน์ที่เปิดให้มีการไหลเวียนเงินตราและสินค้า และมีการเติบโตของทุนนิยม ระบบวิทยุกระจายเสียงทั้งระบบหันมาหารายได้จากการโฆษณาสินค้าเป็นจำนวนมาก ยกเว้นเพียงสถานีวิทยุแห่งประเทศไทยที่เดียว แต่จากมีเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 35 ที่มีการปิดและบิดเบือนการเสนอข่าวผ่านทั้งวิทยุและโทรทัศน์ของรัฐ บังคับให้มีการมีการเรียกโครงการปฏิรูปสื่อเกิดขึ้น จากทั้งประชาชน นักวิชาการ นักวิชาชีพและองค์กรพัฒนาเอกชน (วิกฤติสื่อมวลชนไทย 2535) และหลังจากนั้นรัฐบาลชั่วคราวโดยนายอานันท์ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรี ได้จัดตั้งคณะกรรมการปรับปรุงสื่อของรัฐขึ้น มีการออกกระเบื้องเบียงว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ.2535 และให้มีการจัดตั้งสถานีโทรทัศน์ขึ้นใหม่ในระบบ UHF โดยให้มีการเปิดประมูลแข่งขันกัน ซึ่งท้ายที่สุดก็มีสถานีโทรทัศน์ ITV เป็นสถานีโทรทัศน์แห่งใหม่

อุบลรัตน์ ศิริชูศักดิ์ (2542) เห็นว่าการออกกระเบียงว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ.2535 มีสาระสำคัญที่แตกต่างจากกระเบียงว่าด้วยการบริหารวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ.2518 ที่ยกเลิกไป คือมีการขยายอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ กกช. นอกจากนี้ ให้ยกเลิกกำหนดเวลาในการโฆษณาทางวิทยุหรือเปิดเสรีให้มีโฆษณาตามที่แต่ละสถานีจะดำเนินการ ในแง่ของการเมืองแล้ว ได้มีการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และเปิดแสดงความคิดเห็นหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬมีแนวโน้มในการเปิดเสรีแก่ระบบ เช่น ไม่จำกัดเวลาในการโฆษณาทางวิทยุ และเปิดประมูลสถานีโทรทัศน์ช่องใหม่ระบบ UHF ภายใต้สัมปทานของสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี แต่ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์ในการจัดสรรคลื่นวิทยุและโทรทัศน์ จะเห็นได้ว่ารัฐบาลไม่ได้ดำเนินการตามข้อเสนอเกี่ยวกับการปฏิรูปโครงสร้างของระบบเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องกรรมสิทธิ์ของคลื่นวิทยุและโทรทัศน์ ที่ยังไม่ได้มีการขยายออกไปสู่ภาคธุรกิจและภาคประชาชน

และจากข้อเสนอที่สำคัญของนักวิชาการด้านสื่อสาร นักวิชาชีพ องค์กรพัฒนาเอกชน ประชาชนที่เสนอไว้หลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 35 ได้ถูกนำมาพิจารณาในการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับใหม่โดยในหมวดที่ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้มีการปรับแนวคิดที่ว่าเดิมสื่อกระจายเสียงผูกขาดโดยรัฐ (state monopoly) มาเป็น “ให้คลื่นวิทยุและโทรทัศน์เป็นทรัพยากรสาธารณะ (public resource) และให้เป็นสมบัติส่วนรวม ทั้งต้องจัดสรรให้แก่คนทุกกลุ่มในสังคมอย่างเป็นธรรม” ดังนั้น จากหลักการนี้รัฐจะไม่มีอำนาจสิทธิขาดแต่ผู้เดียวในการควบคุมและจัดสรรคลื่นอีกต่อไป ตามนิยามนี้แล้ว ภาคประชาชน ภาครัฐ และภาคธุรกิจจะถือว่ามีสิทธิ

เสมอภาคกันในอันที่เข้าไปมีส่วนในการครอบครองหรือใช้ประโยชน์จากสื่อกระจายเสียงนี้
(อุบลรัตน์ 2538/2541 :35)

หลังจากที่มีสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาร่างรัฐธรรมนูญตามกระแสความต้องการปฏิรูปการเมืองในปี พ.ศ.2538 สมาชิกในสภาร่างรัฐธรรมนูญได้มีความเห็นเป็นเอกฉันท์ที่จะให้มีการบัญญัติให้ประชาชนเป็นเจ้าของคลื่นความถี่ในการกระจายเสียงในนาม “รัฐ” และให้มีการทำ “ประโยชน์สาธารณะ” (public interest) ของคลื่นความถี่นี้ต่อประชาชนชนอย่างสูงสุด โดยบทบัญญัติที่ว่าด้วยการจัดสรรคลื่นตามเจตนารมณ์นี้ได้เขียนไว้ในมาตราที่ 40 ของรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 ที่กำหนดไว้ในวรรคหนึ่งว่า

“ คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรศ
สและวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากร สื่อสารของชาติ
เพื่อประโยชน์สาธารณะ ”

โดยทั้งนี้ในวรรคสองของมาตรานี้ ยังได้กำหนดให้มืองค์กรอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการ โทรคมนาคม โดยคณะกรรมการนี้จะเกิดตามการตกกฎหมายอนุวัติของตามบทบัญญัติของมาตรา 40 ซึ่งจะต้องไม่เกิน 3 ปี หลังรัฐธรรมนูญประกาศใช้ (หรือไม่เกิน 11 ตุลาคม พ.ศ.2543)

สรุป

จะเห็นว่าพัฒนาการของระบบสื่อวิทยุกระจายของไทย เป็นระบบที่ทั้งรัฐเป็นเจ้าของและผู้ควบคุมระเบียบมาตั้งแต่ต้น ในช่วงแรกรัฐให้ความสำคัญในแง่ของการเป็น “กลไก” ด้านเทคโนโลยีของการสื่อสาร และให้อยู่ในการควบคุมของกรมไปรษณีย์โทรเลข แต่หลังจากสงครามโลกแล้วเป็น “เครื่องมือ” ที่รัฐใช้เพื่อสร้างอุดมการณ์รัฐชาติ(ธรรมเกียรติ 2541:132) โดยให้อยู่กับกรมโฆษณาการ และเปลี่ยนเป็นกรมประชาสัมพันธ์ในระยะต่อมา แม้จะมีการปรับเปลี่ยนระเบียบการควบคุมเป็นระยะ แต่การปรับเปลี่ยนทั้งหมดนั้นก็เพื่อประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมบันเทิง ซึ่งเติบโตอย่างมากในช่วงหลังปี พ.ศ.2530 เป็นต้นมา แต่จากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 35 ที่เกิดวิกฤตสื่อและมีการกำหนดให้คลื่นวิทยุโทรทัศน์เป็นทรัพยากรของชาติและให้มีการจัดสรรใหม่นั้น แนวทางของการจัดสรรระเบียบใหม่ ยังคงไม่มีความแน่นอน

บทที่ 3

จากสื่อเพื่อสิทธิเด็กกับเด็กเข้าถึงสื่อ

สำหรับเนื้อหาในส่วนนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงที่มาของการจัดตั้งรายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชน การเข้าไปผลิตรายการและ การจัดรายการวิทยุ ในช่วงระยะเวลา 2 ปีแรกของการดำเนินการ คือช่วงกลางปี 2542-2544 ซึ่งภาพทั้งหมดต้องการสะท้อนให้เห็นถึง ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างของระบบสื่อวิทยุกระจายเสียงไทยที่กำลังอยู่ในช่วงของการปฏิรูปสื่อ และข้อมูลด้านเอกสารและจากภาคสนามต้องการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กลุ่มเยาวชนที่จัดรายการ ซึ่งประกอบด้วยองค์กรพัฒนาเอกชน อาสาสมัครเยาวชน กับด้านของนักวิชาชีพด้านสื่อสารมวลชนและรัฐ โดยเฉพาะในส่วนของกรมประชาสัมพันธ์ซึ่งให้สถานที่การออกอากาศ

รายการวิทยุเด็กและเยาวชน : รายการที่จัดโดยเด็กและเพื่อสิทธิเด็ก

แนวความคิดเรื่องการจัดรายการวิทยุเด็กและเยาวชน AM 891KHz นี้ มีที่มาจากการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการที่จัดโดย UNICEF เนื่องในวันวิทยุและทีวีเยาวชนแห่งชาติ(National Children' s Day Broadcasting)เมื่อ 11 ธันวาคม พ.ศ.2541 ซึ่งการจัดงานดังกล่าวมีขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับวันวิทยุและทีวีเยาวชนโลก(World Children' s Day Broadcasting)ที่องค์การสหประชาชาติเป็นผู้กำหนดขึ้น(สัมภาษณ์ ฉัตรชัย เชื้อรามัญ 02/07/43) และในขณะนั้นรัฐบาลไทยโดยนายชวน หลีกภัย ได้เพิ่งลงนามในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก(convention on the rights of the child) ในอนุสัญญาข้อที่ 13.1ได้เขียนถึงสิทธิของเด็กกับเสรีภาพในการแสดงออกไว้ว่า

“เด็กมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพในการแสดงออก สิทธินี้รวมถึงเสรีภาพที่จะแสวงหา ใ้รับ หรือถ่ายทอดข่าวสาร และความคิดทุกลักษณะ โดยไม่ถูกจำกัดโดยเขตแดน ไม่ว่าโดยวาจา ลายลักษณ์อักษร หรือการตีพิมพ์ ในรูปของศิลปะ หรือผ่านสื่ออื่นใดตามที่เด็กเลือก”¹ (สขช. เอกสารอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก หน้า7)

และในข้อที่ 17 ได้กล่าวถึงบทบาทของสื่อมวลชนกับการคุ้มครองสิทธิเด็ก

¹ ในส่วนของ 13.2 ยังได้เขียนไว้ว่า “การใช้สิทธิดังกล่าวนี้อาจอยู่ใต้อำนาจบังคับบางประการ แต่ข้อจำกัดเหล่านี้ต้องเป็นข้อจำกัดเช่นที่บัญญัติตามกฎหมาย และเช่นที่จำเป็นเท่านั้น ก) เพื่อการเคารพต่อสิทธิ และชื่อเสียงของบุคคลอื่น หรือ ข) เพื่อการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ หรือความสงบเรียบร้อย หรือสาธารณสุข หรือศีลธรรมของประชาชน

“รัฐภาคียอมรับหน้าที่อันสำคัญของสื่อมวลชน และจะประกันว่าเด็กสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและวัสดุจากแหล่งต่างๆกัน ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลข่าวสารและวัสดุอุปกรณ์ที่มุ่งส่งเสริมความผาสุก ทั้งทางสังคม จิตใจ และศีลธรรม ตลอดจนสุขภาพกายและจิตของเด็ก และเพื่อการนี้รัฐภาคีจะ

ก) ส่งเสริมสื่อมวลชนเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและวัสดุ ที่จะเป็นประโยชน์ทางสังคมและวัฒนธรรมแก่เด็ก...

ข) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในการผลิต แลกเปลี่ยน และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและวัสดุดังกล่าว จากแหล่งข้อมูลทางวัฒนธรรมทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ ” (สขช. เอกสารอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก หน้า 8 -9)

การทำงานของศูนย์ประสานงานเด็กและเยาวชนซึ่งมีสถานะไม่ต่างไปจากเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน (non-government organization)² ที่ให้ความสนใจกับการเคลื่อนไหวในประเด็นที่สังคม และ ได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมวันวิทย์และทีวีเด็กโลก ดังจะเห็นได้จากเอกสาร โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ “จัดงานมหกรรมวันเด็ก เพื่อสิทธิเด็ก” ที่ทางศูนย์ฯ ได้กล่าวถึงหลักการและเหตุผล ไว้ว่า

“ส่วนทางด้าน ‘สิทธิเด็ก’ นั้น ทางคณะทำงานเกิดความสนใจ เริ่มคิดค้นกิจกรรมและกระบวนการอย่างจริงจัง เมื่อทางคณะทำงานด้านเด็กขององค์กรพัฒนาเอกชน ได้มีการจัดค่าอบรม ‘ปัญหาและแนวทางการทำงานด้านสิทธิเด็ก’ เมื่อกลางปี 2540 ซึ่งได้ขอให้คณะทำงานของ YPLE เข้าร่วมรับการอบรม และจากนั้นทางองค์กรด้านสิทธิมนุษยชน ได้ให้คณะทำงานอาสาสมัครทำงานด้านสิทธิเด็กของ YPLE เข้าไปมีส่วนร่วมในการร่างระเบียบ เพื่อจัดตั้ง ‘คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน’ ตามมาตรา 199 และ 200 แห่งรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่ง

² สำหรับศูนย์ประสานงานเด็กและเยาวชนสร้างสรรค์เพื่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม ที่เป็นองค์กรหลักที่ดำเนินการในการริเริ่มวิทย์เด็ก และเยาวชน นี้ ได้มีวัตถุประสงค์หลักขององค์กร แบ่งออกได้เป็น 2 ประการ คือ

1. ทำหน้าที่จัดกิจกรรม กระบวนการให้เด็กและเยาวชนได้รู้จักสิทธิ หน้าที่และบทบาทของตน มีการแสดงออกในทิศทางที่เหมาะสม
2. ทำหน้าที่ประสานงานและสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่ม เพื่อให้เกิดเป็นเครือข่ายและองค์กรระดับเยาวชน ในลักษณะต่างๆทั่วประเทศ

ผลจากจากเข้าร่วมกิจกรรมทั้ง 2 ครั้ง ทำให้ทาง YPLE เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งประชาสัมพันธ์ รมรงค์เผยแพร่ สร้างความรู้ความเข้าใจ ในด้าน ‘การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเด็ก’ ทั้งนี้ เพราะเป็นเรื่องใหม่ที่ทั้งเด็ก และกลุ่มผู้ใหญ่ในสังคมไทย ยังไม่ค่อยรับรู้และให้ความสำคัญ” (เน้นข้อความโดยผู้วิจัย) (เอกสารสำเนาโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ “งานมหกรรมวันเด็ก เพื่อสิทธิเด็ก” 2541, ไม่มีเลขหน้า)

ในขณะที่อีกด้านหนึ่ง โอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรที่ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณหรือการสนับสนุนอื่นๆ นับว่าเป็นปัจจัยหนึ่งต่อการให้ความสนใจในเรื่องนี้ ซึ่งทางศูนย์ประสานงานฯ ได้กล่าวถึงไว้เช่นกัน

“นับเป็น โอกาสอันดีที่การดำเนินงาน โครงการ ‘คำขวัญทีวี-วิทยุ’เพื่อเด็ก ในปีนี้ ทางYPLEได้รับความไว้วางใจจากทาง UNICEF ให้คณะทำงานเข้าร่วมกิจกรรม นำเสนอข้อมูลด้านสิทธิเด็กอันเป็นโอกาสครั้งสำคัญของผู้ใหญ่ ‘ที่ให้เด็ก ได้คุยกับเด็ก ในเรื่องของเด็กๆเอง’ ยิ่งกว่านั้นยังเปิด โอกาสให้เด็กและเยาวชน เกิดความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ โครงการที่ได้จัดขึ้นอย่างแท้จริง” (เอกสารสำเนาโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ “งานมหกรรมวันเด็ก เพื่อสิทธิเด็ก” ,2541: ไม่มีเลขหน้า)

เราจะเห็นว่าความสนใจต่อประเด็นเรื่องสื่อของเด็กและเยาวชนของศูนย์ประสานงานเด็กและเยาวชนสร้างสรรค์เพื่อสิ่งแวดล้อมนั้น เริ่มความสนใจในงานด้านนี้จากการเข้าร่วมสัมมนา โดยประเด็นหลักที่ให้ได้จากการสัมมนาคือ “สื่อกับสิทธิเด็ก” ซึ่งหลักการคือการให้สื่อมวลชนหันมาให้ความสนใจกับประเด็นเรื่องเด็กให้มากขึ้น และให้ขยายไปสู่พันธมิตรสื่อเพื่อเด็ก(รุ่งน,2539: 18)

ความต่อเนื่องของกิจกรรมในวันนั้น ทางศูนย์ฯได้ประกาศไปยังชมรมในมหาวิทยาลัยต่างๆเพื่อรับเยาวชนที่สนใจเข้าร่วมทำกิจกรรม ได้เข้าร่วมกลุ่มกันผ่านกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “มหกรรมวันเด็ก เพื่อสิทธิเด็ก” และ การจัดทำรายการวิทยุ “คลื่นเด็กและเยาวชนสร้างสรรค์” จัดโดยศูนย์ประสานงานเด็กและเยาวชนสร้างสรรค์ เพื่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับคณะทำงานเยาวชนด้านสิทธิเด็ก และอาสาสมัครขบวนการตาต๊อบประด โดยกิจกรรมการสัมมนา จัดขึ้น ณ เขาชะ

มาซาเลย์ ระหว่าง วันที่ 31 ธันวาคม 2541 ถึง 3 มกราคม 2542 จังหวัดจันทบุรี³ กิจกรรมดังกล่าวมีทั้งหมด 3 วันและเป็นกิจกรรมที่ทางศูนย์ประสานเยาวชนเพื่อสิ่งแวดล้อมได้รับการสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมจากองค์กรระหว่างประเทศคือองค์กรยูนิเซฟ กิจกรรมดังกล่าวมีเยาวชนที่ล้วนแล้วแต่เป็นนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆเข้าร่วมประมาณ 60 คน โดยมีนักศึกษาส่วนใหญ่มาร่วมกิจกรรมเพราะว่ามีความสนใจในกิจกรรมเยาวชน กิจกรรมที่ทำใน 3 วันก็เป็นกิจกรรมค่ายเรื่อง “สิทธิเด็ก”(children’s right) มีส่วนที่แนะนำเรื่องเกี่ยวกับสิทธิเด็กอยู่บ้าง โดยการฉายวิดีโอซึ่งผลิตโดย UNICEF เพื่อให้เห็นถึงว่าสื่อมวลชนสามารถจะปกป้องสิทธิเด็กได้อย่างไร ? ในการจัดกิจกรรมค่ายช่วงนั้นยังไม่ได้สนใจเรื่องวิทยุโดยเฉพาะ มีเพียงศูนย์ฯนำเรื่องการจัดทำรายการวิทยุพูดแนะนำเป็นครั้งแรก ก็มีเพียงนักศึกษาบางส่วนที่มีพื้นฐานด้านนิเทศศาสตร์และสื่อสารมวลชนเท่านั้นที่ดูให้ความสนใจเป็นพิเศษ

อย่างไรก็ตามหลังจากที่ได้มีการทำสัมมนาเชิงปฏิบัติการไปแล้ว ได้มีการจัดเตรียมงานเพิ่มเติมที่บ้านเซเวียร์ในวันที่ 6 และที่บริษัทยังความจำกัดในวันที่ 7 มกราคม ซึ่งการสัมมนาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กได้แนวทางเรียนรู้เกี่ยวกับสื่อวิทยุจริงๆ เยาวชนที่เข้าร่วมส่วนใหญ่ยังคงเป็นเยาวชนในระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเยาวชนที่ไม่เคยเข้าร่วมการสัมมนาครั้งแรกที่เขาจะมาซาเลย์ การสัมมนาในวันแรกเยาวชนผู้ร่วมสัมมนาได้สะท้อนภาพรวมของสื่อกับเยาวชนได้อย่างเป็นจริง ? ไม่ว่าจะในเรื่องของรูปแบบรายการที่ไม่มีความหลากหลาย เนื้อหาที่เป็นเชิงพาณิชย์หรือองค์กรการผลิตที่มีอยู่น้อยและขาดการสนับสนุน

“ สื่อ ในความเข้าใจของตนเอง คือ สิ่งที่ช่วยลดช่องว่าง เพื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันให้กับผู้คนในสังคม เพื่อให้ทุกคนสามารถอยู่กันอย่างสันติและมีความสุข ซึ่งส่วนหนึ่งที่จะทำให้สื่อสามารถสร้างความเข้าใจให้กับคนในสังคม คือความหลากหลาย เพื่อที่จะเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ทุกกลุ่ม รู้สึกว่าในปัจจุบันสื่อซ้ำซาก ไม่มีความหลากหลายในการนำเสนอ รวมถึงไม่คำนึงถึงความหลากหลายของกลุ่มเป้าหมายเท่าที่ควร อีกทั้ง! การนำเสนอในปัจจุบันของสื่อ ชี้เน้นไปในด้านของการเอาใจตลาด และไม่ค่อยจุกประกายความคิดสร้างสรรค์ให้กับเด็กและเยาวชน แต่เป็นลักษณะที่ชั่วๆ...ดึงดูให้เยาวชน หลุมหลง และสร้างความฟุ้งเฟ้อ แต่ไม่ได้หมายความว่าไม่มีสื่อที่ไม่ดีนะคะ สื่อสร้างสรรค์ในปัจจุบันที่คิดก็มี แต่มีน้อยไปหน่อย อาจจะไม่พอ ไม่ได้รับ

³ ผู้วิจัยไปร่วมในฐานะผู้สังเกตการณ์ และได้เริ่มเก็บข้อมูลภาคสนามเบื้องต้น ซึ่งในตอนนั้นเป็นเพียงการเก็บข้อมูลเพราะความสนใจการทำกิจกรรมของวัยรุ่น

การสนับสนุน รวมถึงวิธีการสนับสนุนที่ตามมา ต้องมีการเน้นความน่าสนใจ...” (จากข้อเขียนของ เขวชนในวันเสวนา 6/02/42)

และ

“เด็กไทยปีครึ่งสี่มากขึ้น เพราะมีความสะดวกสบายในการเปิดรับมากขึ้น ดังนั้น สื่อจึงมีผลกระทบโดยตรงกับเด็ก ซึ่งทำให้เด็กเกิดการรับรู้ เข้าใจ และสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริงๆ ถ้าสื่อนำเสนอสิ่งที่ดี เด็กก็จะรับสิ่งดีๆ สำหรับสื่อในปัจจุบันนี้ ไม่ค่อยจะเห็นความสำคัญของเด็กมากเท่าไรนัก จึงทำให้สื่อต่างๆออกมาเพื่อกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ใหญ่ ซึ่งบางทีแล้วสิ่งที่นำเสนออาจจะล่อแหลม ต้องใช้วิจารณญาณในการทำความเข้าใจ ซึ่งเด็กมีประสบการณ์น้อย มีวุฒิภาวะต่ำ จึงไม่สามารถวิเคราะห์สิ่งที่สื่อนำเสนอได้อย่างถูกต้อง ซึ่งอาจทำให้เกิดความผิดพลาดทางการสื่อสาร เด็กก็จะเข้าใจเนื้อหาในทางที่ผิดก็ได้ แต่มีบางสื่อบางประเภท นำเสนอสิ่งสร้างสรรค์ให้กับเด็ก แต่ก็นับว่าน้อยมากในปัจจุบัน โดยถ้าคิดว่าเด็ก คือ อนาคตของชาติเราแล้ว ก็ยิ่งนับว่าน้อย”(จากข้อเขียนของ เขวชนในวันเสวนา 6/02/42)

สำหรับในงานการเสวนาในวันที่ 7 นั้นได้มีการสัมมนาที่บริษัทยังควน จำกัด โดยให้เขวชนทดลองการผลิตรายการวิทยุโดยให้แบ่งกลุ่มๆละ 4-5 คนให้ช่วยกันเขียนสคริปต์ที่แต่ละกลุ่มสนใจที่จะทำกันในช่วงเช้า และให้ทำการทดลองการบันทึกรายการจากสคริปต์ที่แต่ละกลุ่มเขียนเอง โดยทำการทดลองบันทึกเป็นรายการสั้นกลุ่มละ 5 นาทีในช่วงบ่าย ซึ่งหลังจากบันทึกรายการแล้วได้มีการพูดคุยและวิจารณ์ถึงงานที่ได้บันทึกเสียงกัน ในประเด็นถึงความน่าสนใจหัวข้อเรื่องที่ทำสคริปต์ การใช้เสียงและการออกเสียงพยางค์ โดยมีส่วนร่วมแนะนำท่านหนึ่งเป็นนักจัดรายการมืออาชีพ

จากการสัมมนาเชิงปฏิบัติในครั้งนั้น ทางคณะกรรมการจัดตั้งโครงการวิทยุเขวชนได้ประเมินผลความเป็นไปได้ และหาแนวทางที่จะดำเนินการเพื่อขอจัดตั้งสถานีเขวชน ด้วยการขอความร่วมมือจากทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชน พร้อมกันนั้นทางโครงการฯวางเป้าหมายถึงจัดสัมมนาและอบรมอาสาสมัครวิทยุเขวชนอย่างต่อเนื่อง ด้วยเป้าหมายที่ต้องการจะให้สื่อวิทยุเป็น “เวทีสาธารณะ” ให้กับกลุ่มเขวชนอันหลากหลาย อันเป็นเป้าหมายของโครงการฯที่ต้องการเห็นสื่อวิทยุสนองตอบต่อกลุ่มคนหรือชุมชนที่มีอยู่อย่างหลากหลาย ซึ่งทางทีมงานได้เตรียมเขียนโครงการวิทยุเอาไว้

ที่น่าสนใจการประชุมของคณะกรรมการในช่วงต้นเดือนมกราคม 2542 นี้ไม่ได้มีเขวชนเข้าร่วม แต่มีการเตรียมสภาพที่ทำงานกลุ่มหนึ่งที่เป็นกลุ่มเขวชนจะเข้ามาร่วมในภายหลัง การทำงานของคณะ

ทำงานได้มีการถกเถียงกันถึงประเด็นว่าชื่อของรายการวิทยุควรจะเป็นเช่นไร? จะเน้นที่คำว่าเยาวชนหรือเด็กกันแน่ ! ด้วยเหตุผลที่นักการตลาดด้านสื่อที่ร่วมประชุมแนะนำว่าชื่อรายการวิทยุส่วนใหญ่ไม่นิยมใช้กลุ่มผู้ฟังเป็นชื่อของรายการ เพราะจะทำให้จำกัดกลุ่มผู้ฟัง และกลุ่มธุรกิจ โฆษณาที่จะไม่ค่อยให้ความสนใจ ในตอนนั้นก็มีการวิทยุเพียงรายการเดียวที่ใช้ชื่อกลุ่มผู้ฟังเป็นชื่อรายการ คือ “คลื่นผู้หญิง” อย่างไรก็ตามขณะทำงานเห็นว่าการใช้ชื่อกลุ่มผู้ฟังไปเลยก็จะทำรายการมีความแตกต่างไปจากรายการอื่นๆ ประกอบกับที่ผู้ร่วมอบรมและเป็นสถาปนิกที่ทำงานส่วนใหญ่ นั้นเป็นเยาวชนที่กำลังศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย แต่กลุ่มของผู้ฟังที่ทางคณะทำงานบางส่วนต้องการให้เป็นก็คือกลุ่มเด็ก ซึ่งจะสอดคล้องกับกิจกรรมในเรื่องสิทธิเด็กที่ทางศูนย์ประสานงานเด็กฯ ได้ดำเนินการอยู่ การถกเถียงในประเด็นนี้ทำให้ในเบื้องต้นชื่อรายการยังไม่ได้ข้อสรุปว่าจะให้ชื่ออะไรกันแน่ แต่ก็ได้มีการกำหนดการออกอากาศไว้ว่าเป็นวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2542 ทั้งๆที่ยังไม่ทราบถึงสถานที่ที่จะเปิดโอกาสให้เยาวชนเข้าไปผลิตรายการ โดยในประเด็นหลังนี้ผู้ที่รับดำเนินการติดต่อกับกรมประชาสัมพันธ์ คือ ศูนย์ประสานงานเพื่อเด็กฯ

สำหรับในระยะเวลาที่ต่อเนื่องกันนั้น ทางศูนย์ประสานงานฯ ได้จัดกิจกรรม “มหกรรมวันเด็ก เพื่อสิทธิเด็ก” ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ในวันที่ 9-10 มกราคม 2542 ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนอกจากมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับงานวันเด็กและเรื่องสิทธิเด็กแล้ว ยังมีส่วนที่ทางศูนย์ประสานงานได้เตรียมงานไว้สำหรับงานแถลงข่าวการจัดตั้ง “รายการวิทยุเด็กและเยาวชน” อย่างไรก็ตามในวันจัดงานจริงไม่ได้มีแถลงข่าว เนื่องจากแผนงานของการจัดทำรายการวิทยุยังไม่มีเตรียมงานในด้านความพร้อมของทีมงาน ประกอบกับยังมีความไม่แน่นอนในเรื่องของการที่จะได้เวลาออกอากาศจากทางสถานีมาจัดทำรายการ ดังนั้น รายการการแถลงข่าวจึงไม่ได้ดำเนินการ แต่จากเอกสารที่ได้จัดเตรียมไว้เพื่อแถลงข่าว เราจะเห็นว่า มีการนำเรื่องของความคิดในส่วนของ “การมีส่วนร่วม” มีกล่าวไว้ในนอกเหนือจากเรื่องการคุ้มครองสิทธิเด็ก

“ การที่กลุ่มเยาวชนได้รวมตัวกันจัดงานดังกล่าวขึ้นมา นับเป็นมิติสำคัญของสังคม เพราะการมีส่วนร่วมจะเป็นรากฐานสำคัญของระบอบประชาธิปไตย มีคำกล่าวที่ว่า ‘ประเทศใดเป็นประชาธิปไตยหรือไม่ให้ดูจากการมีส่วนร่วมของประชาชน และควรมีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดก็ให้ดูจากระดับการมีส่วนร่วมเช่นกัน’ ด้วยแนวทางเริ่มต้นของกิจกรรมที่ได้กล่าวมานี้ ในส่วนของภาครัฐบาล ซึ่งได้ลงนามใน ‘ภาคขนานวุฒิสถาพร อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก’ ตั้งแต่ปี 2538 และว่าด้วยเจตนารมณ์ของ “รัฐธรรมนูญใหม่ฉบับประชาชน” ซึ่งมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกคนทุกฝ่าย เข้ามาสร้างสรรค์ประชาธิปไตยให้สมบูรณ์ อีกทั้งเพื่อสอดคล้องกับ ‘การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8' ในเบื้องต้นทาง สำนัก
นายกรัฐมนตรี จึงได้ร่วมกับ องค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ
(UNICEF) ศูนย์ประสานงานเด็กและเยาวชนสร้างสรรค์ เพื่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม
(YPLE) และเครือข่ายกลุ่มเยาวชนต่างๆ โดยเฉพาะนักศึกษาทางด้านสื่อ
สารมวลชน ร่วมจัดทำรายการวิทยุ 'คลื่นเด็กและเยาวชนสร้างสรรค์ AM...KHz'
เพื่อนำเสนอข้อมูลและข่าวสาร เผยแพร่ความรู้ความบันเทิง ที่ให้สาระและคุณค่า
ทางการพัฒนาทักษะ และคุณภาพชีวิต เป็นสื่อกลางระหว่างเด็กและเยาวชน
ด้วยกัน สร้างเวทีแสดงความสามารถและความคิดเห็น ร่วมเสนอแนะวิธีการ
และค้นหาต้นแบบ เพื่อเป็นแนวทางไปปรับใช้”(ข้อความเน้น โดยผู้วิจัย)(แอล
ข่าว การจัดงาน ‘มหกรรมเด็ก เพื่อสิทธิเด็ก’ และการจัดทำรายการวิทยุ ‘คลื่นเด็ก
และเยาวชนสร้างสรรค์ AM...KHz')

เราจะเห็นว่าประเด็นที่ได้กล่าวไว้ในใบแถลงข่าวนั้น มีการเชื่อมโยงประเด็นเรื่องสิทธิเด็ก(ที่รัฐ
บาลไทยได้เข้าร่วมในหลักการฉบับ)เข้าสู่แนวทางการมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญใหม่ อย่างไรก็ตาม
ความชัดเจนของการเข้าใช้สื่อหรือให้สื่อนำเสนอยังไม่มี ความชัดเจนในกลุ่มของคณะทำงานโครง
การวิทยุฯ ประกอบกับคณะทำงานเองส่วนใหญ่ไม่ได้มีประสบการณ์ต่อการทำงานด้านสื่อกระจาย
เสียง เพียงแต่เป็นกลุ่มที่ทำกิจกรรมเกี่ยวกับเด็กเป็นหลัก ดังนั้น ในเรื่องสื่อวิทยุกระจายเสียงกับ
เยาวชน ทางคณะทำงานได้ช่วยกันดำเนินงานให้เกิดเป็นภาพที่ชัดเจนขึ้น ที่จะให้เด็กและเยาวชนได้
เข้าไปดำเนินการผลิตและออกอากาศ โดยทั้งนี้ก็ได้เริ่มศึกษาความเป็นไปได้จากการสนับสนุนจาก
แหล่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ทุนหรือสถานีและ/หรือคลื่นที่จะใช้ในการออกอากาศ

อย่างไรก็ตามทางคณะกรรมการ โครงการวิทยุฯได้มีการประชุมวางแผนรายการต่อเนื่องในช่วง
ระหว่างเดือนมกราคมและกุมภาพันธ์ 2542 โดยที่ไม่มีกลุ่มเยาวชนที่รับการอบรมเข้าร่วมในการจัด
ทำผังรายการเข้าร่วมประชุมด้วย ยังได้มีการระดมความคิดเห็นถึงรูปแบบในเชิงองค์กรของโครงการ
วิทยุฯที่จะดำเนินการ มีการจัดทำผังรายการและรูปแบบของรายการที่จะจัดทำ โดยให้ความสำคัญ
กับ

“การที่เด็กและเยาวชน ‘เข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อและใช้สื่อ’ จึงกลายเป็น
สิ่งจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะว่าเป็นการช่วยดำรงรักษา
ชุมชน ที่มีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมไว้เช่นเดิม อีกทั้ง ยัง
ช่วยสร้างรากฐานของความมั่นคง ทางเศรษฐกิจและสังคมให้ชุมชนอีก

ด้วย” (เอกสารสำเนา แบบเสนอโครงการจัดตั้งวิทยุเยาวชน ไม่มีปีพิมพ์, ไม่มีเลขที่หน้า)

ดังนั้น ในรายละเอียดของโครงการได้ให้เยาวชนเข้าไปมีส่วนของงานในการผลิตรายการวิทยุค่อนข้างมาก และยังรวมถึงการดำเนินงานในส่วนอื่นๆเช่น ส่วนของการจัดทำฐานข้อมูล การฝึกอบรม การหาสมาชิก การเป็นผู้สื่อข่าว สำหรับในส่วนสำคัญคือเรื่องของการระดมทุนหรือเรื่องการจัดกองทุน สำหรับสถานีหรือคลื่นนั้นยังคงให้อยู่ในส่วนของคณะกรรมการโครงการวิทยุ

แต่เนื่องจากช่วงวันที่ 14 กุมภาพันธ์ การดำเนินการให้ได้มาซึ่งสถานีที่จะจัดรายการไม่อาจดำเนินการได้(ซึ่งได้มีการคาดการณ์ไว้ก่อนแล้วเช่นกัน) การเตรียมงานการผลิตรายการของกลุ่มเยาวชนและคณะกรรมการฯจึงได้เปลี่ยนแผนเป็น 2 แนวทางเพื่อหาความเป็นไปได้ของการดำเนินงาน โดยด้านหนึ่งหันไปหารูปแบบของรายการวิทยุที่เป็นเชิงการค้า(commercial radio) ส่วนอีกด้านดำเนินการติดต่อการขออนุญาตใช้ “คลื่น”เพื่อการออกอากาศจากกรมประชาสัมพันธ์ สำหรับไปสู่การหาความเป็นไปได้ของการหาทุน จากนักลงทุนที่สนใจ โดยเป้าหมายเพื่อที่จะเข้าไปดำเนินงานในผ่านการยื่นโครงการเพื่อขอเช่าเวลาสถานี การดำเนินงานในส่วนนี้คณะกรรมการที่มาจากสาขาวิชาชีพด้านการสื่อสารเป็นผู้รับไปดำเนินการ และอย่างไรก็ตามเพื่อให้งานทั้งหมดไม่ยุติไปหมดเลยเสียทีเดียว ดังนั้น จึงให้มีการจัดการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่องเด็กและเยาวชนกับการผลิตสื่อยังคงดำเนินต่อไป โดยที่ศูนย์ประสานงานฯเป็นผู้ไปดำเนินงานในส่วนนี้อยู่ก่อนแล้ว

สำหรับการดำเนินงานในส่วนของการทำรูปแบบวิทยุเชิงการค้านั้น การดำเนินงานยังคงมีการมีทั้งนักวิชาชีพด้านสื่อสารมวลชน และนักการตลาดที่ทำงานให้กับสื่อวิทยุธุรกิจเอกชนเข้าร่วมวางแผนด้วย มีการติดต่อพูดคุยกับแหล่งทุนของนักลงทุนเอกชนรายหนึ่งเพื่อหาความเป็นไปได้ใน “การลงทุน”เพื่อดำเนินการผลิตรายการวิทยุและเช่าเวลาสถานี แต่แหล่งทุนเอกชนดังกล่าวเห็นว่าแม้รายการจะดีและน่าสนใจ แต่ประเมินว่าไม่คุ้มที่จะลงทุน เพราะรายได้ที่จะได้มาจากรายการที่จะจัดในสถานีระดับ เอ เอ็ม ไม่น่าจะสูงนัก ประกอบกับแหล่งทุนนี้เห็นว่ารายการวิทยุที่เกี่ยวกับเด็กหรือวัยรุ่น ควรจะจัดใน สถานี เอฟ เอ็ม ซึ่งมีกลุ่มฐานผู้ฟังที่เป็นวัยรุ่นอยู่แล้ว และก็จะให้รายการมีกลุ่มผู้ฟังซึ่งสามารถนำไปเป็นฐานต่อการวางแผนด้านการตลาดได้ ดังนั้น นักลงทุนเอกชนรายนี้จึงเสนอว่า “ให้หาทางจัดรายการในสถานี เอฟ เอ็ม ให้ได้ก่อน แล้วจึงค่อยนำโครงการมาเสนอใหม่”ซึ่งทำให้คณะกรรมการที่ทำงานในส่วนนี้ก็ต้องยุติบทบาทของตนเองไป

สำหรับคณะกรรมการในส่วนของศูนย์ประสานงานฯนอกจากทำงานในด้านการอบรมเรื่องเด็กและเยาวชนกับการผลิตสื่อแล้ว ก็ได้ดำเนินการต่อเนื่องในการเข้าไป “ขออนุญาต”ใช้ “เวลา”ในการ

ออกอากาศรายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชน ต่อกรมประชาสัมพันธ์ (ตามที่คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ ได้รับปากไว้ในงานเนื่องในวันวิทยุและทีวีเยาวชนแห่งชาติ(National Children' s Day Broadcasting)เมื่อ 11 ธันวาคม พ.ศ.2541 โดยมีโอกาสเข้าพบรองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ (สัมภาษณ์ ฉัตรชัย เชื้อรามัญ 02/07/43) และได้รับอนุญาตให้ดำเนินการออกอากาศรายการวิทยุเด็กและเยาวชนที่คลื่น AM918 kHz ได้ในระหว่างวันจันทร์ถึงวันอาทิตย์ เวลา 15.00-18.00 น. และเวลา 20.30-21.00 น. และสามารถใช้อำนาจของกรมประชาสัมพันธ์อาคาร 2 ในช่วงของการดำเนินการออกอากาศได้ โดยเริ่มต้นกระจายเสียงตั้งแต่วันที่ 16 สิงหาคม 2542 ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย การดำเนินการในช่วงนี้เป็นการดำเนินการโดยกลุ่มอาสาสมัครเยาวชนที่ผ่านกาอบรมจากศูนย์ประสานฯ และกลุ่มเยาวชนจากขบวนการดาตัมประรดที่ร่วมงานกับศูนย์ประสานฯ สำหรับวัตถุประสงค์ของการจัดรายการ รายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชน ซึ่งมีสโลแกนว่า“เวทีแห่งความคิด เวทีแห่งความฝัน เวทีที่สร้างพลังให้กับเด็ก”ทางคณะทำงานได้ยึดหลักการ 6 ประการ (เอกสารสำเนา แบบเสนอโครงการจัดตั้งวิทยุเยาวชน ไม่มีปีพิมพ์, ไม่มีเลขที่หน้า)คือ

1. เพื่อเป็นการบริการวิทยุกระจายเสียงเพื่อเด็กและเยาวชน ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการผลิตสื่อ ในการบริการสาธารณะ และประโยชน์ต่อเยาวชน
2. เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม ได้รับความรู้ ความเข้าใจ ความรับผิดชอบและจิตสำนึก ในเรื่องของการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
3. เพื่อเป็นสื่อกลาง ในการให้ข้อมูลข่าวสาร การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อความเข้าใจอันดี และถูกต้อง โดยคำนึงถึงสิทธิ และความเสมอภาคในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของเด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไป
4. เพื่อส่งเสริมการศึกษา รวมถึงการปลูกฝังจริยธรรม ศิลปวัฒนธรรม ให้เด็กและเยาวชนได้รับความรู้ ความบันเทิง โดยไม่ขัดกับขนบธรรมเนียมประเพณี และศีลธรรมอันดีของชาติ
5. เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชน เกิดความรู้ ความเข้าใจในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม คุณภาพชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชาติ
6. เพื่อเป็นเวทีสาธารณะของเด็กและเยาวชน ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ การแสดงออกการเข้ามามีส่วนร่วม และฝึกฝนเพิ่มทักษะความรู้ความสามารถ นำไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อสังคมและประเทศชาติในอนาคต

จะเห็นว่า หลักการทั้ง 6 เป็นหลักการที่เขียนไว้ค่อนข้างกว้าง ส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเพราะเพื่อให้ได้ “โอกาส”มากที่สุด ต่อการยื่นเสนอผู้ที่สนใจที่จะให้สนับสนุน อย่างไรก็ตามหากพิจารณาตามหลักการข้างบนแล้ว เราสามารถแบ่งแนวคิดทางของการใช้สื่อวิทยุของโครงการนี้ได้ทางทฤษฎีสื่อศึกษา(media studies)ออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ หนึ่งในแง่ของการให้ความสำคัญกับวิทยุในแง่ของ

“ตัวกลาง” (medium) คือ ข้อ 1, ข้อ 3 และข้อ 6 ที่ว่าด้วย “เป็นการบริการสื่อวิทยุกระจายเสียงฯ”, “เป็นสื่อกลางในการให้ข้อมูลข่าวสารฯ” และ “เพื่อเป็นเวทีสาธารณะของเด็กและเยาวชนฯ” ตามลำดับ สำหรับในอีกลักษณะหนึ่งก็คือ ให้ความสำคัญกับวิทยุในแง่ที่เป็น “เครื่องมือ” (instrumental) ในข้อ 2, ข้อ 4 และข้อ 5 ที่ว่าด้วย “ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมฯ”, “เพื่อส่งเสริมการศึกษา รวมถึงปลูกฝังจริยธรรมฯ” และ “เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเกิดความรู้ ความเข้าใจฯ” ซึ่งหลักการ โดยร่วมแล้วสอดคล้องกับการดำเนินงานของกรมประชาสัมพันธ์

สำหรับการจัดรายการในช่วงแรกมีอาสาสมัครเยาวชนที่หมุนเวียนเข้าร่วมจัดและทำรายการประมาณ 80 คน สำหรับรายการที่จัดก็มีทั้งหมด 5 รายการอย่าง โดยเริ่มต้นด้วยรายการ “โน้ตตัวจิ๋ว” เวลา 15.00 น. ซึ่งเป็นรายการเพลงสำหรับเด็ก เยาวชน โดยเพลงที่นำมาเปิดนี้เป็นเพลงของกลุ่มเยาวชนจากหลายๆกลุ่มที่ทางรายการคัดสรรมา และเพลงทั้งหมด ไม่ใช่เป็นเพลงที่ถูกผลิตโดยบริษัทแผ่นเสียง คั้งนั้น ที่นี้จึงเป็นเหมือนสถานีวิทยุแห่งแรกที่น่าเพลงที่เยาวชนผลิตเองเหล่านี้มาออกอากาศทางสื่อกระจายเสียง ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมตามหลักการนี้ สำหรับรายการช่วง 15.30 – 16.00 น. จะเป็นรายการ “เยาวชนคนเก่ง” ซึ่งเป็นรายการออกอากาศที่มีทั้งการสัมภาษณ์สดและบันทึกเทปเยาวชนจากที่ต่างๆ ในแง่มุมมองของเยาวชนที่มีต่อสังคม และรายการช่วงต่อมาเวลา 16.30 น. เป็นรายการที่เปิดโอกาสให้เยาวชนได้โทรศัพท์เข้ามายังรายการเพื่อพูดคุยและแลกเปลี่ยนข่าวสารกิจกรรมทั่วไปของเยาวชน และรายการในช่วง 20.30 น-21.00 น. เป็นรายการนิทานที่จัดโดยนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นิทานที่นำมาเล่านั้นมีทั้งนิทานไทยและต่างประเทศ รายการที่กล่าวมาทั้งหมดเราจะเห็นว่า รายการที่วิทยุเด็กและเยาวชนนำเสนอ มีทั้งรายการ ข่าว การสัมภาษณ์ และรายการบันเทิง ซึ่งรูปแบบ ไม่ได้แตกต่าง ไปจากรายการวิทยุทั่วไป หากเน้นที่เนื้อหา ซึ่งเยาวชนคนหนึ่งจัดรายการชื่อว่า “เราต้องการที่จะทำรายการที่ดี และแสดงให้เห็นว่าเราสามารถทำได้ ซึ่งเราหวังว่าวันหนึ่งพวกเขาจะยอมรับในรายการของเรา”(พูดคุยกับ เยาวชนคนหนึ่ง ไม่ทราบชื่อ 02/07/43) ในขณะที่ทางศูนย์ประสานงานฯ ก็ให้ถึงกลุ่มเด็กและเยาวชนที่มาร่วมจัดรายการว่า “เราไม่ได้มุ่งไปที่กลุ่มวัยรุ่นที่เก่ง หรือเคซชนะเลิศเคยมีรางวัล แต่เราเชื่อว่าเด็กๆ ที่ทำสิ่งที่ดีในชีวิตประจำวัน ได้ก็น่าจะคนที่พิเศษพอกับคนรับรางวัล”(สัมภาษณ์ ฉัตรชัย เชื้อรามัญ 02/07/43)

รายการทั้งหมดจัดมาได้จนถึงเดือนกรกฎาคม 2543 ทางกรมประชาสัมพันธ์ก็ได้แจ้งว่าจะมีการปรับผังรายการ โดยจะย้ายรายการวิทยุเด็กและเยาวชนไปยังคลื่น AM 891 และให้ลดเวลาการออกอากาศเหลือเพียงเสาร์และอาทิตย์ ช่วงเวลา 10.00 น-11.00 น. การปรับผังรายการดังกล่าวทางกรมประชาสัมพันธ์ไม่ได้แจ้งเหตุผลให้ทางกลุ่มเยาวชนที่เป็นผู้จัดทราบ และเป็นการแจ้งให้ทราบอย่างกระตั้นหันโดยบอกล่วงหน้าเพียง 2 สัปดาห์ ซึ่งทำให้กลุ่ม เยาวชนและทางศูนย์ประสานงานฯ ทำ

การประชุมเพื่อหาแนวทางที่เป็นไปได้สำหรับการจัดทำรายการต่อ และที่สำคัญเพื่อให้กลุ่มเยาวชนที่ร่วมจัดรายการ ได้มีโอกาสจัดทำรายการอยู่เหมือนเดิม ทั้งนี้เพราะเวลาที่มีเพียงแค่ 2 ชั่วโมงในวันเสาร์และอาทิตย์ทำให้ไม่สามารถจัดสรรเวลาให้กับรายการทั้งหมดได้ และจากการประชุมวันที่ 9 กรกฎาคม 2543 ได้มีการเสนอให้ปรับผังรายการวิทยุเด็กและเยาวชนให้สอดคล้องกับช่วงเวลาการจัดใหม่ พร้อมกันนั้นก็ปรับโครงสร้างการทำงานของกลุ่มอาสาสมัครเยาวชนที่จัดทำรายการ โดยแต่ละคนที่แต่ละกลุ่มรับผิดชอบเฉพาะการจัดทำและช่วงระยะเวลาออกอากาศของตนเอง ให้ปรับเป็นกะทำงานที่เหมือนเป็น “โต๊ะข่าว” ตามระบบทำงานของนักวิชาชีพสื่อมวลชน ซึ่ง “โต๊ะข่าว” นี้จะรับผิดชอบการจัดทำรายการทั้งหมดที่จะออกอากาศสด และเนื้อหาของรายการใหม่ก็จะนำเสนอในรูปแบบของข่าว มากกว่าเป็นรายการที่ผลิตเป็นแบบเรดิโอ แมกกาซีนหรือ นิตาน, บทสัมภาษณ์ ในอีกส่วนหนึ่งการปรับแนวทางของกลุ่มเยาวชน และศูนย์ประสานงานก็ได้หันไปให้ความสนใจของเรื่องการปฏิรูปสื่อตามมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญ 2540 ที่จะมีการจัดสรรคลื่นวิทยุกระจายเสียงใหม่ ซึ่งในส่วนตรงนี้เป็นการศึกษาและติดตามการปฏิรูปสื่อเพื่อที่จะได้เตรียมความพร้อมของกลุ่มอาสาสมัครเยาวชน เพราะหากการปฏิรูปสื่อเกิดขึ้นแล้วทางกลุ่มจะได้ไม่เสียโอกาส ในประเด็นทางศูนย์ประสานงานฯรับไปทำการศึกษาและติดตาม ในการประชุมครั้งนั้นผู้วิจัยซึ่งร่วมในการประชุมด้วย ได้เสนอถึงการทำการรายการวิทยุทางอินเทอร์เน็ต หรือ “Cyber radio” ซึ่งจะทำให้ทำการรายการได้อย่างถาวร ไม่ต้องใช้ช่วงคลื่นและสถานีของกรมประชาสัมพันธ์ และไม่ต้องตัดรายการได้ออกเพราะสามารถใส่ไฟล์เสียงทั้งหมดไว้ในเว็บไซต์ได้ และที่สำคัญไม่จำเป็นต้องรอการปฏิรูปสื่อกระจายเสียงตามมาตรา 40 ซึ่งต้องรอกระบวนการพิจารณากฎหมายในรัฐสภาอีกหลายฉบับ ซึ่งในประเด็นนี้ทางกลุ่มรับไว้พิจารณาและศึกษาหาแนวทางที่สามารถทำได้ในอนาคตเมื่อมีพื้นที่ของเว็บไซต์

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นการให้ภาพถึงขั้นตอนการเตรียมงาน การดำเนินงาน และปัญหาของการจัดรายการวิทยุเด็กและเยาวชนที่สัมพันธ์กับธุรกิจ รัฐ อาสาสมัคร นักวิชาชีพสื่อ และองค์กรเอกชน เราจะเห็นว่า วิทยุเด็กและเยาวชนเริ่มจากการเตรียมงานที่หาความเป็นไปได้ทั้งรูปแบบวิทยุการค้าแต่มาสำเร็จโดยรัฐ และก็มีมาประสบปัญหาจากรัฐ รายการวิทยุที่จัดทำอยู่ที่ เปิดโอกาสให้อาสาสมัครเยาวชนได้ทำการรายการของตนเอง แต่ก็ไม่สามารถจัดทำได้อย่างถาวร เพราะอยู่ภายใต้การ “อนุญาต” ของกรมประชาสัมพันธ์

กิจกรรมอบรมนักข่าวจิ๋ว

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าทางศูนย์ประสานงานฯซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการผลักดันรายการวิทยุเด็กและเยาวชน ได้มีกิจกรรมการอบรมเยาวชนในเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิเด็กอย่างต่อเนื่อง การอบรมนักข่าวจิ๋วซึ่งจัดขึ้น 3 วันระหว่างวันที่ 11-13 ตุลาคม 2543 ที่ห้องประชุมเล็กบ้านเซเวียร์ก็เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่

ทางศูนย์จัดโดยมีอาสาสมัครเยาวชนที่จัดรายการวิทยุเป็นทีมงาน ซึ่งมาร่วมงานในฐานะของ ขบวนการตาต๊อบประรด สำหรับการจัดในครั้งนี้มีกลุ่มเด็กจากกลุ่มที่ทำกิจกรรมบ้านเรียน (homeschool) มาเข้าร่วมการ อบรม 16 คน โดยทั้งหมดมีอายุระหว่าง 8-13 ปี

การอบรมแบ่งเป็นกิจกรรมออก 3 ส่วนใหญ่ๆ โดยในส่วนแรกจะเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการโดย ศูนย์ฯ ส่วนที่ 2 เป็นการเชิญให้นักวิชาชีพสื่อด้านวิทยุกระจายเสียงพูดคุยถึงรายการวิทยุเด็กที่ตนเองทำอยู่ในแ่งมุมต่างๆ ส่วนที่ 3 เป็นการให้เด็กๆ ที่เข้าอบรมไปทำการฝึกปฏิบัติในการทำข่าวโดยการสัมภาษณ์ สำหรับกิจกรรมในส่วนแรกของศูนย์ฯ นั้นได้ให้เด็กทำกิจกรรมโดยเสนอมุมมองของพวกเขาต่อสื่อที่คิดว่าควรจะเป็นอย่างไร หรือสื่อที่พวกเขาชอบดูอ่านหรือฟังคืออะไร และมีการเขียนภาพแสดงความสัมพันธ์ของเด็กกับสังคม เด็กกับผู้ใหญ่ เด็กกับชุมชน จากการสังเกตการณ์ผู้วิจัยเห็นว่าเด็กๆ สนุกที่จะพูดถึงสื่อที่พวกเขาชอบ ไม่ว่าจะเป็นการ์ตูนทีวี หนังสือการ์ตูน วิดีโอเกมส์ ความคิดที่พวกเขามีต่อสื่อเหล่านี้ก็ทั้งในแง่ดีและไม่ดี และบรรยากาศของการพูดคุยก็ไม่ได้เคร่งเครียดอะไร เด็กบางคนชอบเล่นเกมสโคมพิวเตอร์ และก็สนใจในเรื่องเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ด้วย ซึ่งดูน่าจะเป็นส่วนเสริมกันมากกว่าที่เด็กจะเห็นว่าเป็นผลลบต่อเขา สำหรับเด็กหญิงก็จะมีรายการที่สนใจและชอบต่างไปจากเด็กชาย และก็ดูสนุกที่จะเล่าถึงความน่ารักของตัวการ์ตูนที่ชอบกัน สำหรับในส่วนของผู้จัดรายการวิทยุมาพูดถึงรายการที่พวกเขาทำกับเด็กๆ นั้น ก็เป็นการเล่าประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับเด็กมากกว่า ว่าสนุกอย่างไร หรือมีปัญหาอะไรบ้าง รวมทั้งปัญหาในแง่ของการดำเนินรายการ ไม่ว่าจะเป็นการหาสปอนเซอร์ เรื่องคลื่นและเวลาดำเนินการ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ไม่ใช่ปัญหาที่เกี่ยวกับเด็ก เพราะรายการเหล่านั้นเป็นรายการเด็กที่จัดโดยผู้ใหญ่ สำหรับในส่วนที่ 3 ซึ่งเป็นการให้เด็กๆ ได้ไปสัมภาษณ์ผู้คนที่ไปข้างนอก(ในที่นี้คือบริเวณอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิที่อยู่ใกล้บริเวณอบรม) ก่อนที่จะไปสัมภาษณ์เด็กๆ ก็แบ่งกันออกเป็นกลุ่มและเตรียมการตั้งคำถามกันเอง โดยทางศูนย์ให้คำแนะนำถึงมารยาทของการสัมภาษณ์และลักษณะการตั้งคำถาม และให้ตั้งคำถามหลักๆ ไว้แค่ 3 คำถาม เด็กที่ออกไปแบ่งกันเป็น 3 กลุ่มและก็ตั้งหัวเรื่องของคำถามคนละหัวเรื่อง

เด็กกลุ่มหนึ่งที่ตั้งชื่อกลุ่มว่า “Final Fantasy” (เป็นชื่อเกมสโคมพิวเตอร์และภาพยนตร์) ตั้งใจว่าจะไปสัมภาษณ์บุคคลทั่วไปว่ามีความคิดเห็นเรื่องปัญหาเด็กจรรจัดอย่างไร? มีการเตรียมคำถามกันไว้ว่า ท่านคิดอย่างไรกับเด็กจรรจัด? หากคุณเป็นเด็กจรรจัดคุณจะทำอย่างไร? คุณจะแก้ปัญหารื่องนี้ได้อย่างไร? ซึ่งเด็กกลุ่มนี้ก็ออกไปสัมภาษณ์ผู้คนที่ไปได้ 3 คน ซึ่งแม้จะไม่ค่อยคล่องและดูขี้นินิดหน่อย แต่ผู้ถูกสัมภาษณ์ก็ดูจะเข้าใจสถานะของผู้สัมภาษณ์ได้ดี และระหว่างที่สัมภาษณ์นั้นปรากฏว่าเด็กกลุ่มนี้ไปพบกับเด็กขอทานคนหนึ่งพอดีก็เลยตรงเข้าไปสัมภาษณ์ ซึ่งหัวเรื่องที่เตรียมไว้ต้องไปตามคนทั่วไปถึงเรื่องเด็กจรรจัด แต่เด็กกลุ่มนี้ก็เปลี่ยนไป(พยายาม)ถามเรื่องอื่น เช่นทำไมถึง

มาขอทาน? ได้รายได้มากไหม? แต่เด็กขอทานไม่ยอมตอบเพราะกลัวและมีท่าทางไม่วางใจผู้ สัมภาษณ์ อย่างไรก็ตามประเด็นนี้เด็กๆและผู้ปกครองของเด็กกลุ่มนี้เอาถึบมาพูดคุยกันหลัง สัมภาษณ์อย่างสนุกสนาน ถึงการได้สัมภาษณ์บุคคลที่หัวเรื่องที่จะไปถามเข้าจริงๆ สำหรับการ สัมภาษณ์ทั้ง 3 กลุ่มทางศูนย์จะนำไปคัดต่อและนำออกอากาศทางรายการวิทยุเด็กและเยาวชน

ข้อมูลที่ผู้วิจัยนำมากล่าวถึงนี้เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งที่ผู้วิจัยได้ร่วมสังเกตมา ในการอบรมครั้งอื่นๆ กิจกรรมก็จะมีลักษณะที่คล้ายกัน เพียงเด็กที่เข้าอบรมจะเป็นเด็กที่มีอายุมากขึ้นมา สำหรับประเด็นที่ ผู้วิจัยเห็นว่าสำคัญต่อการศึกษาในงานวิจัย ก็คือ การที่การอบรมแต่ละครั้งทางศูนย์ประสานต้องการ ก็คือให้เด็กๆ ได้คิดว่า “รายการจากสื่อที่พวกเขาหรือเยาวชนคาดหวังคืออะไร” และตั้งคำถามว่า “หากพวกเขาเข้าไปผลิตรายการเขาจะผลิตรายการอะไร” และที่เน้นถึงความสำคัญอย่างมากก็ คือ “พวกเขาส่วนทำสามารถทำการผลิตรายการวิทยุได้” การเน้นในเรื่องดังกล่าวเป็นการให้ความสำคัญ สำคัญก็การต้องการให้ “สื่อเป็นเครื่องมือ” ของกลุ่มคนแต่ละกลุ่ม แต่เนื้อหาในการอบรมก็มีส่วนที่ ชัดแจ้งในตัวเองอยู่เหมือนกัน เช่น มีการพูดถึงสื่อกับสิทธิเด็ก ซึ่งตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก สื่อให้ความสำคัญกับสื่อมวลชนให้ทำหน้าที่ปกป้องสิทธิเด็กด้วยการนำเสนอเรื่องราวที่เคารพต่อ หลักสิทธิต่างๆที่อ้างในอนุสัญญา ในอีกประเด็นที่ชัดเจนกัน ก็คือ การที่ศูนย์เชิญนักจัดรายการ วิทยุมาร่วมนั้นก็เป็นการให้ความสำคัญกับนักวิชาชีพ ซึ่งทำให้ประเด็นที่พูดไม่ได้เกี่ยวข้องกับอะไร กับคุณสมบัติของอาสาสมัครที่ควรจะมีหรือเป็นไป เพราะที่จริงมีบทบาทและอุดมการณ์ของนัก วิชาชีพสื่อ(media professional)แตกต่างกันมากกับอาสาสมัคร ดังนั้น สิ่งที่นักวิชาชีพแนะนำจึง เป็นเรื่องของเทคนิคงานในสตูดิโอของการจัดทำรายการวิทยุเสียมากกว่า อีกสิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่า ชัดแจ้งกัน ในตัว ก็คือ การอบรมแต่ละครั้งเยาวชนอาสาสมัครที่ผลิตรายการวิทยุจะไม่มีส่วนร่วมต่อ การเป็นวิทยากรหรือร่วมการเสวนา ตลอดจนตอนอื่นๆของการทำกิจกรรมในวันประชุมมากนัก ส่วนใหญ่จะทำหน้าที่ของการบริการการจัดกิจกรรมการอบรมนี้เสียมากกว่า บทบาทจึงตกอยู่กับ ทางศูนย์เสียมาก ทำให้ภาพของการถ่ายทอดประสบการณ์การจัดทำรายการของเด็กและเยาวชนที่ ร่วมจัดรายการจริงไม่ได้ได้ถูกถ่ายทอดไปยังเยาวชนรุ่นอื่นๆที่เข้าร่วมอบรม

รายการวิทยุเด็กและเยาวชนกับงานวันทีวีวิทยุเพื่อเด็กโลก

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงการทำงานกับรัฐของวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชน ในงานวันทีวีเพื่อเด็กและ เยาวชนโลก ซึ่งจัดเป็นประจำทุกปีในวันเสาร์ที่ 2 ของเดือนธันวาคม โดยมีองค์กรยูนิเซฟประเทศ ไทยเป็นผู้จัด สำหรับการจัดในปี พ.ศ.2543 จัดขึ้นในวันที่ 10 ธันวาคม 2543 นี้ มีการจัดขึ้นที่สถานี วิทยุกรมประชาสัมพันธ์ ด้วยวัตถุประสงค์ที่เน้นไปที่บทบาทของสื่อกับเรื่องสิทธิเด็กมากกว่า “การ เข้าถึงสื่อ” หรือ “การมีส่วนร่วม” ดังจะเห็นได้จากถ้อยแถลงของคัททียา แมคอินทอช ซึ่งเป็นทูต พิเศษเพื่อเยาวชนขององค์กรยูนิเซฟ

“...แม้ว่าเด็กๆจำเป็นต้องมีบุคคลซึ่งเป็นปากเสียงเพื่อเขาเพื่อ
 ปรองดองให้เขาได้สิทธิที่พึงได้ เด็กๆควรจะต้องได้มีโอกาสแสดง
 ออกและมีส่วนร่วมในสังคม สื่อมวลชนมีโอกาสอันพิเศษที่จะช่วย
นำเอาความคิดเห็นและทัศนะของเด็กมาประชาสัมพันธ์ให้โลกรับรู้
 ในฐานะที่วันนี้เรามาร่วมเฉลิมฉลองวันทีวีเพื่อเด็กโลก คิดฉันเชื่อว่า
 จะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่จะขยายบทบาทของเด็กในการมีส่วนร่วมทาง
 สื่อมวลชนและสังคมโดยรวม ซึ่งในโอกาสนี้ต้องขอขอบคุณกรม
 ประชาสัมพันธ์ในฐานะสื่อของรัฐที่ได้ทำให้วันนี้เป็นไปตามเป้าหมาย
 เพื่อเด็กๆ...”(เน้นคำโดยผู้วิจัย)(คัทลียา แมคอินทอช ถ้อย
 แถลงฯ10/12/43)

เรื่องสำหรับวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชนก็มีส่วนในงานจัดงานนี้โดยมีการจัดกิจกรรมให้เด็กๆได้ฝึก
 เป็นผู้ประกาศข่าว ความสำคัญของรายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชนในฐานะที่เป็นผู้บุกเบิกกิจกรรม
 ด้านนี้เห็นได้จากถ้อยแถลงของทูตพิเศษเพื่อเยาวชนขององค์การยูนิเซฟเช่นเดียวกัน

“ปัจจุบันนี้เป็นการเปิดศักราชใหม่ของการมีส่วนร่วมของเด็กในเรื่องต่างๆ
 ที่มีผลกระทบกับคน เพื่อที่จะให้สิ่งนี้เกิดขึ้นได้ เด็กๆจะต้องมีช่องทางที่
 จะสื่อความคิดผ่านสื่อมวลชน ตัวอย่างที่ดีคือวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชนที่ยูนิ
 เซฟสนับสนุนศูนย์ประสานงานเด็กและเยาวชนสร้างสรรค์เพื่อสิ่งแวดล้อม
 และขบวนการคาถาสัปดาห์ทำอยู่ ฉันอยากจะย้ำอีกครั้งถึงบทบาทที่
สำคัญของสื่อมวลชนในการสร้างโอกาสให้เด็กและเยาวชน ได้มีส่วนร่วม
อย่างเสรีและมีความหมายในการแก้ไขปัญหาของตนเอง เด็กมีสิทธิที่จะ
แสวง และได้รับข้อมูล และแสดงออกซึ่งความคิดเห็นผ่านสื่อต่างๆที่คุณ
ต้องการ สิทธิของเด็กในขณะนี้ควรจะได้รับยอมรับและตอบสนอง สื่อ
 มวลชนให้ศักยภาพแก่เด็กที่จะต้องแสดงทัศนะความเห็นให้โลกรับรู้
 คิดฉันหวังว่าวันนี้จะไม่เป็นวันเดียวที่เด็กจะได้มีโอกาสแสดงออกผ่านสื่อ
 มวลชน ช่วยกันประกันว่าเสียงของเด็กจะเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของ
 การสื่อสารอย่างเป็นกิจวัตร...”(เน้นคำโดยผู้วิจัย)(คัทลียา แมคอินทอช
 อ้างแล้ว)

สำหรับกิจกรรมในวันนั้นเรา กลุ่มอาสาสมัครเยาวชนจะเน้นกิจกรรมให้เยาวชนที่เข้าร่วมงานได้มีโอกาสนำหน้าที่เป็นผู้ประกาศข่าว โดยให้เด็กสมัครกันเข้ามาและก็ทำการออกอากาศสดทางคลื่น FM 102 MHz ซึ่งทำการถ่ายทอดรายการในวันนั้นมาตั้งแต่ช่วงเช้า สำหรับรายการเพื่อเด็กและเยาวชนนี้ ได้ออกอากาศระหว่างเวลา 14.00 น. รูปแบบของการนำเสนอเป็นการสัมภาษณ์พูดคุยถึงเรื่องเกี่ยวกับเด็ก และสื่อที่เด็กอยากจะให้ฟัง มีเด็กให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมจำนวนประมาณ 20-30 คน และมีเด็กในหลายวัยตั้งแต่เด็กอายุ 9 ปีจนถึง 15-16 ปีเข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจากเวลาที่ทางกรมประชาสัมพันธ์และก็ต้องออกอากาศในกิจกรรมอื่นของงานวันนั้น ทำให้การดำเนินการจัดรายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชน ไม่ได้นำเสนอถึงเรื่องราวหรือสิ่งที่เป็นเนื้อหาอื่นๆ แต่จากการให้โอกาสเด็กที่สมัครเข้าร่วมกิจกรรมได้ใช้เวลาออกอากาศ โดยมีเด็กเป็นผู้สัมภาษณ์และเป็นผู้ดำเนินรายการเองนั้น มีนัยยะที่ไม่ได้ต้องการเพียงแค่ให้สื่อมวลชนนำเสนอเรื่องราวหรือปกป้องเด็ก ตามแนวคิดเรื่องสิทธิเด็กเท่านั้น หากแต่ยังเป็นการแสดงออกถึงการต้องการมีส่วนร่วมและเข้าไปผลิตสื่อเอง

อย่างไรก็ตามงานในวันนั้นยังคงเป็นงานของกรมประชาสัมพันธ์เป็นผู้ดำเนินงานจัด ซึ่งเวลาของรายการส่วนใหญ่ใช้ไปกับการออกอากาศงานในวันนั้น รายการเพื่อเด็กและเยาวชนจึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของรายการทั้งหมดคนออกนอกนี้องค์กรยูนิเซฟซึ่งเป็นผู้สนับสนุนการจัดเอง มีแนวเรื่องถึงสื่อกับสิทธิเด็กซึ่งหากพิจารณากันแล้วได้องค์กรยูนิเซฟเน้นไปที่สื่อจะนำเสนอเรื่องราวต่างๆที่เกี่ยวกับประเด็นของการปกป้องสิทธิเด็ก(เอกสาร โครงการแผนดำเนินงานกลุ่มสื่อมวลชนเพื่อเด็ก 2543)มากกว่าการให้ความสำคัญในเรื่องการมีส่วนร่วม ดังนั้น การจัดงานในวันนั้นจึงเป็นภาพรัฐของการแนวทางในเรื่องสื่อกับสิทธิเด็กตามเป้าหมายของการจัดงานวันที่วิทยุเพื่อเด็กโลก ในขณะที่ทั้งศูนย์ฯและกลุ่มเยาวชนที่ร่วมจัดรายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชน AM 891 KHz เปลี่ยนไปเน้นที่เยาวชนกับการผลิตสื่อวิทยุที่เป็นคนละเรื่องกับแนวทางสื่อกับสิทธิเด็กตามอนุสัญญาเรื่องสิทธิเด็ก

ในวันนั้นก็มีกลุ่มครอบครัวบ้านเรียน(home school)ที่เคชอบรมโครงการนักข่าวจิวได้เข้าร่วมรายการด้วย และยังมีเด็กๆอีกหลายคนที่อายุ 10 กว่าขวบซึ่งเดิมไม่มีโอกาสจัดรายการก็สามารถเข้าร่วมทำรายการได้ บางคนคุยให้สัมภาษณ์ไปก็หัวเราะไป ซึ่งทางผู้จัดก็ปล่อยให้ออกอากาศไปทั้งๆที่เป็นแบบนั้น รูปแบบของรายการในวันนั้นจึงเหมือนเป็นการให้เด็กและเยาวชนได้ “เล่น”(play) เครื่องมือเหล่านี้ นำสังเกตว่าเด็กๆหลายคนก็เปลี่ยนจาก “ผู้ฟัง” มาเป็น “ผู้ผลิต” ในวันนั้น พวกเขาไม่จำเป็นต้องใช้ลีลาแบบนักจัดรายการอาชีพ สื่อวิทยุซึ่งถูกเรียกว่าเป็น “สื่อที่มองไม่เห็น”(invisible medium)(Lewis & Jerry Booth 1990)ในวันนั้นจึงกลายเป็น (tool)ที่เด็กเล่นกันอย่างสนุกสนาน

เยาวชนอาสาสมัคร และการรวมกลุ่ม

เนื้อหาในส่วนนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงลักษณะของการเป็นอาสาสมัครของเยาวชน ซึ่งตลอดเวลา 2 ปี กว่าของการทำงานมีเยาวชนเข้ามาทำงานในกระบวนการผลิตรายการวิทยุ ที่คลื่น AM 981 KHz และเปลี่ยนมาเป็น AM 891 KHz นี้มากกว่า 100 คน แต่ก็มาร่วมในระยะเวลาที่แตกต่างกันไป หากนับ ณ ช่วงที่มีจำนวนมากที่สุด ก็คือ 80 คน และในช่วงต่ำสุด ก็มีเพียง 5 คน(สัมภาษณ์ ขวัญชาติ 8/11/44) นอกจากนี้ในการวิจัยผู้วิจัยยังพบว่าเยาวชนที่เข้าร่วมในกิจกรรมวิทยุนี้มีพื้นฐานของ ความสนใจที่ต่างกัน ทั้งจากระดับการศึกษาและพื้นฐานของครอบครัว ซึ่งการที่ทั้งหมดเข้ามาร่วม ในฐานะของการเป็น “อาสาสมัคร”(volunteer) ได้เป็นสิ่งจำเป็นต่อการศึกษา เพื่อให้เห็นถึง “รูปแบบของการจัดการ” ของการทำงานวิทยุที่ต่างไปจากการทำงานของนักวิชาชีพสื่อ(media professional)

ในส่วนนี้ได้เรียบเรียงข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ(informal interview)ของ กลุ่มเยาวชน 5 คนที่ร่วมทำงานในกิจกรรมและกระบวนการผลิตรายการวิทยุ⁴ โดยข้อมูลในแต่ละ คนผู้วิจัยได้ให้ภาพถึงพื้นฐานทางครอบครัว ระดับการศึกษา กระบวนการเข้าร่วมทำรายการวิทยุ ลักษณะของงานหรือกิจกรรมที่ทำ ระยะหรือช่วงเวลาที่ร่วมงาน ประเด็นสุดท้ายคือเป้าหมายซึ่งแต่ละคนที่เข้าร่วมกิจกรรมในการจัดรายการวิทยุที่มีแตกต่างกันไป

สัมภาษณ์ นื่อง ไก่ นักเรียนมัธยม

นื่องไก่จัดว่าเป็นสมาชิกกลุ่มขบวนการคาถาบปะรดและผู้จัดรายการวิทยุเยาวชนรุ่นบุกเบิก นื่องไก่ เป็นคนกรุงเทพฯ โดยกำเนิด ครอบครัวมีฐานะปานกลาง แต่เมื่อก่อนคุณ พ่อของนื่องไก่อมีฐานะ ยากจน ทำงานเป็นลูกจ้าง ต่อมาสามารถทำธุรกิจส่วนตัวที่เกี่ยวเนื่องกับการเก็บและขายขยะ ซึ่งทำให้พอมีฐานะขึ้นมาบ้าง และเนื่องด้วยธุรกิจที่คุณพ่อของนื่องไก่ทำนี้จัดเป็นกิจกรรมที่ได้ ได้รับความ สนใจและการสนับสนุนจากองค์กรเอกชน ทำให้พ่อของนื่องไก่อต้องเป็นวิทยากรออกไปบรรยาย ตามที่ต่างๆ แต่เนื่องจากคุณพ่อไม่รู้หนังสือ ดังนั้น นื่องไก่อจึงต้องคอยค้นคว้า หรือหาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่พ่อจะไปบรรยายมาอ่านให้พ่อฟัง ซึ่งทำให้นื่องไก่อเป็นคนที่รักการค้นคว้า รัก การอ่านและเป็นคนที่ใส่ใจกับการให้ความรู้กับคนอื่น

⁴ ผู้วิจัยขอให้นำนามสมมุติทั้งหมด โดยข้อมูลจากกลุ่มเด็กทั้ง 5 ส่วนที่ผู้วิจัยยกมานี้ เรียบเรียงจากการพูดคุยและสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับกลุ่มเยาวชนนี้ ในช่วงระยะตั้งแต่ กรกฎาคม 2543-กุมภาพันธ์ 2544 ทั้งหมดหลายครั้งด้วยกัน

สำหรับการมาร่วมงานกับกลุ่มเยาวชนที่จัดรายการวิทยุนี้ น้องไก่อู้จักและร่วมกิจกรรมกับขบวนการตาข่ายประคองซึ่งเป็นกิจกรรมของศูนย์ประสานงานฯ ก่อน โดยรู้จักผ่านกิจกรรมด้านการรณรงค์ด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งทางศูนย์ได้ติดต่อกับคุณพ่อ กิจกรรมในระยะแรกก็เป็นกิจกรรมของการทำค่ายเยาวชน และเรื่องของสิ่งแวดล้อม เรื่องสภาวะแวดล้อมที่ทางศูนย์จัดแล้วน้องไก่อก็ไปร่วมๆ สำหรับการมาร่วมกิจกรรมการจัดรายการวิทยุนี้ เริ่มแรกน้องไก่อมาร่วมเพราะว่าเป็นกิจกรรมที่ศูนย์จัดเรื่อง “สิทธิเด็ก” และก็เข้าร่วมประชุมการเตรียมงานที่บริษัท ช่างควน จำกัด แต่ไม่ได้ร่วมทดลองจัดทำรายการ น้องไก่อมาร่วมจัดรายการจริงๆ ที่ตอนจัดที่คลื่น AM 981 KHz. สาเหตุที่มาจัดก็เพราะว่า “เรารู้สึกเบื่อภัยรายการวิทยุทั่วไปที่เปิดแต่เพลงป๊อปเรื่องราวของความรัก จึงตัดสินใจที่จะทำรายการของเราเอง สิ่งที่เราทำคือการสร้างสรรค์โดยเยาวชน เพื่อเยาวชน มันไม่ใช่สิ่งที่ผู้ใหญ่คิดว่าเราจะทำได้” น้องเล็กจะเป็นผู้จัดที่มีอายุน้อยที่สุด โดยเริ่มจัดเมื่อ 3 ปีก่อนตอนนั้นอายุ 12 ปี และก็จัดมาตลอดจนปัจจุบันน่าจะเรียกได้ว่าเป็นผู้ดำเนินการหลัก นอกจากนี้ก็ยังเป็นนักข่าวและเป็นวิทยากรให้กับศูนย์ประสานงานในการจัดอบรมผู้สื่อข่าวเยาวชน สำหรับการทำงานนั้น ทุกเย็นวันศุกร์จะโทรคุยกับเพื่อนที่ร่วมจัดรายการและก็วางแผนงานกันไว้คร่าวๆ ก่อน หลังจากนั้นในช่วงวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ก็จะมานั่งเขียนสคริปเพื่อจัดรายการ ซึ่งแต่ละคนที่รับผิดชอบงานของตนเองก็จะมีสคริปต์ของตนเอง สำหรับการทำรายการบางครั้งก็มีผิดพลาดกันบ้าง เช่นเปิดเทปผิด เปิด จิง-เกิ้ลพลาด หรือเตรียมทำสคริปต์ไว้ไม่ดี แต่ระยะหลังนี้ไม่ค่อยพลาดเท่าไร เพราะทุกคนแทบจะมีหน้าที่ประจำของตนเองไปแล้ว

สิ่งที่คาดหวังก็คืออยากให้มีการวิทยุเด็กและเยาวชนที่ถาวร มีเครื่องมือ เครื่องมือของตนเอง และมีโอกาสได้ช่องคลื่นของตนเอง ซึ่งจะทำให้วางแผนการทำงานได้ดีกว่านี้ และก็จะมีโอกาสสมัครเข้ามาพลัดเปลี่ยนทำงานได้มากขึ้นด้วย อีกสิ่งหนึ่งที่อยากให้รายการวิทยุทำได้ ก็คือ สามารถเป็นสื่อกลางที่ช่วยเหลือเยาวชนที่ตกทุกข์ได้จริงๆ แม้ว่าการช่วยเหลืออาจจะทำไม่ได้โดยตรง แต่ให้เป็นช่องทางหนึ่งก็ยังดี

สัมภาษณ์อาสาสมัครเยาวชน ข. นักเรียนมัธยมปลาย

ที่เข้ามามีโอกาสจัดรายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชนแห่งนี้ เพราะที่เป็นคนแนะนำและก็พามาที่สถานี สาเหตุก็เพราะอยากให้มีโอกาสร่วมงานและทำกิจกรรมกับเพื่อนวัยเดียวกัน ดีกว่าที่จะใช้เวลาวันเสาร์-อาทิตย์อยู่บ้านเฉยๆ ก่อนหน้านี้นี้ไม่ได้รู้จักกับกลุ่มเยาวชนของขบวนการตาข่ายประคองหรือศูนย์ประสานงานฯ มาก่อน และก็ไม่ได้ร่วมทำกิจกรรมด้านสังคมในระดับเยาวชนกับที่ไหนมาก่อน ตอนที่มาในครั้งแรกก็ “รู้สึกแปลกใจที่เห็นกลุ่มเยาวชนจำนวนมากมาร่วมทำกิจกรรมจัดรายการวิทยุกัน ก็เลยสนใจที่อยากจะให้มีโอกาสร่วมทำบ้าง แต่ก็ยังไม่รู้ว่าจะสามารถทำอะไรได้”

หลังจากมาในครั้งแรกกับพี่แล้วในสัปดาห์ต่อๆมาก็ที่สถานีอีก ช่วงนั้นกำลังมีการปรับเปลี่ยนเวลา การออกอากาศจากคลื่น AM 918 เดิมมาเป็น AM 891 และก็มีการจัดแบ่งความรับผิดชอบใหม่ ก็เลยทำให้มีโอกาสเข้ากลุ่มผู้ที่เตรียมงานด้านข่าว ซึ่งในตอนนั้นก็ไม่ว่าจะทำอะไรบ้าง และก็ไม่ค่อยแน่ใจว่าตัวเองมีศักยภาพที่จะทำได้หรือเปล่า? เพราะคนอื่นๆในกลุ่มส่วนใหญ่ก็เคยจัดหรือทำรายการมาก่อนหน้านี้แล้วทั้งนั้น ตอนแรกนี่ก็เลยเข้าร่วมประชุมและดูการเตรียมงานของ “โต๊ะข่าว” แต่ที่เห็นๆงานส่วนใหญ่ก็จะช่วยกันทำ ไม่ได้แบ่งแยกเท่าไร และตอนนั้นงานที่จะไปทำในส่วนของที่ AM 891 KHz จะเป็นออกอากาศสด เพราะมีเวลาแค่ 2 ชั่วโมงและก็จะใช้ผู้ประกาศเป็นผู้ดำเนินรายการหลัก ฉะนั้น การเตรียมในส่วนอื่นๆก็จะเป็นไปเพื่อการทำสคริปต์สำหรับการออกอากาศสด การบันทึกรายการอื่นจึงไม่มีซึ่งก็เสียขายเหมือนกันที่ไม่ได้มีโอกาสผลิตและบันทึกรายการอื่นเช่น นิทาน หรือสารคดีที่หากได้ทำก็จะเป็นประสบการณ์ใหม่สำหรับตนเอง

สำหรับงานที่ได้มีโอกาสทำก็คือ การอ่านข่าวกิจกรรมเยาวชนซึ่งช่วงที่ทำเฉพาะวันที่ออกอากาศสดในวันอาทิตย์ ตอนแรกรู้สึกประหม่อมากเพราะไม่เคยทำมาก่อนและยังต้องอ่านเพื่อออกอากาศกระจายเสียงจริงๆกับผู้ฟัง ก็ยังตื่นเต้นโทรไปบอกให้ทางบ้านที่ต่างจังหวัดคอยเปิดฟังด้วย ตอนอ่านข่าวก็อ่านเสียงสั้นๆเหมือนกันทั้งที่เตรียมฝึกมาบ้างแล้ว แต่พออ่านเสร็จไปแล้วก็รู้สึกว่าไม่ขากเลย “เราเองก็ทำได้เหมือนกัน” และหลังจากครั้งแรกผ่านไปก็มีโอกาสได้อ่านข่าวอีก และก็รู้สึกประหม่อน้อยลง แต่ไม่ได้เป็นผู้อ่านประจำ เพราะหมุนเวียนทำกับเพื่อนคนอื่น ความคิดเห็นที่มีต่อรายการวิทยุรู้สึกว่าเป็นการทำงานที่น่าสนใจเพราะเราสามารถที่จะสื่อสารกับคนในวงกว้างได้ และวิทยุอย่างเช่นที่เปิดโอกาสให้เยาวชนได้เข้ามาจัดรายการนี้ก็ไม่เคยมีที่ไหนมาก่อน คิดว่าน่าจะมีมากๆเพราะไม่ได้เป็นงานที่ยุ่งยากอะไรมากนัก

นอกจากอ่านข่าวแล้วก็ไปช่วยในกิจกรรมอื่นๆของขบวนการคาสิปประรด เช่นงานครบรอบปีรายการวิทยุที่จัดที่วัดโพธิ์ และงานของศูนย์ประสานงานฯที่จัดอบรมอาสาสมัครวิทยุเยาวชน ซึ่งทำให้ได้เรียนรู้กิจกรรมการทำงานด้านเยาวชนที่เกี่ยวกับสื่อ และยังเปิดมุมมองให้กับตนเองที่เห็นว่ามีส่วนที่ทำงานด้านสังคม ซึ่งตนเองไม่เคยมีโอกาสรู้มาก่อน แต่ก็เสียขายที่ช่วงหลังไม่ได้ไปจัดรายการหรือร่วมงานกับกลุ่มอีกเลย เพราะต้องเรียนพิเศษช่วงวันอาทิตย์เพื่อเตรียมสอบเอ็นทรานซ์เข้ามหาวิทยาลัย

สัมภาษณ์ อาสาสมัครเยาวชน ค นักศึกษา

เรียนจบมาทางด้านสื่อสารมวลชนโดยตรง และร่วมทำกิจกรรมกับศูนย์ประสานงานฯครั้งแรกตอนเข้าอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “มหกรรมวันเด็ก เพื่อสิทธิเด็ก” และ การจัดทำรายการวิทยุ “คลื่นเด็ก และเยาวชนสร้างสรรค์” ที่จัดขึ้น ณ เขาชะเมาฯ ระหว่าง วันที่ 31 ธันวาคม 41 ถึง 3 มกราคม 42

ที่จังหวัด จันทบุรี และเข้าอบรมต่อเพิ่มเติมที่บ้านเซเวียร์ในวันที่ 6 และที่บริษัทขงควนจำกัดในวันที่ 7 ธันวาคม ทักษะทางด้านวิทยุที่ได้ส่วนใหญ่ก็ได้เรียนในระดับมหาวิทยาลัยอยู่แล้ว แต่ที่สนใจก็เพราะหากมีรายการวิทยุเด็กและเยาวชนก็สามารถจะเข้าร่วมจัดได้ ไม่เหมือนกับงานวิทยุการค้าที่ไม่เปิดโอกาสสำหรับนักศึกษาหรือคนที่จบงานใหม่ทำ

และที่สนใจจริงๆก็คืออยากทำรายการที่เกี่ยวกับเล่านิทานออกอากาศทางวิทยุ เพราะสนใจทางด้านศิลปะการแสดงมาอยู่ก่อน และการเล่านิทานก็เป็นศิลปะของการใช้เสียงอย่างหนึ่ง ซึ่งก็ได้มีโอกาสทำจริงตอนออกอากาศช่อง AM 918 “รู้สึกสนุกมาก มีเพื่อนช่วยทำกันหลายคน งานส่วนใหญ่ทำการผลิตและอัดเสียงมาก่อนจากห้องอัดเสียงของมหาวิทยาลัย รายการบ้างรายการก็นำออกอากาศที่วิทยุของมหาวิทยาลัยด้วย” สำหรับสิ่งที่ได้จากการทำรายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชน ก็คือได้มีโอกาสสร้างสรรค์ถึงการนำเสนอรูปแบบการเล่าเรื่องนิทานใหม่ๆ มีโอกาสผลิตรายการเพื่อออกกระจายเสียงจริง และมีโอกาสร่วมงานกับเพื่อนๆหลายคน แต่หลังจากเรียนจบก็ไม่ค่อยได้มีโอกาสทำการผลิตรายการ เพราะต้องไปทำงานเลยทำให้ไม่มีเวลา มาได้เฉพาะเสาร์และอาทิตย์ แต่ก็เป็นมารวมกลุ่มกับเพื่อนๆมากกว่า และตอนที่รายการเปลี่ยนไปจัดที่ AM 891 ทำให้เวลาของรายการถูก ถัดลง และรายการนิทานก็ไม่มีโอกาสจัดอีกแล้ว เพื่อนๆและน้องที่ทำการรายการนิทานด้วยกันก็เลยไม่มีโอกาสได้จัดรายการ แต่ก็ยังไปช่วยงานของกลุ่มเพื่อนๆที่ร่วมกันจัดรายการวิทยุอย่างเช่น งานวันครบรอบ 1 ปีของการจัดรายการวิทยุที่จัดขึ้นที่วัดโพธิ์

ที่จริงแล้วเห็นว่าวิทยุมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับวัยรุ่นมาก เพราะรายการวิทยุที่ได้รับความนิยมส่วนมากก็เป็นรายการวัยรุ่น แม้จะเป็นรายการเพลงก็ตาม และแต่ละคนก็จะมีช่องสถานีหรือดี.เจ.ที่ตนเองชอบ ดังนั้น การทำงานด้านวิทยุก็จะเป็นงานที่วัยรุ่นส่วนมากอยากมีโอกาสได้ทำ เพราะทำให้มีโอกาสสื่อสารกับคนรุ่นเดียวกัน และอย่างหนึ่งที่รู้สึกดีจากการได้เป็น “อาสาสมัคร” ทำงานผลิตรายการ แม้ว่าจะดูเป็น “กิจกรรม” ของเยาวชน มากกว่าการทำงานจริงจิงแบบนักวิชาชีพสื่อสารมวลชน แต่สิ่งที่ได้ก็คือเหมือนเป็นประสบการณ์ หากเวลาที่จะไปทำงานในด้านสื่อสารมวลชน หรือในด้านที่เกี่ยวกับวิทยุโดยตรงนี้เราก็สามารถอ้างได้ว่า เคยผ่านการทำงานจริงมาแล้ว และก็มียุผลงานที่ออกอากาศมาแล้วเหมือนกัน คิดว่าเพื่อนๆหลายคนก็คิดเช่นนี้ แต่ว่าก็ยังไม่เห็นใครไปสมัครทำงานในด้านนี้กับที่ไหนเหมือนกัน

สัมภาษณ์อาสาสมัคร โท นักศึกษา

โทเรียนด้านวิศวกรรมอิเล็กทรอนิกส์และเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเยาวชนที่จัดรายการวิทยุเพราะว่าเพื่อนชวนมา และก็มีประสบการณ์ด้าน ‘ช่วย’การจัดวิทยุเสียงตามเสียงในมหาวิทยาลัย แต่ไม่ได้จัดประจำหรือมีหน้าที่เพราะเป็นงานของชมรม การจัดรายการเสียงตามสายจึงเป็นกิจกรรมหนึ่ง

นอกการเรียนเท่านั้น สำหรับกิจกรรมที่ทำกับรายการวิทยุ AM 891 KHz ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรม เวลาที่ศูนย์ประสานฯ จัดอบรม ซึ่งโทจะไปช่วยดูแลในขั้นตอนของกิจกรรมต่างๆ เช่น เวลาที่เขาชวนที่เข้ามาอบรมฝึกทำข่าวจริงตามที่สาธารณะต่างๆ โทก็จะคอยแนะนำถึงวิธีการแนะนำตัว การเข้าสัมภาษณ์ การถ่ายภาพ นอกจากนี้งานที่โทร่วมทำก็มีอย่างเช่นกิจกรรมวันวิทยุโทรทัศน์โลก ปี 2543 ที่จัดที่กรมประชาสัมพันธ์ เขาก็เป็นคนหนึ่งที่เรารับจัดเตรียมงาน การเตรียมกิจกรรม จัดเตรียมเอกสาร บอร์ดนิทรรศการ ซึ่งเป็นงานที่ไม่เกี่ยวกับการจัดทำรายการที่ออกอากาศในวันนั้น อย่างไรก็ตามลักษณะของกิจกรรมที่กล่าวมานี้มีไม่บ่อยนัก

สำหรับในส่วนของการจัดทำรายการวิทยุ ทั้งในส่วนของการจัดเตรียมเนื้อหาและการจัดรายการที่ห้องส่ง โทไม่ได้เกี่ยวข้องหรือมีกิจกรรมที่รับผิดชอบโดยตรง แต่ก็จะมาที่สถานีวิทยุพร้อมกับเพื่อนที่มาจัดเสมอในวันอาทิตย์ และบางครั้งหากมีเวลาว่างในวันเสาร์ก็แวะมาดูว่ามีใครจะให้ทำอะไรบ้าง? เวลาที่มีการประชุมประจำเดือนทุกวันอาทิตย์ต้นเดือนโทก็จะเข้าร่วมประชุมเสมอ แต่ก็ไม่เคยจัดรายการเลย โทให้เหตุผลว่าเขา “อยากช่วยให้รายการดำเนินไปได้ และก็อยากช่วยในส่วนของกิจกรรมกลุ่มจะดีกว่าเข้าไปจัดรายการวิทยุ” เหตุผลหนึ่งที่โทเห็นว่าเข้าไม่เหมาะกับการเตรียมเนื้อหาหรือการจัดรายการในห้องส่งก็เพราะ เขาไม่มีประสบการณ์ทั้งงานเขียนและการพูด และก็กลัวว่าจะทำได้ไม่ดีเท่าเพื่อนๆ อีกอย่างหนึ่งก็คือรายการนี้เป็นรายการเด็กและเขาวนเขาก็เห็นว่าควรให้โอกาสกับเด็กๆ ในการเข้ามาทำงานตรงนี้ก่อนจะคิดว่าที่จะให้เป็นเขาวนที่เป็นเด็กโตแล้ว

อย่างไรก็ดีแม้ว่าโทจะไม่ได้รับผิดชอบต่อรายการวิทยุ แต่เขาก็เห็นว่าการทำงานของเขาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอาสาสมัครเขาวนที่ทำรายการวิทยุ และจากข้อมูลที่ถูกวิจัยได้จากเข้าสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ ก็จะพบว่าโทจะเป็นคนที่เอาการเองงานกับการทำกิจกรรมกลุ่มตรงนี้มาก และบ้างกิจกรรมที่ไม่เกี่ยวกับกลุ่มเขาวนขบวนการสับปะรดและศูนย์โดยตรง แต่หากเป็นกิจกรรมมีเขาวนที่มีกลุ่มเขาวนจากที่นี่ไปร่วมด้วยเขาก็ยินดีที่จะไปช่วยงานและร่วมกิจกรรมด้วย

สัมภาษณ์อาสาสมัคร ค. นักศึกษา

จากการสัมภาษณ์ นักศึกษา ค อาสาสมัครเขาวนที่เข้ามาดำเนินการจัดรายการวิทยุได้ให้ข้อมูลว่าเข้ามาจัดรายการที่นี้ในช่วงที่ทำรายการอยู่ ณ AM 918 KHz ด้วยความสนใจในเรื่องวิทยุอยู่ก่อนแล้ว ในขณะที่นั้นจัดรายการเสียงตามสายอยู่ที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร ที่ ค.กำลังศึกษาอยู่ในด้านวิศวกรรมอิเล็กทรอนิกส์ โดยในขณะที่นั้นก็เป็นประธานชมรมสื่อสารมวลชนของทางมหาวิทยาลัยอยู่ ก่อนที่จะมาจัดที่นี้คุณ ค.มีความสนใจในการจัดรายการวิทยุอยู่ก่อน และเคยเป็น

เจ้าหน้าที่ฝ่ายเทคนิคของสถานีวิทยุกรมประชาสัมพันธ์ จังหวัดแพร่ ช่วงปี 2535-2536 และเคยร่วมจัดรายการวิทยุในรายการด้านบันเทิงรายการหนึ่ง ณ สถานีนี้มาก่อนประมาณ 3 เดือนในช่วงปี 37 แต่หลังจากนั้นเมื่อจบการศึกษา ก็ย้ายไปทำงานที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จึงทำไม่ได้ดำเนินการจัดรายการวิทยุ

ค. กลับมาทำงานด้านวิทยุอีกครั้งที่รายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชน ในช่วงเดือน มีนาคม 2543 โดยมีเพื่อนที่จัดรายการชวนให้ไปจัดแทนเนื่องจากตนเองไม่ว่าง ค.เองไม่เคยร่วมกิจกรรมอื่นๆกับทั้งกลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้และศูนย์ประสานงานเด็กและเยาวชนสร้างสรรค์ เพื่อชีวิตและสิ่งแวดล้อมมาก่อน ดังนั้น การที่มาร่วมจัดรายการจึงมาจากความสนใจและการที่เคยมีประสบการณ์ในการทำงานด้านนี้มาก่อน บทบาทของคุณค. ในช่วงที่จัดรายการ ก็คือ เป็นคณะทำงานด้านรายการที่เกี่ยวกับเทคโนโลยี ซึ่งรายการนี้มีการจัดอยู่ก่อนที่ ค.จะเข้าไป โดยความรับผิดชอบที่มีก็คือ การประชุมเตรียมงานด้านข้อมูลของรายการ การทำข่าวและการทำสคริปต์ นอกจากนี้คุณขวัญชาติก็ยังเป็นผู้ดำเนินรายการเองด้วย รายการออกอากาศเป็นประจำทุกวันพุธ วันละ 1 ชั่วโมง สำหรับการดำเนินงานในส่วนของรายการนี้มีอาสาสมัครร่วมประมาณ 20 คน โดยทุกคนผลัดเปลี่ยนการเข้ามา “ทำกิจกรรมร่วม” กันตามเวลาที่ทุกคนสามารถจัดสรรเวลาให้ได้ เนื่องจากเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมกำลังเรียนหนังสืออยู่ในระดับมัธยมและอุดมศึกษาทั้งหมด ดังนั้น เวลาที่แต่ละคนมีให้กับกิจกรรมของวิทยุ ส่วนใหญ่จึงเป็นเวลา “ว่าง” จากการเรียนและเวลาในวันหยุดอย่างเสาร์-อาทิตย์ ในส่วนของคุณค. เนื่องจากการเรียนในระดับอุดมศึกษาสามารถจัดเวลา “ว่าง” ได้มากกว่าอาสาสมัครที่กำลังเรียนมัธยม จึงทำให้ใช้เวลาให้กับรายการได้ค่อนข้างมาก ฉะนั้น บทบาทและความรับผิดชอบต่อรายการนี้จึงมีมากตามขึ้นไปด้วย อย่างไรก็ตาม “การทำงานของอาสาสมัครทุกคนก็ยังคงยึดความเท่าเทียมและการร่วมมือกัน ไม่มีการแบ่งแยก หน้าที่ชัดเจน ทุกคนต้องหมุนเวียนการทำงานในส่วนต่างๆ ได้ และเมื่อใครไม่ว่างคนอื่นก็สามารถเข้ารับผิดชอบแทนได้”

แต่หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงสถานีออกอากาศมาเป็นที่ AM 891 KHz ทางกรมประชาสัมพันธ์ ได้ลดเวลาการออกอากาศลงเหลือเพียงแค่วันเสาร์-อาทิตย์ เพียงวันละ 1 ชั่วโมงเท่านั้น ทำให้รูปแบบของการทำงานเปลี่ยนไป สาเหตุสำคัญเนื่องจากรายการที่ผลิตอยู่เดิมไม่สามารถออกอากาศผ่านเวลาแค่สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมงได้ ดังนั้น รายการจึงเปลี่ยนไปเป็นลักษณะของรายการข่าว สำหรับคุณขวัญชาติเองก็ไม่ได้ทำรายการที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีอีก บทบาทเปลี่ยนมาเป็นผู้ดำเนินรายการมากขึ้น นอกจากนี้ก็มีเป็นส่วนหนึ่งของคณะของรายการข่าว และก็ทำข่าวด้วย บทบาทในช่วงหลังนี้คณะทำงานมีรูปแบบของกลุ่มทำงานมากขึ้น และการจัดสรรเวลาก็เหมาะสมกับ “เวลาว่าง” มากขึ้น เพราะจัดรายการสัปดาห์เสาร์-อาทิตย์

สรุป

จะเห็นได้ในช่วงต้นของการจัดรายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชน คณะทำงานจากศูนย์ประสานงานฯ นักวิชาชีพสื่อ นักวิชาการ และบริษัทเอกชน พยายามหาแนวทางของความเป็นไปได้ของการผลิต รายการทั้งในส่วนของการตลาด แต่การดำเนินการเป็นไปได้จากคลื่นที่รัฐสนับสนุน ซึ่งเกิดจากการที่รัฐในส่วนของกรมประชาสัมพันธ์ปรับแผนงานด้านสื่อ และอีกด้านหนึ่งจากการรณรงค์ในเรื่องสื่อและสิทธิเด็ก อย่างไรก็ตามแม้เยาวชนจะได้เข้าไปผลิตรายการทำงาน แต่ความแน่นอนของการผลิตรายการก็ไม่มี รายการวิทยุเด็กและเยาวชนถูกปรับย้ายทั้งเวลาและคลื่นโดยไม่บอกสาเหตุ

สำหรับในด้านของกลุ่มเยาวชนอาสาสมัครนั้นก็มีความหลากหลาย ทั้งการวัย การศึกษา ฐานะทางครอบครัว และก็มีหมุนเวียนเข้ามาร่วมทำงานที่อาจเรียกว่าเป็นกิจกรรมของกลุ่ม มากกว่าแค่การผลิตรายการ ซึ่งในที่นี้เราจะเห็นแม้ระยะหลังกลุ่มที่ผลิตรายการจะมีเพียงกลุ่มเดียว เพียง 6-7 คน แต่กิจกรรมของอาสาสมัครเยาวชนที่มีนอกเหนือการผลิตรายการ (beyond studio) ก็จะเป็นส่วนที่ผูกพันกับความสัมพันธ์ของอาสาสมัครไว้

จากที่กล่าวมา เราจะว่าความสำคัญของการเห็นว่า วิทยุกระจายเสียงเป็นเพียง “ตัวกลาง” และ “เครื่องมือ” ที่อยู่ในส่วนของหลักการวิทยุเด็กและเยาวชนนี้ ไม่ได้ต่างไปจากหลักการการใช้สื่อกระจายเสียงของรัฐ เช่นกรมประชาสัมพันธ์ ที่เห็นว่าสื่อวิทยุกระจายเสียง คือ สื่อกลางที่ใช้เพื่อการเผยแพร่ข่าวสารของภาครัฐต่อประชาชน และก็เป็นเครื่องมือที่รัฐใช้เพื่อการสร้างความชอบธรรม (สมสุข 2534) และไม่ต่างอะไรกับสื่อวิทยุธุรกิจที่ให้ความสำคัญกับสื่อวิทยุในแง่ของการเป็น “ตัวกลาง” ของการ ส่งข่าวสาร ความบันเทิงให้กับผู้ฟัง ผู้วิจัยเห็นว่าในระยะแรกนี้การเน้นที่เรื่องสิทธิของเด็กเป็นประเด็นสำคัญที่ช่วยให้รายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชนเกิดขึ้น ประกอบกับหน่วยงานของรัฐอย่างกรมประชาสัมพันธ์จำเป็นต้องตื่นตัวตามกระแสของการปฏิรูปสื่อ เพราะว่าเป็นหน่วยงานหนึ่งที่จะถูกจัดสรรการครอบครองคลื่นวิทยุใหม่ด้วยเช่นกัน ดังนั้น การตื่นตัวที่มาจากนโยบายของรัฐก็เพื่อเป็นการรักษาความชอบธรรมให้กับรัฐ ว่าได้ดำเนินการบ้างอย่างที่สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปสื่อ

บทที่ 4

สื่อวิทยุบนกระแสนของความหลากหลายในการเปลี่ยนแปลง

ในบทนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ถึงโครงสร้างของความสัมพันธ์ของปริมณฑลสาธารณะที่หลากหลาย และพยายามที่จะชี้ให้เห็นถึงรายการวิทยุเด็กและเยาวชนที่เป็นกรณีศึกษาที่สัมพันธ์กับปริมณฑลสาธารณะแบบไหนบ้าง ที่จริงแล้วก่อนที่จะมีการปฏิรูปสื่อตามแนวความคิดของรัฐธรรมนูญ ปี 2540 รายการวิทยุที่ดำเนินรายการอยู่ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน โดยเริ่มมาตั้งแต่ก่อนและหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 35 ใหม่ ๆ โดยเฉพาะกับรูปแบบของรายการ และผู้ประกอบการ ซึ่งเราจะเห็นว่าภายใต้ระบบการสื่อกระจายเสียงเดียว สนามการต่อสู้ทางพื้นที่กินขอบเขตทั้ง ปังเจกชน ชุมชน องค์กร ตลาดในรูปแบบต่างๆ โดยผู้วิจัยจะยกตัวอย่างถึงมุมมองของการต่อสู้ของกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับระบบการสื่อกระจายเสียงในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา ซึ่งจะกล่าวถึงใน 5 กลุ่มแนวคิดหลักๆ คือ กลุ่มสื่อประชาคม กลุ่มรัฐกับสื่อทางวัฒนธรรม กลุ่มสื่อประชาชน กลุ่มสื่อธุรกิจ และกลุ่มสื่อเสรี

ความคิดของสื่อประชาคม

แนวความคิดนี้มีที่มาจากกลุ่มนักวิชาชีพสื่อสารมวลชน นักกิจกรรมด้านพัฒนาสังคม และนักวิชาการที่ร่วมงานกับ Civic Net แนวความคิดนี้มาจากความต้องการเห็นว่าหากจะมีการพัฒนาประชาธิปไตยให้เข้มแข็งได้ จำเป็นต้องมีการเผยแพร่แนวความคิดเรื่องประชาสังคมให้เกิดความแพร่หลาย โดยที่จะต้องทำให้ประชาชนส่วนใหญ่เกิดความเข้าใจ ซึ่งการจะทำเช่นนี้ได้จึงจำเป็นต้องอาศัย “สื่อมวลชน” ที่ถูกจัดว่าอีกตัวแปรหนึ่ง ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง ในการพัฒนาระบวนการประชาสังคมในเนื้อหาและรูปแบบต่างๆ ในประเทศไทยได้ (เอื้อจิต ไม่มีปีพิมพ์ หน้า 4)

ในแนวความคิดของสื่อประชาคมนี้ เห็นว่าที่สื่อมวลชนจะเป็นทั้ง “สื่อกลาง” ในการสร้างความเข้าใจร่วมกันในชุมชนตั้งแต่ระดับหมู่บ้านจนกระทั่งถึงระดับประเทศ ถึงความสำคัญและความจำเป็นของการสร้างกระบวนการประชาสังคมในฐานะทางออกของสังคมปัจจุบันประการหนึ่ง และสื่อมวลชนยังเป็นทั้ง “เครื่องมือ” ในการสร้างกระบวนการ “ประชาสังคม” ให้เกิดขึ้นอีกด้วย(เขาวรงค์ 2542:2)

กลุ่มสื่อประชาคมนี้วิจารณ์แนวความคิดสื่อเสรีนิยมแบบเดิม ว่าแม้โดยพื้นฐานแล้วสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือของบุคคลหรือปัจเจกชนในการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี และเป็นเครื่องมือในการสะท้อนความเป็นจริงในสังคม รวมทั้งแจ้งข่าวสารให้ความบันเทิงและเพื่อการค้ำน้น บทบาทดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการได้แก่ ขอบเขตความกว้างขวางของเสรีภาพว่ามีมากอย่างไม่มิจัดจำกัด การมีอิทธิพลเหนือกว่าการค้ำน้นถึงเสรีภาพของบุคคลธรรมดา รวมทั้งยังมีแนวโน้มที่จะปกปิดข่าวสารของส่วนรวมอันจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อ่าน ดังนั้น ทฤษฎีว่าด้วยบทบาทของสื่อมวลชน ได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สอดคล้องกับกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก โดยกลุ่มสื่อประชาคมได้ให้ความสนใจต่อ “ทฤษฎีสื่อมวลชนของประชาชน” หรือ Democratic Participant Media Theory ซึ่งเป็นทฤษฎีที่แทรกซ้อนอยู่ในทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยนำเอาลักษณะบางอย่างของทฤษฎีสื่อสารการพัฒนาเข้าไปผสมอยู่ด้วย ให้เป็นทฤษฎีที่มุ่งมั่นส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังในชีวิตทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยสื่อมวลชนจะต้องเปลี่ยนปรัชญา ท่าที และโครงสร้างให้สอดคล้องกัน สื่อมวลชนจะต้องไม่ตกอยู่ภายใต้ภาวะกดดันทางเศรษฐกิจและการตลาด หรือความใหญ่โตสลับซับซ้อนของระบบราชการ(เชาวรงค์ 2542 :3-4)

ทฤษฎีนี้ เน้นว่าสื่อมวลชนควรจะลงมาอยู่ใกล้ชีวิตประชาชนผู้รับสารและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารไม่ว่าทางใดก็ตาม เพื่อวัตถุประสงค์ที่จะตอบสนองความต้องการและผลประโยชน์ของผู้ใช้สื่อ สื่อมวลชนในที่นี้ ไม่จำเป็นต้องใหญ่โต ราคาแพง รูปแบบสวยงามหรูหรา แต่ควรมีขนาดเล็ก ราคาถูก รูปแบบประหยัด แต่มีจำนวนหลากหลาย มีลักษณะเด่นในการมุ่งให้ท้องถิ่นขนาดเล็ก กลุ่มผลประโยชน์ขนาดเล็ก หรือชนกลุ่มน้อยได้รับข่าวสารที่จำเป็นและมีสิทธิตอบโต้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางสื่อมวลชน สื่อมวลชนตามทฤษฎีนี้ มีบทบาทที่จะต้องตอบสนองความต้องการของบุคคล ชุมชนขนาดเล็กในด้านสิทธิการรับรู้และการสื่อสาร และเปิดโอกาสให้ผู้รับสารทุกระดับเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข่าวสาร ความคิดเห็น รวมทั้งในการบริหารในรูปแบบที่เหมาะสม

แนวคิดนี้สรุปว่า “ทฤษฎี สื่อมวลชนของประชาชน”(Democratic Participant Media Theory) สอดคล้องกับแนวคิด หรือกระบวนการประชาสังคม และจำเป็นต้องเน้นให้ประชาชนและสื่อมวลชนมีส่วนร่วมในการสื่อให้เป็นประโยชน์แก่ “ชุมชน”มากกว่าจะมุ่งตอบสนอง”สังคม”ในภาพกว้าง ซึ่งเราจะเห็นได้ว่า แนวคิดนี้ยังคงเน้นไปที่บทบาทของสื่อมวลชน และเน้นความมีจริยธรรมของนักวิชาชีพสื่อ(professional ethic) โดยเพิ่มบทบาทลงไปในส่วนของการรับผิดชอบต่อ “ชุมชน”ซึ่งก็ไม่ได้อธิบายเด่นชัดนักว่า ความหมายของชุมชนคืออะไร และทำไมถึงต่างไปจากสังคม อย่างไรก็ตามแนวคิดนี้ยังคงเห็นว่า อีกบทบาทหนึ่งของสื่อมวลชนในการพัฒนาประชาสังคม คือก่อให้เกิด

เกิดการอภิปรายโต้เถียงในเรื่องส่วนรวมหรือกิจการสาธารณะ สะท้อนความคิดเห็นที่แตกต่างกัน รวมทั้งเปิดโอกาสให้มีการใช้สิทธิตอบโต้ทางความคิดซึ่งกันและกันระหว่างคนในสังคม

ความคิดสื่อของรัฐกับสื่อทางวัฒนธรรม

หากเราย้อนไปที่รัฐธรรมนูญ 2540 ในมาตรา 40 เราจะเห็นว่าการจัดสรรคลื่นใหม่นั้นให้ความสำคัญแรกของการจัดสรรคลื่นวิทยุและโทรทัศน์ คือการให้ความสำคัญกับสื่อเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรม แต่กระแสนการปฏิรูปสื่อเพื่อประโยชน์ทางด้านนี้ยังคงมีไม่มากนัก นอกจากที่มีการกล่าวถึงการให้แต่ละท้องถิ่นสามารถใช้ภาษาถิ่นของตนเองในการออกอากาศได้ ซึ่งยังคงเป็นการให้ความหมายของวัฒนธรรมในแง่ที่แคบอยู่ สำหรับบทบาทรัฐก็จะเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญกับแนวความคิดนี้ ในสมัยของนายกชวน หลีกภัย ได้มีการจัดสัมมนาเรื่องการปฏิรูปสื่อกับการศึกษาและวัฒนธรรม ซึ่งในงานสัมมนานี้ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ รองนายกรัฐมนตรีได้กล่าวไว้ว่า “อยากให้เกิดว่าถ้ายึดหลักที่ได้กำหนดไว้ใน พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ ก็คือ พยายามจะตีความ ‘การศึกษา’ และ ‘วัฒนธรรม’ ในลักษณะที่กว้างจะเป็นประโยชน์ เพราะฉะนั้นเวลาพูดถึงการศึกษา และพูดถึงวัฒนธรรม คงไม่ได้มาคิดถึงแต่เพียงว่าการศึกษา หมายถึงว่าจะสอนหนังสือผ่านสื่อสารมวลชนหรือวัฒนธรรมก็คิดถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรม แต่อยากจะทำให้คิดว่า วันนี้และวันข้างหน้าสังคมของเราต้องเรียนรู้อะไร เพื่อที่จะได้เตรียมความพร้อมที่ให้ประเทศมีความก้าวหน้าต่อไปได้” (อภิสิทธิ์ 2542:10)

โดยรัฐมีหลักสำคัญที่เห็นว่าจะต้องคำนึงถึงด้วย ก็คือ ตามการปฏิรูปการศึกษาในเรื่องของ การกระจายอำนาจ การเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ของท้องถิ่นเป็นเรื่องสำคัญ ดังนั้น แนวคิดนี้จึงเห็นว่า คลื่นความถี่ที่เป็นทรัพยากรที่สามารถนำมาใช้เพื่อตอบสนองเป้าหมายการเสริมความเข้มแข็งได้เป็นอย่างดี ก็คือ การจัดสรรที่ต้องคำนึงตามรัฐธรรมนูญที่เน้นทั้งประโยชน์ของประเทศและประโยชน์ของท้องถิ่น ต้องไม่ให้องค์กรอิสระมุ่งดูแลเฉพาะเรื่องในระดับชาติ แต่ต้องสร้างแผน กติกาการจัดสรรเพื่ออำนวยความสะดวกให้แต่ละท้องถิ่นมีคลื่นความถี่ที่นำไปใช้เพื่อประโยชน์ตรงนั้นได้ รวมทั้งจะต้องมีการประเมินว่าใช้แล้วได้ประโยชน์สูงสุด แม้จะเป็นประโยชน์เพื่อสาธารณะแต่ก็ต้องก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดเช่นกัน จะได้ไม่เกิดปัญหาเช่นในอดีตที่ผ่านมา ซึ่งนายอภิสิทธิ์ได้ยกตัวอย่างถึงเรื่อง การศึกษาทางไกล ซึ่งสมัยใช้สถานีวิทยุโทรทัศน์ ช่อง 11 เป็นหลักในการเผยแพร่ แต่ว่าขาดการวางแผนที่ดีจึงไม่สารออกอากาศบริการสาธารณะได้ในวงกว้างอย่างที่วางไว้ จนต้องมีโครงการที่ต้องไปใช้ดาวเทียมมาใช้เพื่อการศึกษาทางไกลนี้แทน ซึ่งเท่ากับว่าใช้ประโยชน์จากสื่อได้ไม่คุ้มต่อสาธารณะ จนต้องเปลี่ยนไปใช้อีกระบบหนึ่งแทน

ความหมายทางวัฒนธรรมที่รัฐเน้นคือ การให้การเป็นสาระที่สร้างสรรค์ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีรายการที่ดี และประชาชนมีอิสระในการเลือกที่จะฟังรายการ โดย “ประชาชน ผู้บริโภค ที่ฟังวิทยุที่ดูโทรทัศน์ เขาเป็นคนเลือก เพราะเขาเป็นคนเลือก ว่าเขาจะดูช่องไหน เขาจะฟังคลื่นไหน” (อภิสิทธิ์ 2542:10) โดยอาศัยกลไกตลาดหรือกลไกธุรกิจที่มีการแข่งขันโดยเสรี จะเป็นหลักประกันที่จะก่อให้เกิดรายการดีที่ประชาชนเลือกชมได้ ซึ่งที่นี้รัฐเห็นว่าจะเดินการเดินทางไปในแนวทางที่ผิด ถ้าไปพยายามที่จะปฏิเสธกลไกตลาดหรือธุรกิจ และพยายามแยกสิ่งเหล่านี้ออกมาแบ่งสัดส่วนกันไป เช่นที่กำลังจะกำหนดใน พรบ.ผู้ประกอบการสื่อ รัฐยังคงยืนยันต่อปรัชญาแบบเศรษฐกิจเสรีนิยมที่ว่า การแข่งขันจะนำไปสู่ผลที่ดีกับผู้บริโภค และการให้การสนับสนุนรายการใดรายการหนึ่ง หรือกลุ่มผู้จัดบางประเภทก็จะทำให้ได้รายการที่มีสาระไม่ดี แข่งขันในตลาดไม่ได้“ พอถึงเวลาจริง ๆ มันจะแข่งกันไม่ได้ จะเหมือนกับที่เราพยายามจะไปสร้างสถานี หรือไปจัดสรรคลื่นสำหรับสิ่งเหล่านี้ ที่เราพยายามจะบอกประชาชนว่านั่นเป็นสิ่งที่ดีสำหรับเขา แล้วเราจะพบความจริงว่า ‘เขาไม่ดู เขาไม่ฟัง’ เหมือนประเทศเผด็จการ จะเป็นสังคมนิยมหรือวาทจกก็ตาม ที่พยายามจะขัดเขี่ยเนื้อหาสาระ ถึงจุดหนึ่งประชาชนก็ปฏิเสธ เพราะบังคับให้เขาดูหรือให้ฟังไม่ได้ สิ่งที่เราเน่าคิดมากกว่า คือ ทำอย่างไรให้การดำเนินกิจการเหล่านี้ ซึ่งก็เป็นธุรกิจหนึ่ง จะเป็นการดำเนินไปในลักษณะที่จะเอื้ออำนวยให้สิ่งเหล่านี้เข้าไปมีส่วนร่วมหรือแฝงเข้าไปอยู่ และทำให้ประชาชนนั้น อยากรู้ อยากรู้อะไร อยากรู้อะไร จะสร้างแรงจูงใจอย่างไร จะกำหนดเป็นเงื่อนไขอย่างไร ผสมผสานกัน ให้คนที่ทำธุรกิจด้านนี้ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเรื่องการศึกษา และเรื่องของวัฒนธรรม อันนั้นคือโจทย์ที่คิดยากที่สุด” (อภิสิทธิ์ 2542:10)

เราจะเห็นว่ารัฐกล่าวถึงวัฒนธรรมและการศึกษาในแง่ที่เป็นสาระเชิงสร้างสรรค์ ที่กลไกตลาดเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้มีได้ ดังนั้น เป้าหมายของการปฏิรูปสื่อจำเป็นต้องยึดหลักการของการแข่งขันอย่างเสรีและเป็นธรรม ซึ่งจะทำให้ผู้ผลิตรายการสามารถผลิตรายการด้านการศึกษาและวัฒนธรรมได้ โดยที่ไม่ต้องจัดสรรเวลาหรือช่องเฉพาะสำหรับรายการเหล่านี้ ซึ่งได้พิสูจน์ในอดีตแล้วว่า มีผลประโยชน์ต่อสาธารณะที่ไม่คุ้ม การเห็นว่าสาระ(content)ที่ดีจะเกิดได้ในตลาดที่มีการแข่งขันนั้น เป็นการมอง “สื่อ” ในฐานะที่เป็น “ตัวกลาง”(medium)ที่มีความเป็นกลาง การที่มีรายการด้านการศึกษาและวัฒนธรรมนั้นก็เป็นการนำเสนอออกไป โดยไม่เกี่ยวข้องกับกรอบหรือรูปแบบการดำเนินการของสื่อ

ความคิดสื่อภาคประชาชน

แนวความคิดนี้อยู่ในกลุ่มฝ่ายนักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน นักปฏิรูปเช่น คณะกรรมการติดตามมาตรา 40 และองค์กรพัฒนาเอกชนเช่น มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม ความคิดเรื่องสื่อภาคประชาชนเน้นไปที่เรื่อง “ การเป็นเจ้าของสื่อ” (media ownership) ที่แม้จะมีการจัดสรรคลื่นแล้วก็ตาม(บุญ

รักษ์ 2542:155) แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์อะไรว่าประชาชนจะมีสิทธิในการเข้าเป็นเจ้าของและสามารถผลิตรายการได้อย่างถาวร กลุ่มที่เคลื่อนไหวนี้ยืนยันว่า มีการปฏิรูปสื่อ ที่ระบุลงไปอย่างชัดเจนว่า “ประชาชนต้องมีสิทธิเป็นเจ้าของ เพื่อเป็นหลักประกันให้กับภาคประชาชน และเป็น การกระจายอำนาจให้เกิดความหลากหลาย” ซึ่งหากสื่อเป็นของประชาชน โดยประชาชนเข้าไป ผลิตรายการแล้ว ประชาชนจะไม่ใช่เป็นเพียง passive audience แต่จะเป็น communicative actors (สุภิญญา 2543:5) ไม่ใช่เป็นเพียงแค่ผู้รับสารแต่มีสิทธิจะเป็นผู้ส่งสารหรือผู้ใช้สื่อกับเขาด้วย แนวคิดนี้เห็นว่าทรัพยากรคลื่นไม่ต่างไปจากทรัพยากรอื่นในชาติ ที่ประชาชนมีสิทธิเป็นเจ้าของเช่นกัน ดังนั้นการเรียกร้องเรื่องกรรมสิทธิในเรื่องสื่อจึงถูกมองว่าไม่ต่าง ไปจากการเรียกร้องกรรมสิทธิในการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ที่เกิดกระแสเรียกร้องถึงสิทธิชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมดูแล ทรัพยากรของชาติ เพราะคำพิพากษาที่รัฐคดีพิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า ก่อให้เกิดการรวมศูนย์ ผูกขาด อำนาจและใช้เป็นแนวทางแสวงหาประโยชน์โดยคนบางกลุ่มตลอดมา

แนวคิดนี้ยังกล่าวถึงการเมืองในเรื่องการสร้างความหมาย ในพลวัตของการปฏิรูปสื่อ ซึ่งจะเห็นได้จาก คำรณรงค์ของคณะกรรมการติดตามมาตรา 40 ที่มีจะชูคำขวัญเวลาไปยื่นประท้วงหรือยื่น หนังสือให้รัฐบาลและผู้เกี่ยวข้อง ว่า “มาตรา 40 ต้องคืนสื่อให้ประชาชน” “ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรการสื่อสารของชาติ” “ปฏิรูปสื่อทั้งที่ประชาชนต้องมีสิทธิมีส่วนร่วม” “องค์กรอิสระต้องมาจากภาคประชาชน” (สุภิญญา 2543:4) ยังมีปรากฏการณ์ที่น่าสนใจและเป็นกลไกสำคัญมากคือ การเคลื่อนไหวของภาคประชาชน ในนามขององค์กรพัฒนาเอกชนองค์กร ประชาธิปไตย องค์กรประชาชนหรือภาคประชาสังคมซึ่งผนึกกำลังร่วมกับนักวิชาการสื่อมวลชน ที่พยายามสร้างวาทกรรมขึ้นมาจากกรอบแนวคิดและประสบการณ์ที่สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการเมือง คือเน้นการปฏิรูประบบโครงสร้าง กระจายอำนาจ และส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของประชาชน ของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน”เป็นต้น (ดูเพิ่มเติมในวาระประชาชนเพื่อความ เป็นไท ว่าด้วยสื่อภาคประชาชน 2543)

ไม่เพียงแต่สร้างความหมายต่อการปฏิรูปสื่อ แต่แนวคิดนี้ยังให้มีปฏิบัติการเคลื่อนไหวติดตามอย่างต่อเนื่อง ด้วยการต่อสู้ในเรื่องความหมาย(signification) และปักหลักที่ยืนของภาคประชาชนในเวที การร่างกฎหมายที่กลไกรัฐสภายังครองอำนาจหลัก เพื่อร่วมสร้างค่านิยม และปกป้องพื้นที่ของภาคประชาชนในการปฏิรูปสื่อในสภาและนอกสภา ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญให้มา กลุ่มนี้ เห็นว่าวาทกรรม “สื่อเป็นของประชาชน” เป็นสิ่งที่ สังคมได้รับรู้แล้วในปัจจุบัน แต่นั่นเป็นเพียง หลักการที่เปลี่ยนแปลง ส่วนการปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริงขึ้นอยู่กับภาคประชาชนที่ต้องออกแรงแข็งขัน ถูกขึ้นมาปกป้องทวงสิทธิ และใช้สิทธิอย่างเข้มแข็งและรับผิดชอบ “สื่อภาคประชาชน” “ประชาชนเป็นเจ้าของสื่อ” “วิฑูษของเด็ก ชุมชน คนพิการ ผู้ใช้แรงงาน คนจนเมือง ผู้สูงอายุ ฯลฯ” จะต้อง

มีไว้เพียงวาทกรรมลอย ๆ ที่ผลิตขึ้นมาสู้กับวาทกรรมกระแสหลักของภาครัฐ และภาคธุรกิจ กลุ่มนี้
 เน้นว่าจะต้องพัฒนาไปได้จากรากฐานที่ดำรงอยู่จริง ให้ชาวบ้านเขาได้ใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการ
 สื่อสารทั้งความทุกข์และความสุขระหว่างกัน เป็นช่องทาง เป็นปากเป็นเสียงให้รัฐและสาธารณะ
 ชนได้รับรู้ว่า อะไรคือสิ่งที่พวกเขาต้องการ ให้เสียงได้กระจายไปในแนวราบมากกว่าการสั่งตรง
 จากบนลงล่างในแนวดิ่ง ซึ่งทำให้ประชาชนต้องตกอยู่ในฐานะผู้รับสารที่ถูกกระทำตลอดมา
 (absolute passive audiences)(สุภิญญา 2543:5)

จะเห็นว่าแนวความคิดอิงแนวคิดของกลุ่ม Radical democracy ที่จะต้องทำให้ประชาชนเป็นเจ้าของ
 ของสื่อ ซึ่งคือการเข้าไปใช้สิทธิของการเป็นเจ้าของคลื่น (Curran 1991:35) แล้วจึงจะสามารถ
 แสดงศักยภาพของการทำรายการดีหรือเป็น communicative actor โดยการเคลื่อนไหวเริ่มจากการ
 ผลิตวาทกรรมชุดที่เรียกว่า “สื่อภาคประชาชน” และก็เคลื่อนไหวรณรงค์ทั้งในเรื่องการคัดสรรคณะ
 กรรมการการสื่อกระจายเสียงแห่งชาติ(กสช)เพื่อให้คณะที่ได้มาที่มีความเป็นกลางต่อการจัดสรรคลื่น
 และเคลื่อนไหวให้ประชาชนเข้ามาทวงสิทธิของการใช้ทรัพยากรคลื่น เช่นเคียวกับการเรียกร้อง
 สิทธิในเรื่องป่าชุมชน หรือในเรื่องทรัพยากรอื่นๆ อย่างไรก็ตามการที่แนวคิดนี้ มีเป้าหมายของการ
 ครอบครองสื่อ โดยการครอบครองคลื่นวิทยุ และจะสร้างความเป็นธรรมในการกระจายทรัพยากร
 ให้กับประชาชนนั้น พวกเขากลับประเมินการฟัง(listening)ของผู้ฟังรายการวิทยุ(audience)เป็น
 passive หมด(แม้ว่าจะวิพากษ์สมมุติฐานนี้ไว้ก็ตาม) เพราะการที่ผู้ฟังจะเป็น communicative actor
 ได้ตามที่แนวคิดนี้กล่าวไว้ คือ ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตวิทยุเท่านั้น

ความคิดของสื่อวิทยุธุรกิจ

สำหรับระบบวิทยุด้านการค้าแล้วดูเหมือนจะเป็นผู้ร้ายในสังคมไทย แต่แม้ธุรกิจจะมีมูลค่าและผล
 กำไรสูงแต่ผู้ที่จัดรายการหรือ ดีเจ ก็เป็นเพียงพนักงานคนหนึ่งเท่านั้น ยิ่งในปัจจุบันระบบที่บริษัท
 ค่ายเพลงมีรายการเพลงเป็นของตนเองแล้ว รายการวิทยุส่วนใหญ่ในกลุ่มวิทยุการค้ายังเป็นรายการ
 เพลงวัยรุ่นที่ใช้ผู้จัดรายการ หรือ ดีเจ ซึ่งรายการส่วนใหญ่ได้รับความนิยม แต่พร้อมกับที่บทบาท
 ของ ดีเจ มีสูงขึ้น แต่ก็ถูกวิจารณ์ว่ามีคุณภาพที่น้อยลง “ไร้อรรถาบรรณ ถูกส่งตัวมาจากบริษัทผลิต
 เพลง ปากก็พร่ำเพื่อ โปรมนต์เพลงค่ายของตนเองอย่างไม่มีศิลปะ หรือไม่ก็ขายตัวเป็น ‘โสเภณีออน
 แอร์’รับจ้างเปิดเพลงตะหัน วันละเพลง อย่างที่ล้อกันกันนั้นเป็นความจริงทั้งสิ้น บทบาทที่เคยเป็นผู้
 เปิดกว้างให้แฟนเพลงทางบ้าน ก็กลับกลายเป็นเปิดกระเป๋าทาน ดี เจยุคนี้หลงตัวเอง คิดว่าตนเป็น
 เทวดาหรือนางฟ้า มีความเป็นอัจฉริยะเหลือล้น สามารถทำอะไรก็ได้ดีเยี่ยม”(หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ
 รายวัน 20/08/36, 35)

บุษนา บุญอ้อม ผู้อำนวยการฝ่ายผลิตรายการและนักจัดรายการวิทยุ Channel V FM 104.5 MHz ได้เผยว่า แนวทางการจัดรายการซึ่งต่างไปจากระบบที่เป็นอยู่ “อยากทำรายการวิทยุเดือนครบ มีห้องจัดรายการของตนเอง พอที่จะมีเครื่องเปิดซีดี ไมโครโฟน เครื่องส่งสัญญาณ ที่สำคัญจะเปิดปิดสถานีตอนไหนก็ได้ เปิดเพลงอะไรก็ได้ และพูดได้ทุกเรื่องที่ต้องการ โดยที่ไม่ต้องบอกว่าผมเป็นใคร คนที่โทรเข้ามาในรายการก็ไม่จำเป็นต้องเปิดเผยตัวเอง ทำให้สามารถปลดปล่อยในสิ่งที่คิดจริงออกมาได้ เพราะในฐานะสื่อมวลชน สมมติมีเพลงออกมาชุดหนึ่ง ถึงไม่ค่อยชอบ เราก็พูดเต็มที่ไม่ได้ เดี่ยวจะกลายเป็นว่าโจมตี แต่พอเป็นวิทยุเดือน เราพูดได้ว่าเกลียดเพลงนี้ แต่งมาได้ยังไง ทำไมเอาเปรียบคน ฟังขนาดนี้”(นิตยสาร โลพี แอนด์ แฟมิลี ฉบับที่ 49 ปีที่ 5 หน้า 112)

สิ่งที่ได้กล่าวไว้ในส่วนต้นของงานวิจัยว่า วิทยุในความคุ้นเคยของผู้ฟังถูกกล่าวถึง ในเรื่องของรายการ หรือชื่อดี.เจ คนโปรด ในบทบรรณาธิการนิตยสารวัยรุ่นไทย Pop ฉบับ DJ Culture บรรณาธิการในฐานะที่เป็นสื่อมวลชนอีกแขนงหนึ่ง ได้กล่าวถึงความรู้สึกที่มีต่อวิทยุในฐานะคนฟังคนหนึ่งว่า(นิตยสาร POP 2545:editorial letter) “ความฝันในวัยเด็กของเรา นอกจากจะอยากเป็นนักเขียนแล้ว อย่างหนึ่งที่ใฝ่ฝันอยากจะเป็นก็คือ ดีเจ และจะว่าไป ปุบปัปหากเลิกทำหนังสือขึ้นตอนนี้ อาชีพเดียวที่คิดออกและอยากจะทำ ก็คือการเป็นดีเจเปิดเพลงเด่นระบำในคลับนี้แหละ ตั้งแต่วัยเด็กเล็กนัก เป็นโรคบ้าฟังรายการวิทยุ เป็นโรคคิดดีเจ ซุ่มชม หลงไหล คลั่งไคล้ และเชื่อฟังดีเจประหนึ่งบิดามารดาบังเกิดเกล้า บางครั้งพ่อแม่เห็นแล้วก็อดขัดหูขัดตาไม่ได้ก็เลยบ่นเอาบ้าง ลูกผู้รักก็ได้ตอบมารดาบังเกิดเกล้าไปว่า “ลูกบ้านอื่นเลิกเรียนแล้วไปเดินห้าง ลูกบ้านนี้เลิกเรียนแล้วรีบกลับบ้านมานั่งฟังวิทยุ จะเอาซึ่งใจอีก อยากจะให้ทำตัวแบบนั้นหรือไง พุดมากเดี๋ยวก็สูบนุหรี่ให้ดูซะหรือ”และ “ สำหรับเรา แน่นอน ดีเจมีอิทธิพลและแรงบันดาลใจต่อชีวิตเรามากจนสามารถพูดได้เต็มปากว่าเต็มคำว่า ที่เป็นผู้เป็นคนมากกลายมาเป็นบรรณาธิการนิตยสาร POP ได้อย่างทุกวันทุกนี้ ส่วนหนึ่งต้องขอบคุณความดีให้กับคนอาชีพดีเจนั่นแหละ”เราจะเห็นว่าความผูกพันดังกล่าวไม่เกิดขึ้นกับสื่ออื่น รายการวิทยุจึงเป็นสิ่ง(thing)ที่สร้างความผูกพันทางสังคม(sociality)ระหว่างผู้ฟังกับผู้จัดรายการได้(Tacchi 1998:43) ไม่ใช่เป็นเพียง “ตัวกลาง”ของการส่งข่าวสารหรือ “เครื่องมือ”ทางอุดมการณ์ของระบบ

เราจะเห็นว่าแม้ว่าวิทยุกำลังจะเปลี่ยนไปเพราะการปฏิรูปสื่อ และมีการเน้นไปที่รายการสาระหรือการมีส่วนร่วม แต่รายการวิทยุการค้าจากกลุ่มผู้จัดหรือกลุ่มดี เจ กลับไม่ได้เข้าไปสู่กระบวนการเคลื่อนไหวนั้นเลย นอกจากเคลื่อนไหวที่ออกมาสนับสนุนเรื่องตัวแทนคณะกรรมการคัดสรรที่มาจากฝ่ายวิชาชีพ(The Nation, September6,2000, P.1) แต่ไม่ใช่ว่าการเปลี่ยนแปลงในวงการวิทยุการค้าจะไม่มี ในบทปกของนิตยสาร POP ย้ำว่า “วงการดีเจในบ้านเราในปัจจุบันได้มาถึงจุดเฟื่องฟูอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน”เพราะมีจะเป็นคลื่นวิทยุเกิดใหม่ อย่าง Get Radio Get the Real Thing

FM102.5 MHz. หรือ การมีของคลับจากอังกฤษอย่าง Ministry of Sound มาเปิดเมื่อช่วงปลายปีที่ผ่านมามีการก่อตั้งโรงเรียนสอนเป็นดีเจ (เช่น ชมรมศึกษาคนบันเทิง) หรือแม้แต่การจัดงานรวมดีเจมาเปิดเพลงให้คนมาเต้นรำกันอย่างงาน Red Bull Dance Party ซึ่งผลของมันแสดงให้เห็นว่าธุรกิจบันเทิงด้านดนตรีกำลังเปลี่ยน เราจะเห็นว่าภายใต้ระบบของวิทยุการค้า การต่อสู้เพื่อคั่นรนาทางออก สำหรับจครายการออกอากาศก็มีเช่นกัน นักจครายการวิทยุเองต้องการทำไพเรทเรดิโอ (pirate radio) หรือสถานีวิทยุที่ไม่ต้องใช้ใบอนุญาต หรือเป็นการปฏิเสธที่จะอยู่ภายใต้การจครระเบียบสื่อ (media regulation) ในขณะที่ดีเจที่เปิดเพลงตามคลับก็ได้มีโอกาสมาเป็นดีเจในรายการวิทยุ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึง “ทางเลือก” ของรูปแบบการนำเสนอรายการเพลงที่ต่างไปจากเดิม เพราะเพลงที่ดีเจเปิดตามคลับจะไม่ใช่เพลงที่เปิดตามรายการวิทยุ ดังนั้น ที่ว่าแม้ธุรกิจเทปเพลงครอบงำรายการวิทยุที่ว่า แต่รายการวิทยุที่เกิดขึ้นใหม่ที่มีไม่ได้อยู่ในเครือข่าย(network)ของค่ายเทปก็มีเกิดขึ้นมาได้เรื่อยๆ

วิทยุเพื่อสังคมเสรี

แนวความคิดเรื่องวิทยุเพื่อสังคมเสรี เป็นรายการที่เน้นไปในด้านของวิทยุที่เปิดโอกาสให้ผู้ฟังโทรศัพท์เข้ามาแสดงความคิดเห็น ซึ่งเริ่มมีตั้งแต่ก่อนเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เช่น รายการวิทยุหลายรายการเช่น จส.100 หรือหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ อย่างเช่นรายการ “สร้างบ้านแปงเมือง” ทางเอฟ เอ็ม 101 ที่มี ดร. เจมส์ คี บินทอง เป็นผู้ดำเนินรายการ ที่เปิดโอกาสให้ผู้ฟังโทรเข้ามาร่วมรายการ ซึ่งเห็นกันว่าเป็นช่วงที่วิทยุมีเสรีและก็เป็นเวทีทางความคิดให้กับประชาชนได้ วิเชษฐพิชัยรัตน์ผู้จครายการ “สร้างบ้าน แปงเมือง” ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการจครายการที่ให้ผู้คนแสดงความคิดเห็นไว้ว่า “คนที่โทรเข้ามาส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางที่มีความรู้ หลากหลายอาชีพ เขาต้องการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นจริงๆ ผมเองก็เคารพคนฟัง และให้คนฟังใช้วิจารณญาณพิจารณาเองว่าเชื่อหรือไม่” ลักษณะของการจครายการในรูปแบบดังกล่าว มีการเรียกกว่ากันว่าทำให้เกิดเป็น “ชุมชนทางอากาศ” และก็เป็นรายการที่ได้รับความนิยมจากธุรกิจด้วยเป็นอย่างดี เพราะว่ามีกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน มีการศึกษาดี เป็นคนชั้นกลางในเมือง (หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน 18/10/39,10) ซึ่งทำให้สินค้าหลายประเภท

สำหรับในระยะหลังรายการที่มีบทบาทต่อสังคมอย่างมาก คือรายการ “ร่วมด้วยช่วยกัน” ซึ่งถือกำเนิดครั้งแรกทางคลื่น FM 96.0 MHz และ AM 873 KHz เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2540 โดยช่วงแรกจัดเป็นวิทยุเมือง (city radio) เพราะว่ามีพื้นที่ของการส่งกระจายเสียงเฉพาะในบริเวณกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียง วิทยุดังกล่าวมองเห็นสังคมว่า “จิตใจของผู้คนสิ้นกลอน มิตรภาพ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยไม่หวังผลตอบแทน และความห่วงหาอาทร เริ่มหาได้ยากยิ่งในสังคมไทย ” และภายใต้แนวความคิดที่ต้องการจะทำให้ผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน เกิดจิต

สำนักที่จะ “ร่วมด้วยช่วยกัน” เพื่อผลักดันให้เกิดการแก้ไขปัญหาของชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคมให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยมีสถานีวิทยุเป็นสื่อกลางและเชื่อมโยงให้ความร่วมมือและการประสานความคิด ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันช่วยกันแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น โดยทุกคนที่มีปัญหาหรือต้องการความช่วยเหลือ สามารถแจ้งปัญหาและขอความช่วยเหลือได้ตลอด 24 ชั่วโมง ต่อมาวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน ได้ปรับเปลี่ยนเป็น “โครงการวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน” มาเพื่อทำหน้าที่ “ลดช่องว่าง” เท่าที่ภาคเอกชนกลุ่มเล็กพอทำได้ “มูลนิธิร่วมด้วยช่วยกัน” ถือกำเนิดตามมาในอีก 2-3 เดือน และในต้นปี 2542 ก็ได้ขยายการทำงานไปยังการก่อตั้งสำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน

เป้าหมายของวิทยุชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน และกิจกรรมอื่น ๆ ประคามีของมูลนิธิร่วมด้วยช่วยกัน รวมทั้งสำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน ล้วนจัดตั้งเพื่อ “ลดช่องว่าง” ที่หลากหลายหลายรูปในสังคมไทย โดยเริ่มต้นจากช่องว่างทางรัฐบริการระหว่างภาครัฐกับประชาชนในชุมชนต่าง ๆ โดยใช้วิทยุชุมชนเป็นสื่อ ช่องว่างความเข้าใจระหว่างประชาชนกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งช่องว่างทางสังคมที่ดำรงอยู่ที่บ้านนี้เมืองนี้มาช้านาน และทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นเมื่อเผชิญกับภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ, ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน, ช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบท, ช่องว่างระหว่างภาคอุตสาหกรรมกับภาคเกษตรกรรม โดยการที่จะช่วยลดช่องว่างนั้น ทางมูลนิธิมีเป้าหมายที่มีหลากหลาย แต่สุดท้ายมีจุดร่วมรวมศูนย์อยู่ที่ส่งเสริมการรวมตัวสร้าง “เครือข่าย” ของประชาชนในชุมชน โดย 2544 ปี หรือ 2 ปีหลังจากปรับเปลี่ยน วิทยุชุมชน “ร่วมด้วยช่วยกัน” มีสถานะเป็นชุมชนทางอากาศ คือ ชุมชนที่ไม่มีหลักแหล่ง แต่มีอาณาเขตของชุมชน ซึ่งจะกว้างไกลเท่ารัศมีการกระจายเสียงของสถานีวิทยุ ทั้งในกรุงเทพฯ ๙ ตลอด 24 ชั่วโมง และเครือข่ายในภูมิภาคบางช่วงเวลา ได้แก่ FM 103.0 MHz จ.เชียงราย , FM 100.75 MHz. จ.ระยอง, FM 100.25 MHz. จ.ร้อยเอ็ด , AM 1359 KHz. จ.สกลนคร , AM 1431 KHz. จ.นครราชสีมา, AM 1323KHz จ.สุราษฎร์ธานี, AM 1323 KHz. จ.เชียงใหม่ และ FM 88.25 MHz. ปราจีนบุรี

เราจะเห็นว่า แนวคิดวิทยุเสรีที่เห็นว่า การที่ให้ผู้ฟังโทรศัพท์เข้ามาในรายการนั้น คือการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยที่วิทยุทำหน้าที่เป็น “ตัวสื่อกลาง” ตามบทบาทที่ดีคือนักวิชาชีพสื่อ บทบาทที่เห็นชัดในช่วงหลังนี้ก็คือการที่ สถานีวิทยุ INN ได้ทำหน้าที่ “ตัวกลาง” การเจรจา ระหว่างนักศึกษาพม่าที่ยึดสถานทูตพม่ากับทางการไทย โดยการติดต่อเริ่มต้นจากตัวประกันชาวไทยคนหนึ่งโทรไปยังรายการวิทยุ INN ถึงสถานะการที่เกิดขึ้น และก็นำไปสู่การออกอากาศเจรจาเบื้องต้นผ่านทางวิทยุนี้ ซึ่งท้ายที่สุดนักศึกษาพม่าก็ปล่อยตัวประกัน(ดูเพิ่มเติมใน ยึด 72 ชั่วโมง : 2543) ฉะนั้น เราจะเห็นว่ารายการวิทยุกลุ่มนี้เห็นว่า พวกเขาได้มีแนวทางของรายการเข้ามาช่วยเหลือสังคมอย่างชัดเจน และมีความพร้อมของการดำเนินธุรกิจ อีกทั้งบทบาทของความเป็นนักวิชา

ชีพสื่อ (media professional) ก็เป็นสิ่งที่พวกเขายึดถือปฏิบัติ ราชการวิทยุเพื่อสังคมเสรีพวกเขาสามารถดำเนินรายการ โดยที่ไม่จำเป็นต้องหวังการปฏิรูปสื่อด้วยซ้ำ

วิทยุเพื่อเด็กและเยาวชนกับปริมณฑลสาธารณะที่หลากหลาย

จากกลุ่มทั้งหมดที่ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างมา เราจะเห็นถึงความหลากหลายของทั้งรายการและแนวคิดของการจัดทำรายการวิทยุ ที่เกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างแบบเดิมที่ยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงนี้ หากเราย้อนกลับไปพิจารณาในเนื้อหาบทที่ 3 ที่ผู้วิจัยกล่าวถึงการริเริ่มและความเป็นมาของการดำเนินของวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชน เราจะเห็นว่ารายการวิทยุและกลุ่มเยาวชนที่จัดทำวิทยุนี้มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มสื่ออื่นๆ ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสื่อประชาชน กลุ่มรัฐกับสื่อทางวัฒนธรรม กลุ่มสื่อประชาชน กลุ่มสื่อธุรกิจ และกลุ่มสื่อเสรี ซึ่งแต่ละกลุ่มเองที่ผู้วิจัยได้ยกมาอธิบายก็จะมีปริมณฑลของตนเองที่แตกต่างกันออกไป

โดยกลุ่มสื่อประชาชนและกลุ่มสื่อเสรี มีแนวทางแบบเสรีนิยมประชาธิปไตย(liberal democracy) ที่ให้ความสำคัญทั้งการมีส่วนร่วมของผู้บริโภคสื่อกับบทบาทสื่อมวลชนที่เข้มข้นและมากขึ้น ในขณะที่กลุ่มสื่อประชาชนมีแนวทาง Radical democracy ที่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงในระดับพื้นฐานของการถือครองกรรมสิทธิ์ ในที่นี้การได้ถือครองและจัดการคลื่นวิทยุ จะถือว่าเป็นหลักการณ์เดียวกับสิทธิของพลเมืองกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ สำหรับกลุ่มสื่อของรัฐยังคงเห็นบทบาทของการใช้สื่อเพื่อเป็นเครื่องมือของการพัฒนาสังคม รัฐจึงเห็นความสำคัญในส่วนของสื่อด้านวัฒนธรรมและการศึกษามากกว่ากลุ่มสื่ออื่น อย่างไรก็ตามรัฐก็คล้อยตามแนวคิดเสรีนิยมการตลาด ที่ให้ความสำคัญของกลไกตลาดการแข่งขันทางตลาดที่จะมีผลต่อการผลิตสื่อ ซึ่งจะนำไปสู่ผลประโยชน์คือผู้บริโภคสื่อ และในส่วนที่เกี่ยวกับกลุ่มสื่อธุรกิจเราจะเห็นว่าแม้รายการวิทยุจะถูกครอบงำจากกลุ่มทุนธุรกิจบันเทิงขนาดใหญ่ แต่ก็มีส่วนที่ต้องการสร้างทางเลือกใหม่ๆ ซึ่งเป็นช่องทางของการสื่อสารที่อยู่นอกเหนือโครงสร้างเดิมไปเลย

จากปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างรายการวิทยุเยาวชนกับปริมณฑลที่หลากหลายนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าทำให้ทั้งตัวรายการ กลุ่มเยาวชนและองค์กรพัฒนาเอกชน มีบทบาทที่ชัดเจนขึ้นโดยอยู่ทั้งภายใต้ความสัมพันธ์ของโครงสร้างเดิมและกระแสการเรียกร้องการปฏิรูปสื่อกระจายเสียง จากการที่เป็นผู้ฟังมาเป็นผู้ผลิต จากผู้จัดมาเป็นนักกิจกรรม จากผู้ขาดโอกาสมาเป็นผู้สร้างโอกาส จากนักกิจกรรมมาเป็นนักจัดการฯ การเปลี่ยนแปลงทั้งหมดนี้มีผลต่อทั้งสาธารณะและในความสัมพันธ์กลุ่มเอง โดยจะเห็นว่าพวกเขาใช้ช่องทางวิทยุเป็นช่องทางหนึ่งของกระบวนการสื่อสารอื่นๆ ที่พัฒนาตามมา ซึ่งประกอบไปด้วยการจัดกิจกรรมกลุ่มอบรมผู้สื่อข่าวเยาวชน สำนักข่าวเด็กและเยาวชน มีการจัดทำ

จดหมายข่าวทูทโซเอย์! ร่วมเป็นกองบรรณาธิการให้กับหนังสือพิมพ์ชุมชนโลกทัศน์ มีการเผยแพร่รายการวิทยุใน www.thailandkid.com/kidradio หรือร่วมทั้งกิจกรรมของพวกเขาที่ถูกเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชนอื่นๆ เช่น Nation Junior Magazine(Nov15-30/2542) และหนังสือพิมพ์รายวันกรุงเทพธุรกิจ (13/07/45)

ดังนั้น หากพิจารณาความเป็นปริวิตถลสาธาธารณะผ่านปฏิสัมพันธ์จากรายการวิทยุและกลุ่มเยาวชน ขบวนการตาต้ปะระดแล้ว ปริวิตถลสาธาธารณะจึงไม่ได้อยู่ที่ตัวมันเองสร้างกลไกเพื่อให้เกิดการถกเถียง ที่นำไปสู่ฉันทานุมิตติซึ่งเป็นแนวคิดของ Habermas ที่ถูกอ้างถึง หรืออาจกล่าวในอีกนัยหนึ่งคือวิทยุไม่อาจเป็นกลไกในการสร้างข้อถกเถียงหรือเป็นเครื่องมือของการสร้างความเป็นปริวิตถลสาธาธารณะได้ในตัวของมันเอง แต่สิ่งที่ควรพิจารณาก็คือวิทยุสร้างประเด็นที่เกี่ยวข้องเนื่องไปสู่วิธีต่างๆต่อปริวิตถลสาธาธารณะได้มากน้อยแค่ไหน หรือมันได้สร้างให้สังคมได้ตระหนักถึงเรื่องราวนี้มากน้อยแค่ไหน และจากข้อมูลดังกล่าวนี้ทำให้ผู้วิจัยย้อนกลับไปมองแนวคิดเรื่องปริวิตถลสาธาธารณะอีกครั้ง ว่าเราจะยังคงพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของสื่อกระจายเสียงได้อย่างไร?

ปริวิตถลสาธาธารณะ : ข้อพิจารณาใหม่เรื่องการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง

จากที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 แล้วว่าประเด็นเรื่องแนวคิดปริวิตถลสาธาธารณะของ Habermas มีข้อจำกัดสำคัญไม่มีทฤษฎีที่ว่าด้วยสื่อศึกษา โดยสื่อมักนำใช้อธิบายในเรื่องของประชาสังคม อีกทั้งเรื่องปริวิตถลสาธาธารณะเป็นสิ่งที่ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง (ไม่ว่าในอดีต, ปัจจุบัน หรืออนาคตก็ตาม) ดังนั้น จึงมีคำถามที่เกิดขึ้นมาในเรื่องสื่อที่ว่าปริวิตถลสาธาธารณะจะมีการนั้นเปลี่ยนแปลงไปไหม หากรูปแบบของการสื่อสารมีการเปลี่ยนไป การสื่อสารผ่านสื่อกระจายเสียง หรือสื่ออินเทอร์เน็ตสร้างความหมายของพื้นที่ในอีกรูปแบบหนึ่ง ที่แตกต่างไปจากความสัมพันธ์ของสื่อสิ่งพิมพ์

ผู้วิจัยเห็นว่าแม้ว่าทฤษฎีสื่อจะไม่มีในงานของ Habermas แต่แนวคิดเรื่องสื่อที่เขาอธิบายถึงในช่วงบทแรกที่ว่าด้วยการเกิด mail route ทำให้เห็นถึงกระบวนการในการสื่อสาร และความสัมพันธ์ของสื่อและสินค้าซึ่งไหลเวียนร่วมกัน น่าจะเป็นแนวทางทางความคิดต่อเรื่องทฤษฎีทางสังคมของการศึกษาเรื่องสื่อ(social theory of media) ซึ่งให้ความสำคัญกับการศึกษาเรื่องของ “ปริวิตถลสาธาธารณะ” ในฐานะที่เป็น “พื้นที่” (space) ที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบของ process of appropriation ของความสัมพันธ์ทางสังคม (Thompson1995:28-30) โดยที่ปริวิตถลสาธาธารณะที่กล่าวถึงนี้ในทัศนะของการวิเคราะห์”(analytical categories)(Dahlgren 1993:2)มากกว่าที่จะอธิบายว่ามีความเป็นจริงของปริวิตถลสาธาธารณะอย่างไร ซึ่งทำให้ก้าวพ้นกับการอธิบายเรื่องความเป็นกลางของสื่อ

การพัฒนาประชาสังคม หรือรูปแบบต่างๆของปริมณฑลสาธารณะ เพราะว่าสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ อยู่บนพื้นฐานของการให้ความสำคัญกับ “agency” ที่เป็นผู้กระทำต่อโครงสร้าง ซึ่งมาจากข้อถกเถียง และความสนใจที่มีในงานของ Habermas หลังจากฉบับที่ตีพิมพ์เมื่อปี 1989 มากกว่า(Hill and Montag 2000:6-7)

เหตุผลของการนำแนวคิดทั้ง 2 มาถกเถียงนี้ในประเด็นเรื่องการสื่อ ก็เพราะว่าแนวความคิดของการศึกษาค้นการสื่อโดยเฉพาะในเรื่องการสื่อสารมวลชน(mass communication) นั้น มีข้อจำกัดของการศึกษาตรงที่มักให้ความสนใจหลักเฉพาะที่ตัวสื่อ(media-centric)(Garnham 1992: 360) รวมทั้งยังแยกประเภทของการศึกษาสื่อเป็น วิทยุ, โทรทัศน์, หนังสือพิมพ์ฯ โดยที่แต่ละประเภทยังมีสถานะที่เป็น “ตัวกลาง”(medium)ของการทำให้ข่าวสารเกิดการไหลเวียน โดยการศึกษาในแนวทางนี้มีทั้งความสำคัญกับการศึกษาในเป็นระดับจุลภาคและระดับมหภาค โดยในระดับจุลภาคนั้นมีการศึกษาถึง “สาร”(message)ที่ผ่านมากับตัวกลางต่างๆว่ามีผลอย่างไรต่อผู้รับ หรือศึกษาว่าตัวกลางต่างๆมีประสิทธิภาพอย่างไรในการส่ง-รับสาร สำหรับการศึกษาในระดับมหภาคนั้นก็มีทั้งที่สนใจว่าปัจจัยต่างๆทั้งใน ด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ จะมีผลต่อการใช้สื่อเพื่อพัฒนาสังคมอย่างไร และในแนวคิดเชิงวิพากษ์ที่เห็นว่าสื่อที่ถูกใช้เป็นกลไกในการควบคุมทางสังคม (ดูเพิ่มเติม Meyrowitz 1995:50-58)

ในขณะที่แนวทางการศึกษาถึง “การเข้าถึงสื่อ”(access to media)ที่เริ่มมีการกล่าวถึงในช่วงปี 60's และประเด็นทางทฤษฎีนี้แม้จะมุ่งไปที่การศึกษาเรื่องสื่อกระจายเสียง(broadcasting)เป็นสำคัญ John Corner เห็นว่า ความหมายของ “การเข้าถึงสื่อ”(access to media)นั้น มีนัยยะของการเห็นว่าเป็นรูปแบบของการสื่อสารนั้นขาดดุลยภาพ(a form of asymmetry)อันเนื่องมาจากกลไกด้านสังคมไม่สามารถตรวจสอบสื่อได้ และสื่อก็ควบคุมด้วยการเมืองและถูกใช้ไปเป็นกลไกเพื่อประโยชน์ในทิศทางใดทิศทางหนึ่งเท่านั้น โดยไม่รับรู้หรือสนใจที่จะนำเสนอข่าวสารด้านอื่นๆอย่างทั่วถึง ดังนั้น สื่อในระบบทุนนิยมจึงมักขาดมิติความหลากหลายของข่าวสารที่ไหลเวียน ทำให้เกิดมีการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปสื่อ(media reform)บนความหลากหลายของกลุ่มคนที่สามารถใช้ “สิทธิในการโต้กลับ”(Right to reply) ซึ่งได้กลายมาเป็นประเด็นที่มีการเรียกร้องทางการเมืองจากกลุ่มคนต่างๆ เช่นกลุ่มเด็ก กลุ่มคนงาน กลุ่มชาติพันธุ์ ฯลฯ อย่างไรก็ตามประเด็นนี้เน้นถึงการให้สิทธิของ “กลุ่มคนชายขอบ” ซึ่งถูกมองว่านอกจากคือโอกาสทางสังคมแล้ว ดังนั้น แม้จะมีการให้ช่องทางการสื่อสารที่มากขึ้นกับคนกลุ่มนี้ แต่การนำเสนอส่วนใหญ่กลับยังเป็นการอ้างถึงสภาพคือโอกาสของพวกเขาเสียมากกว่า(Corner 1994 :22-23)

สำหรับข้อถกเถียงนี้ผู้เขียนแนวคิดที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาเรื่องปริวิตถวิทยา ก็คือการศึกษาทางวัฒนธรรม(cultural studies) ที่ให้ความสำคัญกับรูปแบบการสื่อสาร(communication) ในฐานะที่เป็นรูปแบบทางวัฒนธรรม(cultural form) (Williams 1975) และแนวความคิดทางด้านมานุษยวิทยา ที่ให้ความสนใจในฐานะที่เป็น “วัฒนธรรมวัตถุ”(material culture) และให้ความสำคัญกับการเมืองของมูลค่า (politic of value) ของวัตถุ (Miller 1987) ซึ่งในที่นี้หากเรามองในแง่ของวิทยุกระจายเสียงในฐานะที่เป็นรูปแบบทางวัฒนธรรมแล้ว จะทำให้เราเห็นว่าความสัมพันธ์ต่อชีวิตประจำวันของผู้คนในแง่ของการใช้ส่วนตัว และสร้างความสัมพันธ์กับผู้ฟังผ่านเนื้อหาของรายการต่างๆ ด้วยการสร้าง “กลุ่มผู้ฟัง” ที่ไม่มีบริบททางพื้นที่ หรือทำให้ทุกผู้ทุกวัยสามารถรับฟังรายการต่างๆ ได้โดยอิสระ (no sense of place) (Meyrowitz 1985 :93-95) ในขณะที่หากเราพิจารณาวิทยุในแง่ของวัฒนธรรมวัตถุแล้ววิทยุก็สัมพันธ์กับการบริโภคในส่วนของ “การฟัง”(Listening) วิทยุซึ่งเป็นวัตถุทางวัฒนธรรมมากกว่ารูปแบบที่ถูกนิยามด้วยระบบการอากาศกระจายเสียง(หรือให้ความสำคัญกับการผลิตรายการ)หรือระบบคลื่นการแม่เหล็กไฟฟ้า(หรือในแง่ของทรัพยากร)

สำหรับในส่วนของการเมืองของมูลค่านั้น การตีความเรื่อง “การเข้าถึง” และ “การมีส่วนร่วม” ต้องขยายการนิยามความหมายไปสู่รูปแบบของการมีส่วนร่วมสาธารณะ(public-participation format) ที่ให้ความสำคัญทั้งด้านการผลิตและการบริโภค ดังนั้น คำถามมากมายในเรื่องเหล่านี้ เช่น เรื่องขอบ “ขอบเขตที่เป็นสาธารณะ”(public domain) และ “ขอบเขตส่วนตัว”(private domain) จะแบ่งแยกกันอย่างไร หรือความเป็นวิทยุชุมชน(our community) และวิทยุการค้า(communities) หรือการให้โอกาสกับผู้ด้วยโอกาสในการเข้าถึงสื่อ ด้วยหลักเกณฑ์ ไม่ว่าจะ เป็น ชาติพันธุ์ เชื้อชาติ หรือชนชั้น จะไม่ไขว่แนวทางของการปฏิบัติด้วยนโยบายสังคมที่ให้การสนับสนุนการผลิตสื่อ(Hartley 1999:27-28) ซึ่งประเด็นเหล่านี้ยังสะท้อนไปถึงความสัมพันธ์ระดับโครงสร้าง

การตีความไปในแง่ของการเมืองแบบการมีส่วนร่วม(participatory politic)ตามหลักการของประชาสังคมสมัยใหม่ (Benhabib 1992:86) จะเห็นว่าหากเราก้าวข้ามทฤษฎีสื่อในแง่ที่เป็นตัวกลาง และให้ความสำคัญกับสื่อสารในรูปแบบทางวัฒนธรรม จะทำให้ปริวิตถวิทยายังคงมีความสำคัญในแง่ของการอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้าง ซึ่งในที่นี้ไม่ได้เป็นด้านของการผลิตหรือด้านที่ที่ต้องมีผู้กระทำ(actor)เพียงด้านเดียว หากแต่ยังรวมทั้งด้านของการบริโภคหรือด้านการสร้างความหมาย ซึ่งในที่นี้ทำให้ปริวิตถวิทยายังคงมีความหมายในส่วนที่มีแค่ “ปริวิตถวิทยา” แต่เป็นการอธิบายในแง่ของกระบวนการมากขึ้น และประเด็นนี้ น่าจะเป็นส่วนที่ทำให้มโนทัศน์เรื่อง “ปริวิตถวิทยายังคงมีพลังอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างอยู่ และแนวทางของการปฏิรูปสื่อกระจายเสียงก็มีความเป็นไปได้มากขึ้น

บทที่ 5

วิเคราะห์และสรุป

งานวิจัยฉบับนี้เกิดมาจากความสนใจของผู้เขียนที่จะอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมและวิเคราะห์ในเชิงทฤษฎี และการพยายามสร้างข้อถกเถียงกับทฤษฎีด้วยปรากฏการณ์ทางสังคม จากที่กล่าวมาทั้งหมด ปรากฏการณ์ทางสังคมที่ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ ก็คือ การจัดทำรายการวิทยุเด็กและเยาวชนที่เป็นผลพวงที่เกิดมาจาก มาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 ซึ่งมีแนวคิดเรื่องการปฏิรูปแบบเสรีนิยมที่ให้ความสำคัญกับหลักการสิทธิเสรีภาพของการสื่อสาร รายการนี้ดำเนินการมาจนถึงปัจจุบันมีอายุครบ 3 ปี แต่ใน ส่วนของการปฏิรูปสื่อที่ผ่านมา 5 ปี การปฏิรูปในเชิงกฎหมายก็ยังคงมุ่งไปที่การหารูปแบบของการจัดตั้งองค์กรอิสระที่จะมาทำหน้าที่จัดสรรคลื่นและให้ใบอนุญาตกับผู้ประกอบการ ซึ่งจนถึงปัจจุบันองค์กรนี้ก็ ยังไม่ได้มีการจัดตั้งขึ้น เนื่องจากความล่าช้าของการคัดสรรผู้ที่จะเข้ามาเป็นคณะกรรมการสื่อสารวิทยุ กระจายเสียงและโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) ที่จะอยู่ในลักษณะองค์กรอิสระของรัฐ¹ และการร่างพระราชบัญญัติผู้ประกอบการ

การปฏิรูปสื่อจำกัดทางนโยบายและความเป็นไปได้ของการปฏิบัติ

จากความล่าช้าเรื่องการคัดสรรฯ ดังกล่าว คำถามเรื่องการปฏิรูปสื่อเริ่มจะเปลี่ยนไปสู่เรื่องเป็นไปได้อย่างไร น้อยแค่นั้นในแง่ของนโยบาย แต่จากงานข้อมูลที่ผู้วิจัยได้กล่าวเกี่ยวกับรายการวิทยุเด็กและเยาวชนไว้นั้นกลับทำให้เราเห็นในส่วนของภาคปฏิบัติ ที่ได้แสดงให้เห็นอิทธิพลของการปฏิบัติที่เกิดขึ้นในระดับหนึ่งของสิทธิเสรีภาพของการสื่อสารที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน แม้ว่าจะเป็นการปฏิบัติที่ไม่ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้าง ซึ่งทำให้ความสัมพันธ์ทางอำนาจเชิงโครงสร้างที่มาจากความล่าช้าของการปฏิรูปทางกฎหมาย ไม่ได้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เราจะเห็นว่าความหมายของวิทยุอยู่บนพื้นฐานทางโครงสร้าง คือ ถูกมองว่าเป็นระบบวิทยุกระจายเสียง โดยที่ระบบนี้หากมองในแง่มุมมองเชิงวิพากษ์จะหมายถึงเป็น “เครื่องมือ”(instrumental) ที่ผู้ปกครองใช้เพื่อผลิตซ้ำอุดมการณ์ของระบบ แต่หากมองในแง่มุมมองของพวกเสรีนิยมสื่อวิทยุก็คือ “ตัวสื่อกลาง” (medium) ของการส่งข้อมูลข่าวสาร อย่างไรก็ตามสื่อวิทยุซึ่งถูกอิทธิพลของการค้าทำให้มันกลายเป็นเรื่องราวของ “สินค้า”(commodity) ประเภทหนึ่งที่สร้างผล

¹ ทัศนเป็นองค์กรของรัฐที่มีอิสระ มีบทบาททั้งในการจัดระเบียบ(regulate)และการควบคุม(control) โดยเฉพาะเรื่องการจัดสรรคลื่นวิทยุและโทรทัศน์ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรสาธารณะที่มีจำกัด รูปแบบของคณะกรรมการเคยเป็นข้อถกเถียงในช่วงปี 2542 ถึงความเป็นอิสระที่แท้จริงและความสามารถในการพิจารณาจัดสรรคลื่น ซึ่งนำไปสู่การเคลื่อนไหวของนักวิชาการด้านสื่อสารมวลชนและองค์กรพัฒนาเอกชน และเป็นที่มาของการเคลื่อนไหว “สื่อภาคประชาชน”

ถ้าจะให้กับธุรกิจการตลาด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องข่าวสาร หรือความบันเทิง ดังนั้น การเรียกร้องต่อการให้มีระบบวิทยุต่อหึ่งประโยชน์ต่อการสื่อสารสาธารณะ (public communication) จึงเกิดขึ้นในช่วงปี 1960's ข้อเสนอต่อการ “เข้าถึงสื่อ” (media access) ได้รับการตอบรับในหลายสำนวน ทั้งจากกลุ่มเสรีนิยมและ radical ที่แม้อุดมการณ์ต่อการพัฒนาประชาธิปไตยจะแตกต่างกัน แต่ความต้องการการเปลี่ยนแปลงสื่อวิทยุในกลับไม่ต่างกันนัก เพราะวิทยุยังคงถูกมองว่าเป็น “ระบบ” จากทั้งสองแนวคิด

สำหรับในประเทศไทยระบบวิทยุกระจายเสียงมีอายุ 72 ปี และเป็นระบบที่รัฐเป็นเจ้าของ แต่เอกชนเป็นผู้ดำเนินการมาตลอด โดยเฉพาะช่วงหลังที่การตลาดมีบทบาทต่อวิทยุทั้งในแง่ของข่าวสารและการบันเทิงเป็นอย่างสูง แต่การเรียกร้องต่อการเปลี่ยนแปลงสื่อที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน มีที่มาจากวิกฤติสื่อจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 35 ซึ่งนำไปสู่มาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 ซึ่งในปัจจุบันยังต้องรอพระราชบัญญัติผู้ประกอบการสื่อที่อยู่ระหว่างพิจารณาของรัฐสภา อย่างไรก็ตามในระหว่างที่กระบวนการปฏิรูปทั้งหมดยังไม่สามารถปฏิบัติได้ การเปลี่ยนแปลงในระบบกระจายของไทยก็มีขึ้นในแง่มุมต่างๆ ทั้งในระบบของวิทยุธุรกิจด้านข่าวสาร ธุรกิจบันเทิง วิทยุของรัฐ ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวของกลุ่มสื่อประชาคม และกลุ่มสื่อภาคประชาชนที่สนับสนุนต่อการปฏิรูปสื่อ ซึ่งหากเราพิจารณาการเคลื่อนไหวทั้งหมดนี้ในลักษณะของปริวิตถลสาธารณะของ Jurgen Habermas นั้น เราจะเห็นว่าไม่มีข้อจำกัดต่อการวิเคราะห์ เพราะปริวิตถลสาธารณะที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียกร้องและเปลี่ยนแปลงสื่อกระจายเสียงนี้ไม่อาจเรียกได้ว่าจะก่อให้เกิดบรรยากาศของการถกเถียงที่จะก่อให้เกิดฉันทานุมัติ (consensus) ที่กลุ่มคนต่างๆ ในสังคมยอมรับได้

ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยได้จะวิเคราะห์ถึงวิทยุเด็กและเยาวชนซึ่งจัดทำรายการขึ้นมาในช่วงที่มีการเรียกร้องการปฏิรูปการเมืองที่มีระบบเสรีประชาธิปไตยที่ให้หลักประกันของความเท่าเทียมของผู้คนในสังคม โดยที่นำไปสู่การร้องในเรื่องสื่อที่เกี่ยวข้องกับเข้าถึงสื่อ (media access) และการมีส่วนร่วมของประชาชน (public) ที่เกิดจากทั้งแนวทางแบบเสรีนิยมและกระแสปฏิรูปการเมือง

ปัญหาใหญ่ที่เรียกได้ว่าเป็นรากเหง้าของการที่ระบบวิทยุกระจายเสียงไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ คือระบบข้าราชการ ซึ่งเราจะเห็นว่าระบบวิทยุทั้งหมดกว่า 500 สถานีถูกครอบครองโดยกรมประชาสัมพันธ์ กรมไปรษณีย์โทรเลข องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทยและกองทัพ แม้ว่าจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงตามรัฐธรรมนูญก็ตาม แต่การที่จะหวังให้องค์กรอิสระที่เป็นของรัฐจะเข้ามาทำหน้าที่กำกับดูแลและจัดสรรคลื่นอย่างโปร่งใส โดยต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ต่อ “การศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และผลประโยชน์สาธารณะ” ก็จะเป็นความหวังที่ออกจะห่างไกลไปทุกที แม้ว่าจะมีข้อเสนอต่อการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างที่จะใกล้เคียง(และทำท้าย)ต่อความเป็นจริงมากที่สุดจากนักวิชาการด้าน

สื่อสารมวลชน อย่าง บุญรักษ์ บุญณะเขตเลขา ที่ว่าให้แก้ไขระบบกรรมสิทธิ์ที่ถูกครอบครองโดยรัฐอยู่เดิมก่อนแล้วค่อยไปสู่ระบบการจัดสรรคลื่น และให้มีการลดปริมาณเครือข่ายลงเพื่อให้สมดุลกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและท้องถิ่น(บุญรักษ์ 2541:25)นั้น ก็ดูจะไม่ได้มีการงานรับเท่าไร เพราะอุตสาหกรรมด้านการสื่อสารวิทยุและโทรทัศน์กลายเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีมูลค่าต่อปีนับพันล้านบาท และมีความเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมบันเทิงอย่างแนบแน่น การที่จะลดระบบลงหรือเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ที่องค์กรของรัฐเคยได้ผลประโยชน์จากสัมปทานจึงไม่ใช่สิ่งง่าย และจะขัดกับหลักการของการแข่งขันเสรีตามแนวคิดของระบบทุนนิยม ที่ยังเชื่อว่ากลไกตลาดต่างหากที่เป็นหลักประกันของสิทธิและเสรีภาพด้านต่างๆของพลเมือง

จากการศึกษาจะเห็นว่า เราจะเห็นว่าศูนย์ประสานงานฯและกลุ่มเยาวชนจากขบวนการดาสับปะรด เริ่มจากการรณรงค์(promotion)เรื่องสื่อกับสิทธิมาเป็นผู้กระทำ(actant)ที่เข้าไปผลิตสื่อวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชน ซึ่งได้สร้างช่องทางของการสื่อสารเพื่อชุมชนของตัวเองขึ้นมาได้นั้น ส่วนหนึ่งเกิดมาจากภาครัฐได้ประโยชน์จากการที่รายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชนนี้ช่วยสร้างภาพลักษณ์ให้กับรัฐต่อสาธารณะว่า ได้ให้การปกป้องสิทธิของเด็กตามอนุสัญญาเพื่อสิทธิเด็ก และส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการเข้าถึงสื่อตามมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540² ในขณะที่ทางศูนย์ประสานงานฯและกลุ่มเยาวชนก็ได้โน้มน้าวหา(appropriate)เข้าสู่ปริมณฑลต่างๆ ดังที่ได้วิเคราะห์ไว้ แม้เราจะเห็นว่ารายการวิทยุเด็กและเยาวชนสามารถผลิตรายการมาได้ 3 ปีโดยทางกรมประชาสัมพันธ์ทั้งการลดเวลา เปลี่ยนย้ายคลื่น เปลี่ยนแปลงวันออกอากาศตลอดมา ในขณะที่กลุ่มเด็กและเยาวชนเองกลับสามารถผลิตรายการได้อย่างต่อเนื่อง และทำกิจกรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เช่น การอบรมผู้สื่อข่าวเยาวชนและการรณรงค์เรื่องการปฏิรูปสื่อ แต่กระทำแบบเล็กๆ(small act) นี้มีความสำคัญและมีความสลับซับซ้อนได้ในตัวของมันเอง Michael De Certeau เปรียบภาคปฏิบัติ (practice)นี้ว่าเป็นฉากเช่นเดียวกับการใช้ภาษาพูด ที่เกิดจากลักษณะของการปฏิพากษ์กันระหว่างผู้ที่เป็นทั้งผู้พูดและผู้ฟัง (de Certeau 1984 : xiv-xix)

หากเราย้อนไปที่แนวทางการศึกษาสื่อที่กล่าวการปฏิรูปทั้งในส่วนของแนวคิดเสรีนิยม (พิศิษฐ์ 2541)และแนวคิดเชิงวิพากษ์(อุบลรัตน์ 2542, บุญรักษ์ 2544) ต่างล้วนแล้วศึกษาสื่อในเชิงเครื่องมือที่เป็นการพื้นฐานในการพัฒนาระบบประชาธิปไตย(media development) ซึ่งในที่นี้หากสื่อกระจายเสียงได้รับการปฏิรูปตามการเรียกร้องก็จะเท่ากับเกิด “ a fully democratised public sphere”ที่เป็นหลักประกันต่อประชาสังคมที่จะยั่งยืน(Ubonrat 2000:1)ผู้วิจัยเห็นว่าข้อวิเคราะห์ดังกล่าวมามีขีดจำกัดต่อการนำไปปฏิบัติเชิงนโยบาย

² จากคำปราศรัยของคุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ จากงานวันทีวีและวิทยุเยาวชน โลก

ดังนั้นแล้ว หากการปฏิรูปสื่อยังไม่อาจที่จะส่งผลในช่วงระยะเวลาอันใกล้นี้ หรือแม้กระทั่งหลังจากที่มีองค์สรรหาหน้าทีไปแล้ว แต่การปฏิรูปสื่อกระจายเสียงที่เกิดขึ้นไม่ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างได้ ประเด็นที่ผู้วิจัยเห็นว่าเราน่าจะกลับไปพิจารณา คือความเข้าใจต่อ “วิทยุ” ที่ไม่ใช่เพียงแค่ระบบ ดังที่ผู้วิจัยได้เกริ่นนำไปในบทที่ 1

ข้อเสนอทางทฤษฎีต่อนโยบายของการปฏิรูปสื่อ

สำหรับข้อถกเถียงนี้ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาเรื่องการปฏิรูปสื่อและปริวิตถศาสตร์ ก็คือการศึกษาทางวัฒนธรรม(cultural studies) ที่ให้ความสำคัญกับรูปแบบการสื่อสาร (communication) ในฐานะที่เป็นรูปแบบทางวัฒนธรรม(cultural form) (Williams 1975) และแนวความคิดทางด้านมานุษยวิทยาที่ให้ความสนใจในฐานะที่เป็น “วัฒนธรรมวัตถุ”(material culture) และให้ความสำคัญกับการเมืองของมูลค่า (politic of value) ของวัตถุ (Miller 1987) ซึ่งในที่นี้หากเรามองในแง่มุมมองของวิทยุกระจายเสียงในฐานะที่เป็นรูปแบบทางวัฒนธรรมแล้ว จะทำให้เราเห็นถึงความสัมพันธ์ต่อชีวิตประจำวันของผู้คนในแง่ของการใช้ส่วนตัว และสร้างความสัมพันธ์กับผู้ฟังผ่านเนื้อหาของรายการต่างๆ ด้วยการสร้าง “กลุ่มผู้ฟัง” ที่ไม่มีบริบททางพื้นที่ หรือทำให้ทุกผู้ทุกวัยสามารถรับฟังรายการต่างๆ ได้โดยอย่างอิสระ (no sense of place) (Meyrowitz 1985 :93-95) ในขณะที่หากเราพิจารณาวิทยุในแง่ของวัฒนธรรมวัตถุแล้ววิทยุก็สัมพันธ์กับการบริโภคในส่วนของ “การฟัง”(Listening) วิทยุจึงเป็นวัตถุทางวัฒนธรรมมากกว่ารูปแบบที่ถูกนิยามด้วยระบบการอากาศกระจายเสียง (หรือให้ความสำคัญสัมพันธ์กับการผลิตรายการ) หรือระบบคลื่นการแม่เหล็กไฟฟ้า (หรือในแง่ของทรัพยากร)

สำหรับในส่วนของ การเมืองของมูลค่านั้น การตีความเรื่อง “การเข้าถึง” และ “การมีส่วนร่วม” ต้องขยายการนิยามความหมายไปสู่รูปแบบของการมีส่วนร่วมสาธารณะ(public-participation format) ที่ให้ความสำคัญสัมพันธ์ทั้งด้านการผลิตและการบริโภค ดังนั้น คำถามมากมายในเรื่องเหล่านี้ เช่นเรื่องขอบ “ขอบเขตที่เป็นสาธารณะ”(public domain) และ “ขอบเขตส่วนตัว”(private domain) จะแบ่งแยกกันอย่างไร หรือความเป็นวิทยุชุมชน(our community) และวิทยุการค้า(commercial radio) หรือการให้โอกาสกับผู้ค้อยโอกาสในการเข้าถึงสื่อ ด้วยหลักเกณฑ์ ไม่ว่าจะเป็น ชาติพันธุ์ เชื้อชาติ หรือชนชั้น จะไม่ใช่แนวทางของการปฏิบัติด้วยนโยบายสังคมที่ให้การสนับสนุนการผลิตสื่อ (Hartley 1999:27-28) ซึ่งประเด็นเหล่านี้ยังสะท้อนไปถึงความสัมพันธ์ระดับโครงสร้าง

ถูกตีความไปในแง่ของการเมืองแบบการมีส่วนร่วม(participatory politic)ตามหลักการของประชาสังคมสมัยใหม่ (Benhabib 1992:86)

จะเห็นว่าหากเราก้าวข้ามทฤษฎีสื่อในแง่ที่เป็นตัวกลาง และให้ความสำคัญกับสื่อสารในรูปแบบทางวัฒนธรรม จะทำให้ปริวิตถลสาธารณะยังคงมีความสำคัญในแง่ของการอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้าง ซึ่งในที่นี่ไม่ได้เป็นด้านของการผลิตหรือด้านที่ต้องมีผู้กระทำ (actor)เพียงด้านเดียว หากแต่ยังรวมทั้งด้านของการบริโภคหรือด้านของการสร้างความหมาย ซึ่งในที่นี่ทำให้ปริวิตถลสาธารณะไม่ได้มีความหมายในส่วนที่มีแค่“ปริวิตถล” แต่เป็นการอธิบายในแง่ของกระบวนการมากขึ้น และประเด็นนี้จะเป็นส่วนที่ทำให้หมโนทัศน์เรื่อง “ปริวิตถลสาธารณะ”ยังคงมีพลังอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างอยู่

Nancy Fraser เสนอว่าหากเราจะเข้าใจปริวิตถลสาธารณะในปัจจุบัน เราต้องเห็นถึงความหลากหลายของปริวิตถลสาธารณะ(multiple public) และต้องพิจารณาถึง ความสัมพันธ์ระหว่าง ปริวิตถล(interpublic relation)ที่มีความแตกต่างกัน(Fraser 1992:121-122) เห็นว่าสังคมที่มีความแตกต่างกันมาก กลุ่มคนก็จะมึระบบคุณค่าทางวัฒนธรรมที่พัฒนาขึ้นมาต่างกัน การที่จะยึดถือว่าจะมีปริวิตถลสาธารณะหนึ่งเดียวที่จะนำไปสู่การก่อให้เกิดความเสมอภาคต่อการมีส่วนร่วม (participatory parity)ในสังคม ตามแนวคิดแบบเสรีนิยมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะหากทำเช่นนั้น ปริวิตถลสาธารณะก็จะเท่ากับเป็นกลไกของการครอบงำทางสังคมไป(Fraser 1992:120) อย่างไรก็ตามสิ่งที่ Fraser ให้ความสำคัญกับปริวิตถลสาธารณะที่หลากหลาย ก็ไม่ได้หมายความว่าประชาชนในสังคมจะมีเรื่องของ ความเท่าเทียม การเข้าถึง การมีส่วนร่วม เท่านั้น การถูกกั้นออก (exclusion)จากสังคมของกลุ่มคนเช่น เรื่องสีผิว เชื้อชาติ หรือเรื่องเพศ ก็ยังเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น (Fraser 1992:118)

ข้อสำคัญสิ่งที่เราไม่อาจมองข้ามได้ก็คือ ระบบของการสนับสนุนซึ่งจะทำให้การสื่อสารสาธารณะ (public communication)ดำรงอยู่ได้อย่างถาวร แม้ว่าจะมีการกล่าวถึงกองทุนสื่อ(media fund)แต่นั้นก็เป็นเพียงระบบที่จะพึ่งพิงให้กับสื่อวิทยุที่ทำประโยชน์เพื่อสาธารณะเท่านั้น ซึ่งลักษณะของกองทุนก็จะอิงกับแนวคิดเรื่องนโยบายสาธารณะ(public policy)ที่จะสนับสนุนหรือช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งหากเป็นเช่นนั้น ผู้วิจัยก็ไม่แน่ใจนักว่าหลังการปฏิรูปมีผลไปแล้วรายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชนที่เป็นกรณีที่ผู้วิจัยศึกษานี้จะถูกจัดอยู่ในกลุ่มที่มีคุณสมบัติที่สามารถจะขอรับทุนได้หรือเปล่า? ดังนั้น หากเราก้าวพ้นแนวคิดแบบรัฐเฮเกลเลียน ที่แบ่งรัฐ(state) ประชาสังคม (civil society)และตลาด(market) และให้ความสำคัญของปริวิตถลสาธารณะที่หลากหลาย

มุมมองทางวัฒนธรรมกับปริวิตลสาธาณะอันหลากหลาย

จากการศึกษาผู้วิจัยเห็นว่าวิชาน่าจะถูกศึกษาในฐานะของรูปแบบทางวัฒนธรรม(cultural form) โดยเป็นระบบที่พิจารณาว่าถึงสินค้าทางวัฒนธรรมรูปแบบหนึ่ง ในปัจจุบันผ่านกระบวนการผลิตแบบอุตสาหกรรมวัฒนธรรม(cultural industry)ที่การบริโภคเป็นเพียงส่วนหนึ่งของวงจรวัฒนธรรม(circuit of culture)อันมีความซับซ้อนของการสร้างมูลค่า ที่ผ่านทั้งกระบวนการการผลิต(production) ผ่านภาพตัวแทน(representation) ผ่านเอกลักษณ์(identity) ผ่านการจัดการ(regulation)(Du Gay 1997:1-6)ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนี้แม้จะเป็นระบบอุตสาหกรรมก็จริง แต่ไม่ใช่ในแบบของอุตสาหกรรมขนาดใหญ่(mass production)เสมอไป

ที่จริงจากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากคำเนินของรายการวิทยุเด็กและเยาวชนนี้ก็ให้ภาพดังกล่าวได้ในบ้างมิติของการสร้างวงจรทางวัฒนธรรมให้ทั้งการผลิตและการบริโภครายการวิทยุเด็กและเยาวชน เพราะตลอดเวลา 3 ปีที่ทางกลุ่มเยาวชนทำการผลิตรายการนั้น ก็เท่ากับว่าได้สร้างกลุ่มนักจัดรายการวิทยุ กลุ่มของขบวนการตาสับปะรด กลุ่มการเป็นอาสาสมัครเยาวชน ตลอดจนมีการพัฒนาการใช้การสื่อสารทั้งสิ่งพิมพ์และอินเทอร์เน็ตเข้ามาใช้เสริมกับระบบวิทยุ แม้ว่ารายการจะไม่ได้ผลิตในเชิงการค้า แต่วงจรทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นนั้นก็อยู่ในรูปแบบเช่นเดียวของสินค้าทางวัฒนธรรม ซึ่งในประเด็นนี้หากจะมีการให้การสนับสนุนการผลิตรายการ รูปแบบของกองทุนจำเป็นต้องพิจารณาผ่านในส่วนของนโยบายด้านวัฒนธรรม(cultural policy) มากกว่านโยบายสาธารณะ(public policy) เพราะจะทำให้ผู้ที่เสนอขอรับทุนไม่มีข้อจำกัดที่ต้องเป็นเพียงผู้ค่อยโอกาส หรือเป็นองค์กรที่ทำการรณรงค์เฉพาะสาธารณะประโยชน์

หากเราย้อนไปที่เรื่องของพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และการพิจารณาถึงเรื่องวงจรทางวัฒนธรรมของระบบสินค้าทางวัฒนธรรมของรายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชนนี้ ก็ดูไม่น่าที่จะมีความสัมพันธ์ที่ไปกันได้ เพราะประเด็นเรื่อง “คุณค่า”ของระบบการเมืองมักถูกแยกออกจากระบบ “มูลค่า”ทางเศรษฐกิจ แต่ผู้วิจัยเห็นว่าทั้ง 2 สิ่งนี้ไม่ควรแยกที่จะพิจารณาออกจากกัน อีกประเด็นหนึ่งก็คือ ในขณะที่ความเป็นสาธารณะนั้นบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ แต่ความเป็นสาธารณะของ Habermas ไม่ได้กล่าวถึงความแตกต่างของความเป็นมนุษย์ เป็นเพียงการยอมรับและยินดีที่จะแลกเปลี่ยน/สื่อสารของมนุษย์ภายใต้คุณลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ดังนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยของจึงเท่ากับเป็นการเรียกร้องต่อความเท่าเทียมกัน โดยไม่ได้พิจารณาถึงความเลื่อมล้ำที่มีอยู่ในสถานะอื่นๆ ไม่ว่าจะ เรื่องชาติพันธุ์ วัย หรือสถานะทางเศรษฐกิจ และนี่คือสิ่งที่เราจำเป็นต้องกลับมาทบทวนในเรื่อง “ปริวิตลสาธาณะ”ว่าในปัจจุบันว่ามีลักษณะเช่นไร? และยังคงมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างได้มากน้อยแค่ไหน?

รายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชนที่ผู้วิจัยทำการศึกษานี้ จึงเป็นการเข้าร่วมต่อกระบวนการของการพัฒนา ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม โดยอาศัย “กลยุทธ์การเข้าแทรก”(tactics of intervention) ที่ไม่ได้ใช้ โอกาสของความเท่าเทียมกันแต่อย่างไร หากแต่ใช้การ appropriate เข้าไปในปริมณฑลต่างๆ ดังนั้น หาก ช้อนไปที่กระแสดต่อการเรียกร้องการปฏิรูปสื่อ ในแนวคิดแบบเสรีนิยมที่มีการเรียกร้องต่อ “การเข้าถึง สื่อ”(access to media) หรือ Radical democracy ที่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงเรื่องกรรมสิทธิ์ของ ระบบ เราจะเห็นว่าไม่ได้ก้าวหน้าไปมากเท่าไร แต่กับวิทยุรายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชน AM 891 KHz นี้แล้ว ได้ดำเนินการผลิตรายการมีอย่างต่อเนื่องกว่า 3 ปี

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- จุมพล รอดคำดี (2542) “วิทยุกระจายเสียงชุมชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน” วารสารนิเทศ-
ศาสตร์ ปีที่ 17 (เมษายน-มิถุนายน)
- ชวรงค์ ทิมปีปัทมปาณี(2542)บทบาทสื่อมวลชนความเป็นประชาสังคม โครงการวิจัยและพัฒนา
ประชาสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
- ธรรมเกียรติ กันอริ (2541) ‘พลซัดในฟองคลื่นสบู’ ใน โลกของสื่อ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2
นิตยสาร POP ฉบับ DJ Culture Vol6.No.64 March 2002
- นิตยสาร โลฟ แอนด์ แฟมิลี่ ฉบับที่ 49 ปีที่ 5
- หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน 20/08/36,
หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน 18/10/39,10)
- หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ 4/07/43 หน้า 17
- บุญรักษ์ บุญณะเขตมาลา (2542) “สื่อ ไฟฟ้าและสิทธิที่จะรู้ในรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมือง”
วารสารศาสตร์ ปีที่ 17 ฉบับที่1 2542:155
- มาตรา 40 สู่สมคฤห์การสื่อสารไทย(ไม่มีปีพิมพ์)คณะกรรมการติดตามมาตรา 40, มูลนิธิอาสา
สมัครเพื่อสังคม
- วาระประชาชนเพื่อความเป็นไทย: ว่าด้วยสื่อภาคประชาชน(2543)คณะทำงานวาระประชาชน เพื่อ-
ความเป็นไทย: กรุงเทพฯ
- เอกสารสัมมนาวิกฤติสื่อมวลชนไทย (2535)คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สัมภาษณ์ ฉัตรชัย เชื้อรามัญ วันที่ 02 กรกฎาคม 2543 ณ สถานีวิทยุกระจายแห่งประเทศไทย
ถนนวิภาวดี กรุงเทพมหานคร
- สุภิญญา กลางณรงค์ (2543). “มาตรา 40 กับวาทกรรมการปฏิรูปสื่อ” จดหมายข่าวประชาสังคม
ฉบับที่ 14 มก-กพ.2543
- สมเกียรติ อ่อนนิมิต(2543) บันทึก สสร. บุญเลิศ ช่างใหญ่ บก. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มติชน
- อัมพร สโมสร(2541) “วิวัฒนาการของการบริการวิทยุกระจายเสียงในประเทศไทย” ใน วันวิทยุ
กระจายเสียงไทย ครบรอบ 68 ปี กรุงเทพฯ: กรมประชาสัมพันธ์
- เอื้อจิณณ์ วิโรจน์ไตรรัตน์(ไม่มีปีพิมพ์).แนวคิดวิทยุชุมชนจากเวทีปฏิรูปสื่อภาคประชาชน สำนัก
งานกองทุนเพื่อสังคม
- อุบลรัตน์ ศิริชูศักดิ์ (2542)ระบบวิทยุและโทรทัศน์ไทย สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย:
กรุงเทพฯ

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก(ไม่มีปีพิมพ์) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ

เอกสารสำเนาโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ “งานมหกรรมวันเด็ก เพื่อสิทธิเด็ก” (2541) ศูนย์ประสานงานเด็ก และเยาวชนสร้างสรรค์ เพื่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม

เอกสารการสัมมนาเกี่ยวกับประชาสังคม 2542 ;Civil Net

ภาษาอังกฤษ

- Adorno, T and Max Horkheimer(1947/1992). **Dialectic of Enlightenment**. Verso:London
- Benhabib, S.(1992). “Model of Public Space: Hannah Arendt, the Liberal Tradition, and Jürgen Habermas”. Calhoun, C.(1992)(ed.) **Habermas and Public Sphere**. London:The MIT Press
- Calhoun, C(1992). **Habermas and Public Sphere**. London:The MIT Press
- Carroll, D.(1993). “Community after Devastation: Culture, Politics, and Public Space” **Politics, Theory, and Contemporary Culture**. Mark Poster(ed.)New York. Columbia University Press
- Curran, J. (1991). “Rethinking the Media as Public Sphere” in **Communication and Citizenship**. Dahlgren, P. et al. London : Routledge.
- Corner, J.(1994). **Mediating the Ordinary:the ‘access’ idea and Television Form Controlling Broadcasting**. Aldridge, M. and Nicholas Hewitt. London:Manchester University Press
- Dahlgren, P. (ed)(1991). **Communication and Citizen**. London : Routledge
- Downing, John D.H.(1992).”The Alternative public Realm: the Organization of the 1980’s anti-nuclear press in West Germany and Britain.” **Culture and Power**. Paddy Scannell (eds.) London:Sage
- Eisenstien, E.(1983/1993). **The Print Revolution in Early Modern Europe**. London : Cambridge University Press.
- Feenberg, A.(2000). **Questioning Technology**. London:Routledge
- Fraser, N.(1989). **Unruly Practices: Power, Discourse, and Gender in Contemporary Social Theory**. Minnesota :University of Minnesota Press
- Garnham, N.(1992). “The Media and the Public Sphere.” Calhoun, C(ed) **Habermas and Public Sphere** .London:The MIT Press.

- Harbermas, J.(1989/1992). **The Structural Transformation of Public Sphere**. Cambridge : Polity Press
- (1992).“Further Reflection on the Public Sphere” **Habermas and Public Sphere**.Calhoun, C(ed) Sphere. London: The MIT Press
- Hartley, J.(1996). **Popular Reality**. London : Arnold
- Hill, M. & Warren Montag. (2000). **Masses, Classes, and Public Sphere**. London :Verso
- Hohendahl, P.(1992). “The Public Sphere: Model and Boundaries”. Calhoun, C(ed) **Habermas and Public Sphere** . London :The MIT Press
- Howley, K. (2000). “Radiocrazy rulz!” *International Journal of Cultural Studies* Vo.3(2)
- Lewis, P. & Jerry Booth.(1990). *The Invisible Medium*. Washington D.C: Haward University Press.
- McLuhan, M.(1964). *Understanding Media*.New York : McGraw Hill Company.
- Meyrowitz, J.(1985) .**No Sense of Place**.New York:Oxford Press
- (1995). “Medium Theory” **Communication Today**. D. Crowley(ed). Cambridge : Polity Press.
- Miller, D.(1987). **Material Culture and Mass Consumption**. :Oxford :Basic Blackwell.
- Moore, S.(1997).**Broadcasting and Its Audience. Consumption and Everyday life** .London:Sage
- Tacchi, J.(1998). “Radio Texture: between self and others” **Material Cultures**. Daniel Miller ed. London:UCL press.
- (2000). “Radio Studies” *International Journal of Cultural Studies* Vo.3(2)
- the Nation* September 6,2000
- the Nation* August 11,2000
- Thompson, J. (1995). “Social theory and the media” in **Communication Today**. Crowley, D.(ed.) Cambridge : Polity Press.
- UNESCO(1999).**The Media and Children’s Right**. London:Press Wise
- Williams, R.(1975). **Television, Technology and Cultural Form** London:Fontana
- Ubonrat Siriyuvusak.(2000). “The Media, Cultural Politic and Nation-State” *Manusya Journal of Humanities* Vol.3 No.1
- van Vuuren, K.(1998). *The Ddevelopment of Community Broadcasting in Australia*(personal communication)

Webler, T. & Oliver Renn.(1995). 'A brief primer on participant: philosophy and practice', **Fairness and Competence in Citizen Participant**. The Neterlands: Kluwer Academic Publisher.

ภาคผนวก ก

แบบเสนอ โครงการจัดตั้งวิทยุเยาวชน

หลักการและเหตุผล

จากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ในวันเสาร์ที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ ๕ ของโครงการจัดตั้งวิทยุเยาวชน ณ บ้านเขวียร์ เครือข่ายเยาวชน และกลุ่มนักศึกษาที่เข้าร่วมการสัมมนาได้เขียนถึงความรู้สึก และมุมมอง ที่มีต่อเรื่องสื่อกับเยาวชนอย่างน่าสนใจ ไว้ว่า

" สื่อ ในความเข้าใจของตนเอง คือ สิ่งที่ลดช่องว่าง เพื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันให้กับผู้คนในสังคม เพื่อให้ทุกคนสามารถอยู่กันอย่างสันติและมีความสุข ซึ่งส่วนหนึ่งที่จะทำให้สื่อสามารถสร้างความเข้าใจให้กับคนในสังคม คือ ความหลากหลาย เพื่อที่จะเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ทุกกลุ่ม รู้สึกว่าในปัจจุบันสื่อซ้ำซาก ไม่มีความหลากหลายในการนำเสนอ รวมถึงไม่คำนึงถึงความหลากหลายของกลุ่มเป้าหมายเท่าที่ควร การนำเสนอในปัจจุบันของสื่อ นั้นเน้นไปในด้านของการเอาใจตลาดทุน และไม่ค่อยจุดประกายความคิดสร้างสรรค์ให้กับเด็กและเยาวชน แต่เป็นลักษณะขี้ขลาด... ถึงจุดให้เยาวชนกลุ่มหลง และสร้างความหึ่งเพื่อ แต่ไม่ได้หมายความว่าไม่มีสื่อที่ดีนะคะ สื่อสร้างสรรค์ในปัจจุบันที่ดีก็มี แต่มีน้อยไปหน่อยอาจจะไม่พอ ไม่ได้รับการสนับสนุน รวมถึงวิธีการนำเสนอที่ตามมา ต้องมีการเน้นความน่าสนใจ..."

ในขณะที่อีกคนหนึ่งก็ได้เสนอมุมมองที่น่าสนใจเช่นกัน

"...เด็กไทยเปิดรับสื่อมากขึ้น เพราะมีความสะดวกสบายในการเปิดรับมากขึ้น ดังนั้นสื่อจึงมีผลกระทบต่อตรงกับเด็ก ซึ่งก็ทำให้เด็กเกิดการรับรู้ เข้าใจ และสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริงๆ ถ้าสื่อนำเสนอสิ่งที่ดี เด็กก็จะรับสิ่งดี"

สำหรับสื่อต่างๆ ในปัจจุบันนี้ ไม่ค่อยจะเห็นความสำคัญของเด็กมากเท่าไรนัก จึงทำให้สื่อต่างๆ ออกมาเพื่อกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ใหญ่ ซึ่งบางทีแล้วสิ่งที่นำเสนออาจจะล่อแหลม ต้องใช้วิจารณญาณในการทำความเข้าใจ ซึ่งเด็กมีประสบการณ์น้อย มีวุฒิภาวะต่ำ จึงไม่สามารถวิเคราะห์สิ่งที่นำเสนอได้อย่างถูกต้อง ซึ่งอาจทำให้เกิดความผิดพลาดทางการสื่อสาร เด็กจะเข้าใจเนื้อหาในทางที่ผิดก็ได้

แต่มีบ้างที่สื่อประเภทต่างๆ คำนึงถึงเด็ก นำเสนอสื่อสิ่งสร้างสรรค์ให้กับเด็ก แต่ก็เห็นว่าน้อยมากในปัจจุบัน โดยถ้าคิดว่าเด็ก คือ อนาคตของชาติเราแล้ว ก็ยังนับว่าน้อยมาก..."

จากมุมมองของเยาวชนทั้ง ๒ คน ทำให้สามารถเห็นถึงโครงสร้างของการครอบครองสื่อ ที่มีผลต่อการผลิตรายการ ที่ดูออกจะไม่ต่างอะไรกับการผลิตสินค้าในระบบอุตสาหกรรม อีกหนึ่งในส่วนของ

เยาวชนคนที่ ๓ นี้ ก็ได้ตอกย้ำด้วยความรู้สึกนึกคิด ที่มีต่อตัวสถาบันของระบบการผลิตสื่อได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

- สื่อมีผลอย่างไรต่อเด็ก?

... สื่อมุ่งทำหน้าที่ของตนเอง คือ เสนอข่าวอย่างเที่ยงจนล้มการสร้างสรรค์สังคม ล้มคิดถึงภาพที่ปรากฏต่อสายตาเด็ก ขาดรายการ หรือการเสริมสร้างแนวคิดอย่างจริงจัง ไว้สอนเด็ก โดยเฉพาะ ...

ดังนั้น รายการเด็กมักอยู่ไม่ได้ คน (ผู้ใหญ่) เห็นแก่เงินเท่าตัว เรื่องของตัวเองมากไป และเงินเป็นสิ่งสำคัญ ไม่มีใครที่ว่าจะทุ่มให้กับรายการเพื่อเด็กฟรีๆ ให้คงอยู่ได้ เพื่อความสุขของเด็ก... ไม่มีเลย... หรือมีก็น้อยที่สุด...

จากมุมมองบางส่วนของเยาวชนทั้ง ๓ คน เราจะเห็นว่าประเด็นที่ได้หยิบยกขึ้นมาพูดถึงนั้น ก็คือประเด็นเรื่อง "ความเป็นเวทีสาธารณะของสื่อ" ที่พวกเขาต่างเห็นรวมกันว่า มันได้ถูกกลืนกินไปกับระบบธุรกิจการตลาด จนเวทีนี้ได้กลายเป็นเวทีที่ผลิตแต่งาน ที่จะนำเสนออะไรมาสร้างสรรค์ได้น้อยเต็มที แม้ว่าเสียงจากเยาวชนทั้ง ๓ คนนี้ จะไม่ได้เป็นเสียงของตัวแทนเด็กและเยาวชนทั้งหมดก็ตาม อีกทั้งยังเป็นเสียงสะท้อนอันแผ่วเบา ที่ออกมาจากกลุ่มสมาชิกของสังคม ที่ไม่ค่อยได้มีโอกาสสัมผัสกับสื่อมากนัก (นอกเสียจากในแง่ของผู้บริโภคสื่อ) หากแต่เสียงของความเป็นห่วงเป็นใย ของกลุ่มเครือข่ายเยาวชนที่เข้ามาร่วมสัมมนาในครั้งนั้น ก็สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคม

โดยทั้งนี้ หากเราย้อนดูถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ เราจะเห็นข้อตระหนักในสิ่งเดียวกันกับที่เยาวชนทั้ง ๓ คน ได้แสดงความคิดเห็นเอาไว้ ซึ่งข้อตระหนักเดียวกันนี้ ก็เป็นที่มาของการวางบทบัญญัติใหม่ในหมวดที่ ๓ ที่ว่าด้วย สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ในส่วนที่เกี่ยวกับเรื่องสื่อเอาไว้ในมาตรา ๔๐ ซึ่งได้เขียนเอาไว้ว่า

- คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติ เพื่อประโยชน์สาธารณะ

ให้มีองค์การของรัฐที่เป็นอิสระ ทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และการกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการวิทยุโทรคมนาคม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสอง ต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชน ในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันอย่างเสรีอย่างเป็นธรรม "

จากที่กล่าวมาข้างต้น ทั้งในแง่เสียงสะท้อนของเยาวชนและกฎหมายรัฐธรรมนูญ เราจะเห็นว่าการจัดหาเวทีสาธารณะให้กับเด็กและเยาวชนเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะสื่อวิทยุ ซึ่งเป็นสื่อที่มีความรวดเร็วในด้านของการสื่อสาร อีกทั้งยังมีความเหมาะสมในแง่ของการผลิต โดยเฉพาะประเด็นหลังนี้ การเปิด

โอกาสให้เยาวชนมีสื่อวิทยุของตนเอง เปรียบเสมือนเป็นโอกาสให้เขาได้สร้างโลกทางสังคมของพวกเขา ให้กลายเป็นความจริง ซึ่งแต่เดิมเป็นแค่เพียงความฝัน

และด้วยกระบวนการสื่อด้วยภาษาของวิทยุนี้ แม้ว่าจะสามารถสื่อได้เพียงภาษาของเสียง แต่สิ่งนี้ก็คือพลังเสียงของความสดใส และความบริสุทธิ์ของเด็กและเยาวชน อีกทั้ง การสื่อสารด้วยเสียงนี้ก็นับว่าเป็นรูปแบบแรกๆ ที่มนุษย์ใช้สื่อสารกันในระดับของชุมชน ดังนั้น ไม่ว่าขีดจำกัดด้าน "พื้นที่" จะลำบากหรือไกลไกลแสนไกล หากแต่เพียงมีอากาศ ซึ่งเป็นปริมาตรทลสาธารณะ ที่มีอยู่อย่างไม่มีขีดจำกัดเท่านั้น การสื่อสารด้วยเสียงก็สามารถทำได้

หากเราย้อนมามองถึงการสื่อสารในปัจจุบัน เราจะเห็นว่าสังคมมีการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และเป็นจำนวนมาก โดยผ่านสื่อต่างๆ จนเป็นสาเหตุให้เราอาจรับรู้ "ความถูกต้อง" ของ "ข้อเท็จจริง" ผ่านการยึดยึดของข้อมูลข่าวสารที่ผ่านมาจากสื่อ ดังนั้น ในสังคมปัจจุบันหากเราจะกล่าวถึงสิทธิของ "การรับรู้" ในเรื่องข่าวสารที่เกิดขึ้นหรือมีให้ ดูจะกลายเป็นสิ่งไม่เพียงพอ ที่จะทำให้เราสามารถดำรงความเป็นเอกลักษณ์ หรือความสัมพันธ์ในกลุ่มชุมชนของเราเอาไว้ได้

ดังนั้น การที่เด็กและเยาวชน "เข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตและใช้สื่อ" จึงกลายเป็นสิ่งจำเป็น และมีความสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะจะเป็นการช่วยดำรงรักษาชุมชน ที่มีความหลากหลายทางสังคม และวัฒนธรรมไว้เช่นดั้งเดิม อีกทั้ง ยังช่วยสร้างรากฐานของความมั่นคง ทางเศรษฐกิจ และสังคมให้ชุมชนได้อีกด้วย

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อเป็นการให้บริการ วิทยุกระจายเสียงเพื่อเด็กและเยาวชน ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการผลิตสื่อ ในการบริการสาธารณะ และเป็นประโยชน์ต่อเยาวชนอย่างแท้จริง
๒. เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม ได้รับความรู้ ความเข้าใจ ความรับผิดชอบ และจิตสำนึก ในเรื่องของการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
๓. เพื่อเป็นสื่อกลาง ในการให้ข้อมูลข่าวสาร การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อความเข้าใจ อันดีและถูกต้อง โดยคำนึงถึงสิทธิ และความเสมอภาคในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของเด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไป
๔. เพื่อส่งเสริมการศึกษา รวมถึง การปลูกฝังจริยธรรม ศิลปวัฒนธรรม ให้เด็กและเยาวชน ได้รับความรู้ ความบันเทิง โดยไม่ขัดกับขนบธรรมเนียมประเพณี และศีลธรรมอันดีงามของชาติ
๕. เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชน เกิดความรู้ ความเข้าใจในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม คุณภาพชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชาติ
๖. เพื่อเป็นเวทีสาธารณะของเด็กและเยาวชน ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ การแสดงออก การเข้ามามีส่วนร่วม และฝึกฝนเพิ่มทักษะความรู้ความสามารถ นำไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อสังคมและประเทศชาติในอนาคต

คำจำกัดความ

วิทยุกระจายเสียง	หมายความว่า	การส่งหรือรับเสียงด้วยคลื่นแฮตเซียน
วิทยุเยาวชน	หมายความว่า	การส่งคลื่นในย่านความถี่ คลื่นวิทยุ ๔๑๘ กิโลเฮิรตซ์ และเป็นสถานี ที่ดำเนินการบริการส่งวิทยุกระจายเสียง เพื่อเด็กและเยาวชน โดยเยาวชน
รายการวิทยุกระจายเสียง	หมายความว่า	ประเภท เนื้อหา และข้อความของรายการที่ส่งวิทยุกระจายเสียง และหมายความรวมถึงการจัดทำใดๆ ในเรื่องที่จะส่งวิทยุกระจายเสียง เพื่อเด็กและเยาวชน

ขั้นตอนและวิธีการการเตรียมการโครงการจัดตั้งวิทยุเยาวชน

ในส่วนของการริเริ่มโครงการจัดตั้งวิทยุเยาวชนนั้น เริ่มจากกลุ่มเยาวชนที่เป็นตัวแทนจากโรงเรียน และมหาวิทยาลัยต่างๆ ซึ่งได้ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

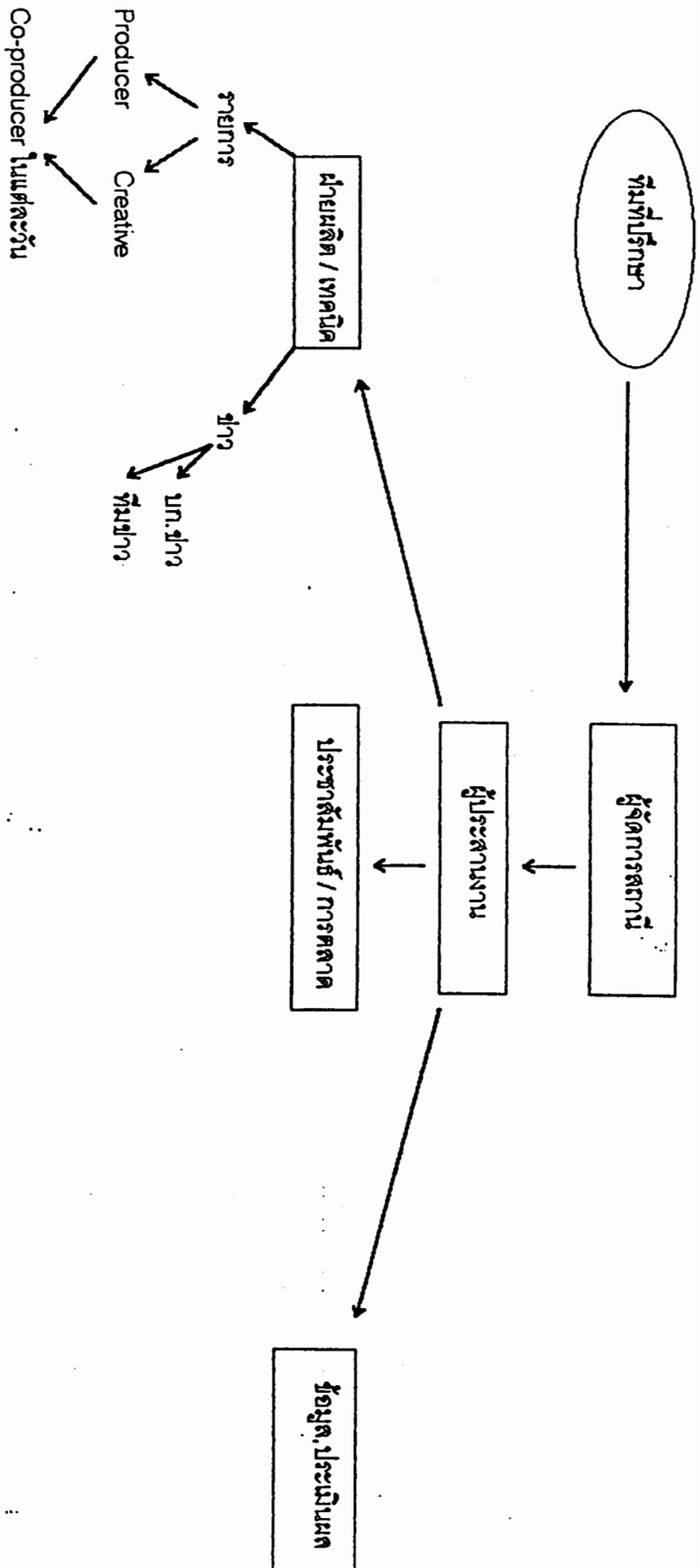
๑. อบรมเชิงปฏิบัติการเพื่องานมหกรรมวันเด็ก เพื่อสิทธิเด็ก ณ เขาชะเมาซาเลต์ อ.เขาสงว.ระยอง ในวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๔๑ ถึง วันที่ ๓ มกราคม ๒๕๔๒
๒. ร่วมกันจัดงานมหกรรมวันเด็ก เพื่อสิทธิเด็ก ณ วัดโพธิ์ ท่าเตียน ในวันที่ ๔-๑๐ มกราคม ๒๕๔๒
๓. ระดมความคิด เรื่องโครงการจัดตั้งวิทยุเยาวชน ณ บ้านยังดวน ลาดพร้าว ๑๑๒ ในวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๔๒
๔. ระดมความคิดเรื่องผังรายการ และโครงสร้างผู้รับผิดชอบโครงการจัดตั้งวิทยุเยาวชน ณ บ้านยังดวน ลาดพร้าว ๑๑๒ ในวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๔๒
๕. สัมมนาเชิงปฏิบัติการ (ความรู้ ความเข้าใจเบื้องต้น และรูปแบบของรายการวิทยุเยาวชน) ณ บ้านเขเวียร์ อนุสาวรีย์ชัยฯ ในวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒
๖. สัมมนาเชิงปฏิบัติการ (การเขียนบท และการทดลองอัดเสียงรายการ) ณ บ้านยังดวน ลาดพร้าว ๑๑๒ ในวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒

จากกระบวนการที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ นำไปสู่การเกิดกระบวนการเรียนรู้ เรื่องสิทธิเด็ก การตระหนักรู้ ในเรื่องการทำงานเป็นกลุ่ม และการเกิดกระบวนการทางความคิดอย่างสร้างสรรค์ ในการผลิตสื่อวิทยุ ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งของกิจกรรมดังกล่าวข้างต้น

และผลจากกระบวนการทั้งหมดนี้ ทางกลุ่มนักศึกษาได้ร่วมกันสร้างสรรค์ผังรายการวิทยุ สำหรับวิทยุเยาวชน ดังตารางแผนผังที่จะกล่าวถึงต่อไป

...

ตารางแผนผังการดำเนินงาน
รายการวิทยุเยาวชน

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการโครงการจัดตั้งวิถุเยาวชน

ขั้นตอนการดำเนินการ	ช่วงเวลา
๑. <u>ขั้นการเตรียมการ</u>	มกราคม - เมษายน ๒๕๕๒
<ul style="list-style-type: none"> • ระดมความคิดเยาวชน • อบรมเชิงปฏิบัติการ • การทดลองการผลิตรายการวิทยุ ทั้งกระบวนการ • ติดต่อและประสานงานเครือข่ายและผู้สนับสนุน 	
๒. <u>ขั้นการเตรียมการผลิต</u>	มีนาคม - พฤษภาคม ๒๕๕๒
<ul style="list-style-type: none"> • จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ • ติดต่อและประสานงานเยาวชน ที่เรียนนิเทศศาสตร์ และสื่อสารมวลชนเพิ่มเติม • จัดเตรียมและหาข้อมูล • จัดเตรียมการบันทึกเสียงในบางรายการ ว่างล่วงหน้า ๓ เดือน 	
๓. <u>ขั้นการดำเนินการผลิต</u>	ซึ่งจะเริ่มออกอากาศ ตั้งแต่ เมษายน ๒๕๕๒ เป็นต้น
<ul style="list-style-type: none"> • การออกอากาศรายการต่างๆ ทั้งเพลง , สัมภาษณ์ และเปิดสายตรง • การเปิดสาย Hot line เพื่อให้คำปรึกษา แก้ไขปัญหา และช่วยเหลือเด็กและเยาวชน 	

กิจกรรม

กิจกรรมหลัก (ต้องทำเป็นประจำ)

๑. การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ
 ๒. การประสานงานกับสมาชิกในรูปแบบต่างๆ เช่น การติดต่อโทรศัพท์ จดหมายข่าว เป็นต้น
- กิจกรรมเสริม (เป็นกิจกรรมที่แทรก/เกิดขึ้นใหม่ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์/กรณี)
๑. รายการวิทยุสัญจร
 ๒. การส่งเพลงเข้าร่วมโครงการ
 ๓. การร่วมแลกเปลี่ยน ตอบคำถาม และเล่นเกมในรายการแต่ละรายการ

ระยะเวลาการดำเนินการโครงการจัดตั้งวิถุเยาวชน

กำหนดระยะเวลาทั้งหมด ๕ ปี (เริ่มดำเนินการเดือนมกราคม ๒๕๕๒ ถึง ๒๕๕๖)

กลุ่มเป้าหมาย

๑. เด็กและเยาวชน ทั้งในและนอกระบบการศึกษา
๒. ประชาชนทั่วไป
๓. เครือข่ายคณาจารย์ และกลุ่ม-องค์กรด้านเด็กและเยาวชน

แผนการและกลยุทธ์ในการดำเนินการ

ในการเปิดตัวโครงการจัดตั้งวิถุเยาวชนในระยะแรกนั้น คณะทำงานจำเป็นต้องขอความอนุเคราะห์ในเรื่องของงบประมาณ เพื่อให้ในการดำเนินงานในเบื้องต้น ซึ่งได้ประมาณการจัดสรรในเรื่องของงบประมาณไว้ ดังนี้

กำหนดช่วงของเวลา ตั้งแต่เปิดตัวโครงการ ไปจนกระทั่งการดำเนินงานสมบูรณ์ครบถ้วน ตามแนวทางประมาณการ ๓-๕ ปี โดยแบ่งเป็น

ปีที่ ๑ ปีแรกของการเปิดตัวโครงการ การขอรับการสนับสนุน ในเรื่องของงบประมาณทั้งหมด ร้อยละ ๑๐๐ ของการดำเนินการทั้งหมด (แต่ในขณะเดียวกัน ฝ่ายที่รับผิดชอบทางด้านการตลาด ต้องทำงานด้านการตลาดไปด้วยพร้อมๆ กัน)

ปีที่ ๒ ในระยะนี้โครงการจัดตั้งวิถุเยาวชน ได้ดำเนินการมาระยะหนึ่งแล้ว ในเรื่องของการสนับสนุนเงินงบประมาณ คงเหลือประมาณร้อยละ ๗๕ ส่วนร้อยละ ๒๕ มาจากยอดขายโฆษณา (ในการโฆษณา ต้องเป็นไปตามแนวทางของโครงการจัดตั้งวิถุเยาวชน ไม่การมอมเมา หรือสื่อในสิ่งที่ไม่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชน)

ปีที่ ๓ ในช่วงนี้ยังต้องมีงบประมาณสนับสนุนอยู่เหมือนเดิม แต่สัดส่วนอาจจะลดลงมาเหลือร้อยละ ๕๐ และอีกร้อยละ ๕๐ เป็นยอดการขายโฆษณา หรือ ผลิตภัณฑ์สินค้าต่างๆ ที่กำหนดขึ้นมาในโครงการจัดตั้งวิถุเยาวชน

ปีที่ ๔ ยังคงต้องมีงบประมาณสนับสนุนเช่นเดิม สัดส่วนลดลงมา เหลือร้อยละ ๒๕ และอีกร้อยละ ๗๕ เป็นยอดการขายโฆษณา หรือ ผลิตภัณฑ์สินค้าต่างๆ ที่กำหนดขึ้นมา ในโครงการจัดตั้งวิถุเยาวชน

ปีที่ ๕ เมื่อโครงการจัดตั้งวิถุเยาวชน ดำเนินการผ่านมาได้ช่วงระยะเวลาหนึ่ง คาดว่ารายได้ของโครงการ น่าจะมาจากการขายโฆษณาและผลิตภัณฑ์สินค้าต่างๆ ภายในแผนการตลาดเป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนาสื่อวิถุ เพื่อเยาวชน ให้คงดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเอง

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการดำเนินการโครงการจัดตั้งวิถุเยาวชน

๑. เกิดการให้บริการ วิถุกระจายเสียงเพื่อเด็กและเยาวชน เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการผลิตสื่อ ในการบริการสาธารณะ และเป็นประโยชน์ต่อเยาวชนอย่างแท้จริง
๒. เด็กและเยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วม และเกิดความรู้ ความเข้าใจ ความรับผิดชอบ และเกิดจิตสำนึกในเรื่องของการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
๓. เกิดรายการวิถุที่เป็นสื่อกลาง ในการให้ข้อมูลข่าวสาร การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อความเข้าใจอันดีและถูกต้อง โดยคำนึงถึงสิทธิและความเสมอภาค ในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของเด็ก เยาวชน และประชาชนโดยทั่วไป

๔. เกิดรายการวิทยุ ที่ส่งเสริมการศึกษา พร้อมปลูกฝังจริยธรรม ศิลปวัฒนธรรม ให้เด็กและเยาวชน ได้รับความรู้และความบันเทิง โดยไม่ขัดกับขนบธรรมเนียมประเพณี และศีลธรรมอันดีงามของชาติ
๕. เด็กและเยาวชน เกิดความรู้ ความเข้าใจ ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม คุณภาพชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชาติ
๖. เกิดเวทีสาธารณะของเด็กและเยาวชน ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ การแสดงออก รวมถึง การเข้ามามีส่วนร่วม และฝึกฝนทักษะ เพิ่มความรู้ความเข้าใจ นำไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อสังคมและประเทศชาติในอนาคต

การประเมินผล

๑. เงินทุนสนับสนุน
๒. ผู้ฟังที่เข้ามามีส่วนร่วม
๓. สมาชิกที่เข้ามาร่วมกิจกรรม

ผู้รับผิดชอบโครงการจัดตั้งวิทยุเยาวชน

ศูนย์ประสานงานเด็กและเยาวชนสร้างสรรค์ เพื่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม (YPLE)

สถานที่ดำเนินการโครงการจัดตั้งวิทยุเยาวชน

๓๖/๒๓-๒๔ หมู่ ๒ ถนนรามอินทรา กม.๔
 แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพฯ ๑๐๒๒๐
 โทรศัพท์ (๐๑) ๓๐๐-๓๔๕๖ , (๐๑๘๘) ๔๑๓-๖๘๐๗
 โทรสาร ๕๒๑-๒๗๗๐
 E-mail : yple @ hotmail.com.

หน่วยงานที่สนับสนุน และเครือข่ายที่เข้าร่วมในการดำเนินโครงการ

๑. สำนักนายกรัฐมนตรี
๒. สภานิติบัญญัติแห่งชาติแห่งประเทศไทย
๓. UNICEF
๔. มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก
๕. สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาสังคม (Civionet)
๖. เครือข่ายกลุ่ม-องค์กร และหน่วยงานด้านเด็กและเยาวชน

รายชื่อที่ปรึกษา (อยู่ในช่วงประสานงาน)

๑.	คุณหญิงสุพัตรา	มาตติยกุล
๒.	คุณหญิงชดช้อย	โสภณพานิช
๓.	คุณวัลลภา	ตั้งคนานุรักษ์ (ครูหยุด)
๔.	อาจารย์ กิติยา	พรสัจจา (UNICEF)
๕.	สส. ปวีณา	หงสกุล
๖.	สส. ถัดดาวลัย	วงศ์ศรีวงศ์
๗.	คุณอำนาจ	ปะติเส
๘.	คุณสำราญ	ฉัตรโท
๙.	คุณโสภณ	สุภาพงษ์
๑๐.	คุณแอนก	นาคะบุตร
๑๑.	คุณอ็อนนู	ชื่อสุวรรณ
๑๒.	คุณไพบุลย์	ราชนิยม
๑๓.	คุณสมชาย	หอมระอ
๑๔.	คุณสมหมาย	ปาริจฉัตต์
๑๕.	คุณวิลาศ	เตชะไพบุลย์
๑๖.	คุณนิคานาถ	โยธาสุมุท
๑๗.	คุณชัยวัฒน์	กระพันธ์
๑๘.	คุณพรธรรณี	โสภพันธ์

ผังรายการวิทยุเยาวชน AM ๙๑๘ MHz

ประจำวันจันทร์ - ศุกร์

เวลา	ความยาว (นาที)	ประเภทรายการ	รายการ
๐๖.๐๐ - ๐๖.๓๐ น.	๓๐	ข่าว / สาระคดีสั้น	- เปิดสถานี - พระราชดำรัส และเพลงพระราชนิพนธ์ - คติธรรมนำชีวิต
๐๖.๓๐ - ๐๗.๐๐ น.	๓๐		เพลงสวังสวรรค์ (สดใส วาเริง เสริมจินตนาการ) หรือ เสียงตามสายในโรงเรียน (ถ้ามี)
๐๗.๐๐ - ๐๗.๓๐ น.	๓๐	ข่าว	ข่าวจาก สทท.
๐๗.๓๐ - ๐๘.๐๐ น.	๓๐		จุดประเด็นข่าว
๐๘.๐๐ - ๐๘.๓๐ น.	๓๐		เด็กไทยในวันนี้
๐๘.๓๐ - ๐๘.๕๐ น.	๓๐		วรรณกรรมเด็กและเยาวชน (ช่วงแรก ๓๐ นาที)
๐๘.๕๐ - ๐๙.๑๐ น.	๑๐	ข่าว	ข่าวต้นชั่วโมงจาก สทท.
๐๙.๑๐ - ๐๙.๑๕ น.	๕	ข่าว / สาระคดีสั้น	Youth News / เรื่องน่ารู้ที่น่าสนใจ
๐๙.๑๕ - ๐๙.๓๐ น.	๑๖		วรรณกรรมเด็กและเยาวชน (ช่วงหลัง ๑๖ นาที)
๐๙.๓๐ - ๑๐.๐๐ น.	๓๐		ภาษาอังกฤษน่ารู้
๑๐.๐๐ - ๑๐.๑๐ น.	๑๐	ข่าว	ข่าวต้นชั่วโมงจาก สทท.
๑๐.๑๐ - ๑๐.๑๕ น.	๕	ข่าว / สาระคดีสั้น	Youth News / เรื่องน่ารู้ที่น่าสนใจ
๑๐.๑๕ - ๑๑.๐๐ น.	๔๖		ผลิตภัณฑ์สวังสวรรค์ เสริมรายได้
๑๑.๐๐ - ๑๑.๑๐ น.	๑๐	ข่าว	ข่าวต้นชั่วโมงจาก สทท.
๑๑.๑๐ - ๑๑.๑๕ น.	๕	ข่าว / สาระคดีสั้น	Youth News / เรื่องน่ารู้ที่น่าสนใจ
๑๑.๑๕ - ๑๒.๐๐ น.	๔๖		ไซซ์ของจิตวิทยา
๑๒.๐๐ - ๑๒.๓๐ น.	๓๐		- ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นไทย (สร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นตน และ ความเป็นคนไทย) - ภาษท้องถิ่นวันละคำ
๑๒.๓๐ - ๑๓.๐๐ น.	๓๐	ข่าว	ข่าวจาก สทท.
๑๓.๐๐ - ๑๓.๐๕ น.	๕	ข่าว / สาระคดีสั้น	Youth News / เรื่องน่ารู้ที่น่าสนใจ
๑๓.๐๕ - ๑๔.๐๐ น.	๕๖		เสียงจากเพื่อนแบ่งปัน (ให้สัมภาษณ์ หรือกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ ด้อยโอกาสในสังคม มาร่วมจัดรายการ)
๑๔.๐๐ - ๑๔.๑๐ น.	๑๐	ข่าว	ข่าวต้นชั่วโมงจาก สทท.
๑๔.๑๐ - ๑๔.๑๕ น.	๕	ข่าว / สาระคดีสั้น	Youth News / เรื่องน่ารู้ที่น่าสนใจ

เวลา	ความยาว (นาที)	ประเภทรายการ	รายการ
๑๔.๑๔ - ๑๕.๐๐ น.	๔๖	นิตยสารทางอากาศ	ชั่วโมงเพลง
๑๕.๐๐ - ๑๕.๑๐ น.	๑๐	ข่าว	ข่าวต้นชั่วโมงจาก สทท.
๑๕.๑๐ - ๑๕.๑๔ น.	๔	ข่าว / สารคดีสั้น	Youth News / เรื่องน่ารู้ที่น่าฟัง
๑๕.๑๔ - ๑๖.๐๐ น.	๔๖		เพราะโลกนี้มีหนึ่งเดียว (เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม, ชีวิตสัตว์)
๑๖.๐๐ - ๑๖.๑๐ น.	๑๐	ข่าว	ข่าวต้นชั่วโมงจาก สทท.
๑๖.๑๐ - ๑๖.๑๔ น.	๔	ข่าว / สารคดีสั้น	Youth News / เรื่องน่ารู้ที่น่าฟัง
๑๖.๑๔ - ๑๗.๐๐ น.	๔๖		เปิดโลกวิทยาศาสตร์
๑๗.๐๐ - ๑๗.๑๐ น.	๑๐	ข่าว	ข่าวต้นชั่วโมงจาก สทท.
๑๗.๑๐ - ๑๗.๑๔ น.	๔	ข่าว / สารคดีสั้น	Youth News / เรื่องน่ารู้ที่น่าฟัง
๑๗.๑๔ - ๑๘.๐๐ น.	๔๖		ครอบครัวแสนรัก
๑๘.๐๐ - ๑๘.๐๒ น.	๒		เคารพธงชาติ
๑๘.๐๒ - ๑๘.๐๖ น.	๔	ข่าว / สารคดีสั้น	Youth News / เรื่องน่ารู้ที่น่าฟัง
๑๘.๐๖ - ๑๘.๐๐ น.	๕๔	เปิดสายตรง	Hot line for friends
๑๘.๐๐ - ๑๘.๓๐ น.	๓๐	ข่าว	ข่าว ๑ ชั่วโมงจาก สทท.
๑๘.๓๐ - ๒๐.๐๐ น.	๓๐	นิทาน / เพลง	เก็บฝันใส่ขวดโหล (มีบันทึกความดีก่อนนอน)

ประจำวันเสาร์ - อาทิตย์

เวลา	ความยาว (นาที)	ประเภทรายการ	รายการ
๐๖.๐๐ - ๐๖.๓๐ น.	๓๐	ข่าว / สารคดีสั้น	- เปิดสถานี - พระราชดำรัส และเพลงพระราชนิพนธ์
๐๖.๓๐ - ๐๗.๐๐ น.	๓๐		- คติธรรมนำชีวิต มีอะไรในโรงเรียน
๐๗.๐๐ - ๐๗.๓๐ น.	๓๐	ข่าว	ข่าวจาก สทท.
๐๗.๓๐ - ๐๘.๓๐ น.	๖๐		จุดประเด็นข่าว (วันอาทิตย์ เป็น วันกระทรวงข่าวรอบสัปดาห์)
๐๘.๓๐ - ๐๙.๐๐ น.	๓๐	นิทาน	"คุณยายเคยเล่าว่า"
๐๙.๐๐ - ๐๙.๑๐ น.	๑๐	ข่าว	ข่าวต้นชั่วโมงจาก สทท.
๐๙.๑๐ - ๐๙.๑๔ น.	๔	ข่าว / สารคดีสั้น	Youth News / เรื่องน่ารู้ที่น่าฟัง
๐๙.๑๔ - ๑๐.๐๐ น.	๔๖		สื่อกับชีวิต
๑๐.๐๐ - ๑๐.๑๐ น.	๑๐	ข่าว	ข่าวต้นชั่วโมงจาก สทท.
๑๐.๑๐ - ๑๐.๑๔ น.	๔	ข่าว / สารคดีสั้น	Youth News / เรื่องน่ารู้ที่น่าฟัง
๑๐.๑๔ - ๑๑.๐๐ น.	๔๖		ฟังความรอบข้าง (ชวนคุย ชวนคิด)

เวลา	ความยาว (นาที)	ประเภทรายการ	รายการ
๑๑.๐๐ - ๑๑.๑๐ น.	๑๐	ข่าว	ข่าวต้นชั่วโมงจาก สวท.
๑๑.๑๐ - ๑๑.๑๔ น.	๔	ข่าว / สารคดีสั้น	Youth News / เรื่องน่ารู้ที่น่าฟัง
๑๑.๑๔ - ๑๒.๐๐ น.	๔๖		เพื่อนจากต่างแดน
๑๒.๐๐ - ๑๒.๓๐ น.	๓๐	นิตยสารทงอากาศ	วิจารณ์บันเทิง
๑๒.๓๐ - ๑๓.๐๐ น.	๓๐	ข่าว	ข่าวจาก สวท.
๑๓.๐๐ - ๑๓.๐๔ น.	๔	ข่าว / สารคดีสั้น	Youth News / เรื่องน่ารู้ที่น่าฟัง
๑๓.๐๔ - ๑๔.๐๐ น.	๕๖		เพราะอนาคตเราเหมือนกัน (แนะนำกลุ่มเพื่อนเยาวชน และสิ่งต่างๆ ที่เขากำ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม)
๑๔.๐๐ - ๑๔.๑๐ น.	๑๐	ข่าว	ข่าวต้นชั่วโมงจาก สวท.
๑๔.๑๐ - ๑๔.๑๔ น.	๔	ข่าว / สารคดีสั้น	Youth News / เรื่องน่ารู้ที่น่าฟัง
๑๔.๑๔ - ๑๕.๐๐ น.	๔๖	สารคดีท่องเที่ยว	มิชองติบ้านเพื่อนมาฝาก
๑๕.๐๐ - ๑๕.๑๐ น.	๑๐	ข่าว	ข่าวต้นชั่วโมงจาก สวท.
๑๕.๑๐ - ๑๕.๑๔ น.	๔	ข่าว / สารคดีสั้น	Youth News / เรื่องน่ารู้ที่น่าฟัง
๑๕.๑๔ - ๑๖.๐๐ น.	๔๖		ชมรมเยาวชนทวารสอง
๑๖.๐๐ - ๑๖.๑๐ น.	๑๐	ข่าว	ข่าวต้นชั่วโมงจาก สวท.
๑๖.๑๐ - ๑๖.๑๔ น.	๔	ข่าว / สารคดีสั้น	Youth News / เรื่องน่ารู้ที่น่าฟัง
๑๖.๑๔ - ๑๖.๔๕ น.	๓๑	นิตยสารทงอากาศ	เรื่องราวกรรวกิฟ้า
๑๖.๔๕ - ๑๗.๐๐ น.	๑๕	สารคดีสุขภาพ	มาดุมมาแล
๑๗.๐๐ - ๑๗.๑๐ น.	๑๐	ข่าว	ข่าวต้นชั่วโมงจาก สวท.
๑๗.๑๐ - ๑๗.๑๔ น.	๔	ข่าว / สารคดีสั้น	Youth News / เรื่องน่ารู้ที่น่าฟัง
๑๗.๑๔ - ๑๘.๐๐ น.	๔๖	สายตรง	Hot line for friends (ช่วงแรก)
๑๘.๐๐ - ๑๘.๐๒ น.	๒		เคารพธงชาติ
๑๘.๐๒ - ๑๘.๐๖ น.	๔	ข่าว / สารคดีสั้น	Youth News / เรื่องน่ารู้ที่น่าฟัง
๑๘.๐๖ - ๑๘.๐๐ น.	๕๔		Hot line for friends (ช่วงหลัง)
๑๘.๐๐ - ๑๘.๓๐ น.	๓๐	ข่าว	ข่าว ๑ ชั่วโมง จาก สวท.
๑๘.๓๐ - ๒๐.๐๐ น.	๓๐	เพลง / คำกลอน	กลองเบียร์ผืน (มีบันทึกความดีก่อนนอน)

หมายเหตุ

๑. เปิดสายตรงรับแจ้งเหตุตลอด ๒๔ ชั่วโมง และจะทำการประสานงานกับหน่วยงานที่ดูแลเกี่ยวข้องทันที
๒. คณะทำงานจะเป็นกลุ่มนิสิต นักศึกษา ที่เรียนด้านนิเทศศาสตร์และสื่อสารมวลชน ซึ่งมีอาจารย์ที่ปรึกษา
ในสถานนั้นๆ เป็นผู้ดูแล
๓. บางช่วงรายการ จะเปิดโอกาสให้กลุ่มเครือข่ายเยาวชน เข้ามามีส่วนร่วมในการนำเสนอข้อมูล และผลิตรายการ

งบประมาณการจัดตั้งและจัดทำสถานีวิทยุ

๑. หมวดงบประมาณการจัดการ

๑.๑. งบประมาณการจัดตั้งสถานีย่อย

- ลำโพงขนาดกลาง (ชุดมอนิเตอร์)
- เพาเวอร์แอมป์ (ขนาด 40 วัตต์)
- มิกเซอร์ (16 ช่อง)
- ซาวด์ เอฟเฟค (อะเล็คซิส)
- เครื่องเล่น คอมแพคดิสค์ (2 เครื่อง)
- ชุดฟัง (3 อัน)
- เครื่องอัดเทปคาสเสต
- เครื่องอัด , มินิดิสค์
- ไมโครโฟน (2 อัน)
- คอมพิวเตอร์ (สำหรับงานตัดต่อ , รีเฟฟเฟคเสียง)
- อีควอไรซ์เซอร์
- อุปกรณ์ต่อพ่วง และชิ้นอุปกรณ์
- ค่าจัดห้องส่ง

รวมค่าใช้จ่ายในการจัดตั้งสถานีย่อย 576,700 บาท

๑.๒. งบประมาณการจัดตั้งสถานที่ปฏิบัติงาน

- เครื่องใช้สำนักงาน (โทรศัพท์ , โทรสาร , เครื่องถ่ายเอกสาร ฯลฯ)

รวมค่าใช้จ่ายในการจัดตั้ง 351,000 บาท

● รวมงบประมาณในการจัดการ

- สถานีย่อย 576,700 บาท
- สถานที่ปฏิบัติงาน 351,000 บาท

รวมทั้งสิ้น 927,700 บาท

๒. หมวดงบประมาณในการดำเนินงาน

๒.๑. งบประมาณบุคลากรดำเนินงาน

- ผู้จัดการสถานี 1 ตำแหน่ง
- ผู้ประสานงานทั่วไป 2 ตำแหน่ง
- ผู้ประสานงานข้อมูล 3 ตำแหน่ง
- ผู้ประสานงานโฆษณา , ประชาสัมพันธ์ 2 ตำแหน่ง

- ผู้ประสานงานผลิต	2	ตำแหน่ง
- ผู้ประสานงานสร้างสรรค์โครงการ , กิจกรรม	2	ตำแหน่ง
- ผู้นำส่งสื่อ	1	ตำแหน่ง
รวมบุคคลที่เข้ามารับผิดชอบ	13	ตำแหน่ง
รวมค่าใช้จ่ายในการจัดจ้างโดยประมาณ	86,500	บาท

๒.๒. งบประมาณดำเนินงาน

- โสตทัศนอุปกรณ์ (เทป,ซีดี,แผ่นดีวีดี ฯลฯ)		
- สถานที่ปฏิบัติงาน		
- ประสานงานข้อมูล (Internet,การเชื่อมข้อมูลจากศูนย์ข้อมูลต่างๆ ฯลฯ)		
- กิจกรรม		
- ประสานงานผลิต		
- ประสานงานข่าว		
- ค่าอาสาสมัคร (ต่อคน/ต่อวัน)		
- ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด (น้ำ,ไฟ,โทรศัพท์ ฯลฯ)		
- เครื่องใช้สำนักงาน		
- ค่าบำรุงรักษาเครื่องมือเครื่องใช้สถานที่ และสถานที่ปฏิบัติงาน		
รวมค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน	71,350	บาท

• รวมงบประมาณในการดำเนินงาน

- บุคลากร (เดือนละ 86,500 x ปี)	1,038,000	บาท
- การดำเนินงาน (เดือนละ 71,350 x ปี)	856,200	บาท
รวมทั้งสิ้น	1,894,200	บาท

๓. หมวดงบประมาณการโฆษณา , ประชาสัมพันธ์

จุดประสงค์ เนื่องจากวิทยุเยาวชน จำเป็นที่จะต้องได้รับการรู้จัก จากผู้รับสื่อทั้งหลาย ทั้งแต่ละกลุ่ม เป้าหมายที่เป็นเยาวชน จนถึงบุคคลทั่วไป ทั้งในรูปแบบบนครอบครัว หรือผู้ที่ต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมครั้งนี้ จึงต้องมีการโฆษณา , ประชาสัมพันธ์ ดังนี้

๓.๑ สื่อสิ่งพิมพ์ ขนาด ๖ x ๘ ซม.นี้ว

(หนังสือพิมพ์ภาษาไทย ๓ ฉบับ ได้แก่ ไทยรัฐ , เดลินิวส์ , ข่าวสด)

- จำนวนความถี่ สัปดาห์ละ	๑	ครั้ง		
- จำนวนสื่อสิ่งพิมพ์ที่ลง	๓	ฉบับ		
- ค่าใช้จ่ายสื่อต่อครั้ง (อ้างอิงจากไทยรัฐ)			60,000	บาท
รวมค่าใช้จ่ายสื่อ ๑ เล่ม	เป็นเงิน		480,000	บาท
รวมค่าใช้จ่ายสื่อ ๓ เล่ม	เป็นเงิน		1,440,000	บาท

๓.๒. สปอตวิทยุ	๑๕	วินาที			
- จำนวนความถี่ (๑ Package)			ครั้ง		
- จำนวนสื่อที่ลง	๓		คลื่น		
- ค่าใช้จ่ายต่อครั้ง				150,000	บาท
รวมค่าใช้จ่ายสื่อวิทยุ				450,000	บาท
๓.๓. โปสเตอร์โฆษณา					
- จำนวนสิ่งพิมพ์	10,000		แผ่น		
- ค่าใช้จ่ายต่อแผ่น	20		บาท		
รวมค่าใช้จ่ายโปสเตอร์โฆษณา				200,000	บาท
รวมงบประมาณการใช้สื่อโฆษณา				2,090,000	บาท
* ค่าใช้จ่ายครั้งนี้ไม่ได้รวมค่าจัดทำ ซึ่งต้องหาบริษัทเอกชนเข้ามารับผิดชอบ *					

๔. หมวดงบประมาณการประชาสัมพันธ์ , กิจกรรม

๔.๑. กิจกรรม

๔.๒. ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน (ต่อปี)

รวมค่าใช้จ่ายในการประชาสัมพันธ์ 2,000,000 บาท

สรุปงบประมาณการจัดตั้งรายการ "วิทยุเยาวชน"

๑. งบประมาณในการจัดการ		927,700	บาท
๒. งบประมาณในการดำเนินงาน (ต่อปี)		1,894,200	บาท
๓. งบประมาณในการใช้สื่อโฆษณา		2,090,000	บาท
๔. งบประมาณในการประชาสัมพันธ์ , กิจกรรม (ต่อปี)		2,000,000	บาท
รวมงบประมาณการ		6,911,900	บาท

การขอเบิกงบประมาณตามโครงการ ๕ ปี

ปีที่ ๑	๑๐๐ %	เป็นเงิน	6,911,900	บาท
ปีที่ ๒	๗๕ % (เฉพาะหมวด ๒ , ๓ , ๔)	เป็นเงิน	4,488,150	บาท
		(ส่วนต่างที่สถานีต้องหาในปีที่ ๒ เป็นเงิน	1,496,050	บาท)
ปีที่ ๓	๕๐ % (เฉพาะหมวด ๒ , ๓ , ๔)	เป็นเงิน	2,992,100	บาท
		(ส่วนต่างที่สถานีต้องหาในปีที่ ๓ เป็นเงิน	2,992,100	บาท)
ปีที่ ๔	๒๕ % (เฉพาะหมวด ๒ , ๓ , ๔)	เป็นเงิน	1,496,050	บาท
		(ส่วนต่างที่สถานีต้องหาในปีที่ ๔ เป็นเงิน	4,488,150	บาท)
ปีที่ ๕	๐ %	สถานีต้องหาเอง	5,964,200	บาท

ภาคผนวก ข

โครงร่างแผนการดำเนินงาน
กลุ่มสื่อมวลชนเพื่อนเด็ก
สำหรับปี 2543

การประชุมหารือนัดแรกในวันที่ 22 มีนาคม 2543 เพื่อวางแผนงานของกลุ่ม โดยแนว
หารือจะครอบคลุมประเด็น 3 ประการดังนี้

1. แผนงานที่จะทำร่วมกับองค์การยูนิเซฟ
2. แผนงานที่สื่อแต่ละสื่อสามารถดำเนินได้เลยในการสอดแทรกหรือเพิ่มเติมเนื้อหา
และประเด็นต่างๆในเรื่องสิทธิเด็กเข้าไปในสื่อของตน
3. แผนงานที่กลุ่มสื่อมวลชนเพื่อนเด็กจะทำร่วมกัน

ข้อเสนอจากองค์การยูนิเซฟ

1. กำหนดการพบปะหารือของกลุ่มเป็นประจำเช่น เดือนละหนึ่ง องค์การยูนิเซฟจะ
ประสานงานในเรื่องการนัดสมาชิกประชุมและจัดสำรองสถานที่ประชุมให้กับกลุ่ม
2. จัดสัมมนาหรือ เวิร์คชอปให้กับสมาชิกเพื่อเพิ่มความเข้าใจในเรื่องสิทธิเด็กและ
อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กให้มากขึ้น
3. ประชุมหารือเพื่อถกหัวข้อต่างๆที่ส่งผลกระทบต่อเด็ก โดยสมาชิกจะแลกเปลี่ยน
ความคิดเห็น ก่อนนำหัวข้อสู่เวทีสนทนาร่วมกับสมาคมผู้สื่อข่าวและนักข่าวแห่ง
ประเทศไทย โดยการสัมมนาหรือสนทนาโต๊ะกลมดังกล่าวจะจัดขึ้นทุกๆ 4 เดือนโดย
ร่วมกับทางสมาคม
4. ร่วมกันเปิดตัวสื่อรณรงค์ในเรื่อง การปกป้องสิทธิเด็ก ร่วมกับ ยูนิเซฟ (ประมาณการ
ในเดือน กรกฎาคม)
5. ร่วมจัดกิจกรรมวันทีว-วิทยุเพื่อเด็กโลกในเดือน ธันวาคม

ภาคผนวก ค

กิจกรรมจัดเตรียม ร่างแผนสื่อภาคประชาชน กทม. และปริมณฑล

คณะกรรมการ	๑. คุณอาทิตย์ แดงทองไพบูลย์	๒. คุณนิราศ เหลือรักษ์
	๓. คุณฉัตรชัย เชื้อรามัญญ์	๔. คุณสุรศักดิ์ อินทรประสิทธิ์
	๕. คุณสมโชค กาญจนโรจน์	๖. คุณตฤณี กิรฉิ่งควานิช

เป้าหมาย

๑. เคลื่อนตัวขบวนการสื่อภาคประชาชน กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล
๒. รองรับสื่อภาคประชาชน ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๐
๓. ติดตาม ตรวจสอบ กศช. และการร่างแผนสื่อภาคประชาชน
๔. ประสานงานคณะกรรมการติดตาม มาตรา ๔๐ และเครือข่ายสื่อภาคประชาชนในจังหวัดอื่นๆ
๕. จัดเตรียมเวที และบุคลากรในการผลิตสื่อทางเลือก และสื่อสารภาวะของภาคประชาชน กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

แผนการดำเนินงาน

ด้วยความรู้ความเข้าใจในเรื่องสื่อภาคประชาชน อีกทั้ง เป็นเรื่องใหม่ที่ประชาชนยังไม่ได้รับรู้ข้อมูลมากนัก คณะทำงานจึงได้วางแผน จัดเตรียมกระบวนการไว้ ๔ เวที เพื่อสร้างความพร้อมในการจัดทำแผนสื่อภาคประชาชน กทม. และปริมณฑล ซึ่ง ๔ เวที ประกอบด้วย

เวทีที่ ๑	จัดประชุมคณะกรรมการ ระดมความคิดเห็น และสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน	๔๑,๓๐๐	บาท
เวทีที่ ๒	ศึกษางาน และร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กับสื่อชุมชนและสื่อภาคประชาชน	๖๓,๓๐๐	บาท
เวทีที่ ๓	ประชุมสรุปแนวทาง พร้อมจัดเตรียมเวทีประชุม เพื่อร่างแผนงาน “สื่อภาคประชาชน กทม. และปริมณฑล”	๑๓,๑๐๐	บาท
เวทีที่ ๔	เวที “จัดทำแผนสื่อภาคประชาชน กทม. และปริมณฑล”	๑๘๕,๑๐๐	บาท
รวมเป็นเงินทั้งสิ้น		๓๑๓,๒๐๐	บาท

๓. เครือข่ายกลุ่มสื่อชุมชน และสื่อภาคประชาชนอื่นๆ
๔. นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน
๕. คณะศึกษาค้นคว้าโครงการ (RC) ๓ คน

ระยะเวลาดำเนินงาน

ระหว่าง วันที่ ๒๗ เมษายน - วันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๕๕ รวม ๓ วัน ๒ คืน

สิ่งที่ได้รับ

๑. ผู้ร่วมประชุมเกิดความเข้าใจในสื่อภาคประชาชน ในลักษณะต่างๆ ร่วมกัน
๒. ได้แนวทางการดำเนินงานขับเคลื่อนสื่อภาคประชาชนที่สอดคล้องเหมาะสม
๓. เกิดทีมคณะกรรมการดำเนินงานในการผลักดันแผนงานต่อไป

งบประมาณเวทีที่ ๔

๑. พานะเส้นทางผู้เข้าร่วมสัมมนา ๘๐ คนๆ ละ ๒๐๐ บาท	๑๖,๐๐๐	บาท
๒. พานะเส้นทางขนส่ง (รถบัส) ๒ คันๆ ละ ๖,๐๐๐ บาท (ไป-กลับ)	๒๔,๐๐๐	บาท
๓. สถานที่พัก ๘๐ คน ๔๐ ห้องๆ ละ ๕๐๐ บาท ๒ คืน	๓๒,๐๐๐	บาท
๔. วิทยากรหลัก ๒ คนๆ ละ ๓,๕๐๐ บาท	๗,๐๐๐	บาท
๕. วิทยากรสื่อเฉพาะทาง ๕ คนๆ ละ ๑,๕๐๐ บาท	๗,๕๐๐	บาท
๖. วิทยากรสนับสนุน	๒,๐๐๐	บาท
๗. เอกสารและวัสดุอุปกรณ์ประกอบ	๓,๐๐๐	บาท
๘. การประสานงานติดต่อ และการจัดการ	๓,๐๐๐	บาท
๙. อาหารหลัก ๘๐ คนๆ ละ ๒๕๐ บาท ๓ วัน	๕๗,๖๐๐	บาท
๑๐. อาหารว่าง ๘๐ คนๆ ละ ๑๐๐ บาท ๓ วัน	๒๔,๐๐๐	บาท
๑๑. บันทึกภาพ	๓,๐๐๐	บาท
๑๒. เอกสารสรุปการสัมมนา - จัดพิมพ์ และจัดส่ง	๖,๐๐๐	บาท
	รวมทั้งสิ้น	๑๘๕,๑๐๐ บาท

รวมงบประมาณทั้ง ๔ เวที

รวมทั้งสิ้นเป็นเงิน

๓๑๗,๒๐๐ บาท